

Breve skrevne fra Kjøbenhavn 1659—60
af den keiserlige Gesandt Baron de Goes.

Ved

E. Gigas.

Originalerne til den følgende Række Breve om de Underhandlinger, der førte til den kjøbenhavnske Fred, ere i det spanske Sprog og existere i Rigsarkivet i Simancas. Deres Forfatter, Rigshofraad i Wien, født i Brabant og altsaa egentlig spansk Undersaat, kom som keiserlig tysk Gesandt til Kjøbenhavn i Juni 1657; det ventedes dengang, at han medbragte Fuldmagt til Afslutningen af en Alliance mellem Keiseren og Danmark mod Sverig, og den spanske Gesandt i Kjøbenhavn, Grev Rebolledo, som havde arbeidet ivrig for denne Sag og med hvem Goes strax satte sig i Forbindelse, stillede store Forventninger til hans Sendelse. Men Wienerhoffets Lunkenhed traadte snart tydelig frem, idet Goes erklærede Spanieren, at Formaalet med Sendelsen kun var at høre de Danskes Forslag og indberette dem til Wien, — Rebolledo udtaler sin Harme derover i stærke Udtryk i Skrivelser til den østerrigske Hovedstad: „den første den bedste Dueña med godt Helbred og Penge kunde bedre egne sig til at overtale disse Nordboer, og man burde sende ham Fuldmagt jo før jo heller, ellers gik maaskee Danmark over til det habsburgske Hus' Fjender.“ Imidlertid fik man jo den danske Konge til at rage Kastanierne ud af Ilden ved at gjøre Karl Gustav den af hans Fjender ønskede Diversion. Under den paafølgende ulykkelige Krig var Goes i Kjøbenhavn; „for dog at bestille Noget“, bemærker Rebolledo spydig, „brugte han en Brøndkur, saa at det lod til, at han vilde vende hjem med bedre Helbred end Besked,“ — det fremgaaer dog af

andre Steder i R.'s Korrespondance, at Goes stadig forhandlede med de danske Ministre, men hans Instruktioner tillode ham ikke at gaae synderlig vidt. Ogsaa under den anden Svenskekrig opholdt han sig i den danske Hovedstad, og da Rebolledo endelig fik den længselsfuldt attraaede Tilladelse til at forlade Danmark (i Mai 1659 reiste han), betroedes det Goes at korrespondere med det spanske Hof. At han udrettede dette Hvervet samvittighedsfuldt, vil sees af hans Breve. Først i Aaret 1662 forlod han Kjøbenhavn.

1. Goes til Filip IV, Kbh. 20de Aug. 1659. (Ny Stil.)¹⁾

Jeg tvivler ikke om, at Eders Majestæts Ministre i Holland have underrettet E. M. om, hvad der paany blev afgjort og besluttet dernede den 24de Juli og 4de August angaaende Freden mellem Nordens trende Konger, hvilken de tre Stater, der have deltaget i Forhandlingerne — særlig de to, nemlig England og Holland —, stræbe at bringe istand paa enhver mulig Maade, selv om det skulde være ved at anvende Vold og Vaabenmagt mod den Konge, der vægrer sig ved at antage den i den Form, som de foreskrive. Ved denne voldsomme Beslutning, der stemmer saa lidt med Kongernes Værdighed, fornærmes ikke blot denne Krones Forbundne, men tillige blive den Omhu og de Anstrængelser forgjæves²⁾, som Kongen havde

¹⁾ Gesandten underskriver sig bestandig „el Baron de Goesse“. — Før dette Brev har han tilskrevet Kongen to Breve fra Kjøbenhavn og Statsraadssekretæren Alonso Perez Cantarero andre to; thi efter Statsraadets Betænkning skriver Cantarero til Goes den 6te Sept., at man har modtaget hans Breve af 29de Juni og 15de Juli. Han takkes for den omstændelige Beretning om Krigens Tilstand, som de indeholde, og man beder ham vedblive dermed, saaledes som den nys afreiste Grev Rebolledo har paalagt ham. — Under 20de Aug. skriver G. ogsaa til Cantarero, at han vil vedblive at sende Relationer til Kongen og at det er ham en Glæde at tjene ham; med dette Brev følger et Exemplar af „Declaratio S^{ae} R^{ae} Maj^{tas} Dan^{ae} de propensissimo suo in pacem animo etc., Hafniæ 1659“, trykt hos P. Morsings Enke.

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt en de Gevolmachtigten v. d. Nederlanden, VI, Aenh. 35—36, endv. 122—23. Aitzema, Saken v.

havt for at samle en stor Mængde, dels ham tilhørende, dels leiede Fartøier, for med dem at overføre de danske og de Allieredes Tropper her til Øerne og fremfor alt undsætte Fæstningen Nakskov, af hvis Bevarelse afgang Besiddelsen af Øerne Laaland, Falster og Møen, de eneste vi havde tilbage, hvorfra Staden Kjøbenhavn kunde faae Levnetsmidler og andet Forraad og over hvilke Forbindelsen med Jylland og Holsten vedblivende fandt Sted. Flaaden havde allerede heiset Seil; det er den største, der i Mands Minde er bleven seet i Søen, thi den indbefattede over 80 Krigsskibe og omtrent 300 Seil, naar man regner Seilbaadene med. Ombord paa den vare de hollandske Hjælpetropper, omtrent 3000 Mand Fodfolk, Alle, saavel Officerer som Soldater, begjærlige efter at gjenoprette den Skade, som saa lange Forhalinger havde medført. Paa den var ogsaa Feltmarechal Schack, denne Plads' Guvernør; han skulde samle 1500 Mand dansk Fodfolk og ligesaa meget Rytteri fra Holsten, hvortil de Allierede tilbød sig at føie saamange Mand af deres egne Tropper, som der behøvedes til Toget. Tingene saae da saaledes ud, at man med Guds Hjælp kunde have Grund til at vente meget betydelige Held, da Admiral Opdam fik Ordre ved en Expres og kastede Anker Dagen efter Togtets Begyndelse i Nærheden af Øen Møen, hvor han ligger endnu den Dag idag, idet han har undskyldt sig for Hans Majestæt med, at han ikke kunde gaae videre uden Befaling fra de herværende overordentlige Afsendinge fra Holland, hos hvem han var henvist til at høre de Herrer Generalstaters. Man har bestræbt sig paa forskjellig Maade

Staet en Oorlogh IV, 410—12 (Folioudg.). Det var Jan de Witt, der fik Haagerkonventionerne bragte istand og drev ivrig paa deres Gjennemførelse, medens de to Stater lige fra først af vare mindre tilbøjelige dertil (slg. L. Beins, J. de W. en zijne buitenlandsche politiek 1653—60, Groning. 1871); derfor bleve de ikke efter de Witts Ønske. — Under 21de Aug. beklager Carisius, den danske Resident i Haag, sig paa sin Konges Vegne over, at Hollænderne have bragt Foretagendet mod Svenskerne til at strande.

for at faae dem til at give Ordren, men bestandig forgjæves, og skjøndt det nogle Gange lod til, at de vare tilbøielige dertil, have de vist sig saa lidt resolute, at man aldeles ikke er kommen til nogen Ende paa Sagen. Fremdeles har Frankrigs Gesandt, Chevalier Terlon, som kom her til Byen paa samme Tid¹⁾, gjort alt Muligt for at holde Flaaden tilbage, hvorved han i alle Henseender har vist saa stor Partiskhed for Kongen af Sverig, at man ikke veed, hvorledes den kan forenes med hans Egenskab og Stilling som Mediator²⁾; ja, det er gaaet saa vidt, at han har truet med Krig paa sin Konges Vegne, dersom man lod Flaaden seile videre.

Imidlertid kom det engelske Parlaments befuldmægtigede Kommissærer til Sundet³⁾, og siden det Øieblik gave Hollænderne sig blot af med at sætte Haager-Traktaten igjennem. I denne Hensigt holdt alle tre Staters Ministre Møde⁴⁾ midtveis mellem denne Fæstning og Kronborg, hvor der kun kunde besluttes meget Lidt, thi Englænderne havde ikke seet Kongen af Sverig, idet denne var gaaet over til Øen Laaland, hvor Fæstningen Nakskov havde overgivet sig til ham; da de fik at vide, at han var vendt tilbage til Frederiksborg, holdt de det for nødvendigt at tale med Kongen og høre hans Hensigter, førend de gik yderligere frem med Hensyn til denne Sag. Alligevel fik man dog aftalt i denne Sammenkomst, at de skulde foreslaae nysnævnte Konge, at Fjendtlighederne skulde ophøre tilsøes, hvorved Hollænderne tilsyneladende viste sig saa resolute, at de erklærede, at de strax vilde sende Be-

¹⁾ Terlon, Mém., II, 420 ff.

²⁾ Slg. Terlon, Mém., II, 444—45. Kan man troe denne forføngelige, ikke aldeles paalidelige Diplomat, havde „des personnes mal intentionnées“ til Hensigt at lade ham snigmyrde, men T.'s Kapellan fik Nys derom gjennem en Jesuit, der hørte til det keiserlige Gesandtskab (slg. C. Molbech i Nyt hist. Tidsskr. III, 1850).

³⁾ J. Thurloe, State papers, VII, P. 699, 708—10. Terlon, Mémoires, II, 416 ff.

⁴⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, 123—26.

faling til Opdam, dersom Kongen ikke gik ind derpaa. Kongen gik imidlertid ikke ind derpaa, og dog handledes der ingenlunde, men man fandt sig i det med samme Taalmodighed som i alt det Øvrige.

Den 12te dennes kom de fire engelske Kommissærer, Admiral Montagu, Sidney, Holuot¹⁾ og Boone her til Byen²⁾. Den næste Dag havde de offentlig Audiens, hvorved der udfoldedes større Høitidelighed end der pleier her ved Hoffet, da Kommissærerne havde anmodet derom, og navnlig, at Kongen vilde bedække sit Hoved, for at de ogsaa kunde bedække Hovedet, idet de anførte, at saaledes var deres Audiens hos Kongen af Sverig gaaet for sig. Sidney var den eneste, der talte i alle de Konferentser, som fandt Sted med dem; han benyttede det engelske Sprog. Talen ved denne Leilighed indeholdt kun de i slige Tilfælde brugelige Komplimenter og endvidere Parlamentets Beklagelse over at see Kongen indviklet i en saa farlig Krig, endelig Opfordringer til at slutte Fred. I den hemmelige Audiens, de havde samme Dag efter Middag, og i Konferentserne foreslog de i tydeligere Udtryk Freden mellem de to nordiske Konger, hvortil der svaredes, at H. M. Kongen af Danmark var tilbøielig til Fred, naar den blot var sikker og almindelig, at han paa ingen Maade kunde skille sig fra sine Forbundsfæller og at det ikke var retfærdigt, at Parlamentet vilde tvinge ham til Noget, der stred imod hans Ære og hans givne Ord. De svarede meget kort, at den almindelige Fred var et Værk, der krævede længere Tid, end

¹⁾ o: Honeywood.

²⁾ J. Thurloe, State papers, VII, 724—27 (sgl. P. 727—28). Goes' Beretning supplerer den (forøvrigt langt udførligere), som de engelske Gesandter meddele, med et Par Træk, navnlig vedrørende deres ydre Fromtræden. Af Montagu's Instruktion sees, at den engelske Flaade i sex Uger hverken maatte hjælpe Danmark eller Sverig, men at Englands Gesandter skulde i ven-skabelig Samvirken med Hollænderne søge at stemme de nordiske Konger til Fred.

Øieblikket og de nærværende Forhold tillod. Haager-Traktaten omtalte de ikke, men fremstillede blot den Fare, hvori Kongen vilde være stædt, naar den engelske og den hollandske Flaade, hvilke ikke kunde tøve længere, vare vendte hjem og Kongen af Sverig atter angreb denne Stad paa en Tid, da hans Venner ikke kunde komme ham til Hjælp, saa gjerne de end vilde. Med Hensyn til det, man sagde til dem om Kongens Sags Retfærdighed, svarede de, at det blandede de sig ikke i: de vare kun komne for at bringe Freden istand. Idethele optraadte de med stor Ro, veiede deres Ord og udtalte sig kortfattat og langsomt¹⁾.

Samme Dag (d. 13de) kom hertil Schlingelant og Huberts²⁾, overordentlige Afsendinge fra Holland, der opholde sig hos Kongen af Sverig, og den 14de havde de en lang hemmelig Audiens i Kongens Havehus sammen med de Afsendinge, der opholde sig her³⁾. Som man beretter mig, anførte de som Grundlag for alle deres Fredsforslag den Overenskomst, der var bleven sluttet i Haag; om det, der var besluttet, var retfærdigt eller ei, vilde de ikke indlade sig paa: de vare deres Herrers Tjenere og vare kun komne for at udføre hvad man havde befalet dem, desuden truede de med Anvendelse af Magt ligeoverfor den af Kongerne, der vægrede sig ved at gaae ind paa det, man havde afgjort.

Saavidt jeg har kunnet skaffe mig at vide, lod H. M. svare begge Gesandtskaber mundtlig, at han hældede til Fred og altid vilde modtage den, naar den var rimelig og naar man i den indbefattede hans Forbundsfæller; han havde givet dem sit Ord og turde ikke svige det; selvfølgelig burde Kongen af Sverig

¹⁾ Slg. Terlon, Mém., II, 420.

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 141—42. Slg. Aenhangsel 29—31; endv. 120—22.

³⁾ Nemlig Vogelsang og van Haaren, der vare komne til Kbh. den 7de Juni (Aitzema, Saken van Staet en Oorlogh, IV, 414, Folioudg.). Om Ceremoniellet ved denne Audiens beretter Aitzema, samme Vol., 416, men ikke Synderligt om hvad der taltes.

erklære, at han heller ikke var uvillig til en almindelig Fred; dersom dette var Tilfældet og Kongen paa sin Side udtalte det klart, vilde H. M. paa sin Side gjøre det Samme. Denne Udtalelse¹⁾ blev ikke given dem under Kongens Haand, men efter deres gjentagne Anmodninger kun som en Skrivelse i Form af en Note eller Memorial uden Underskrift, og H. M. vilde ved denne Erklæring ingeniunde binde sig til at udnævne Kommissærer eller bestemme et Sted til Underhandlingerne, hvis der da ikke er noget Hemmeligt, som dølges for os. Englænderne og de to hollandske Gesandter reiste bort den 16de dennes²⁾, og samme Dag bragte Posten den sidste Overenskomst mellem Englænderne og Hollænderne af 4de dennes; den er endnu haardere og voldsommere end alle de tidligere, og med den kom der et meget langt Brev fra Generalstaterne til Kongen af Danmark, hvori de lægge an paa at retfærdiggjøre deres hidtidige Handlemaade og erklære, at de ikke blot ikke have handlet imod Forbundet, hvilket Kongen har beklaget sig over³⁾, men ved paa deres Bekostning at skaffe ham tilbagegivet Alt hvad Kongen af Sverig har frtaget ham i den sidste Krig, endog med nogen Erstatning for den lidte Skade, havde de gjort mere end man kunde vente sig af det trofasteste Ven-skab, idet de opstille en Række Grunde, der efter min Mening

¹⁾ Skreven af Peder Reedtz paa Fransk, findes i Brieven tusschen de Witt etc., VI, 152 og hos Thurloe, VII, 722, slg. Brieven t. de Witt etc., VI, 142 (nederst).

²⁾ Den 17de, siger Aitzema (IV, 416).

³⁾ Som det sees af Korrespondancen mellem Frederik III og Generalstaterne, var Kongen bleven saa ilde berørt ved Hollændernes usikre Politik, at han ikke vilde tillade Opdam at udskibe Tropper i Kjøbenhavn, og det var tildels derfor, at Holland lod sin Flaade standse med sine Operationer (slg. Beins, J. de W. en zijne buitenland. polit.: „saaledes udslettede diplomatiske Kunstlerier næsten helt det gode Indtryk, som vor Flaade nødvendig maatte gjøre, og denne Kjendsgjerning er i sig selv et sørgeligt Bevis paa, hvorledes vort Diplomatis gode Hensigter kom i Miskredit ved al denne Vaklen og besvaredes med Mistro endog af den deri interesserede Part“).

ikke blot ikke ville tilfredsstille Verden eller dem, der kjende til Sagerne, men ikke engang en hel Del af dem selv.

Den 18de dennes gjorde Gesandterne Kongen opmærksom paa, at de fjorten Dage, inden hvis Udløb Freden her skulde sluttet og tilendebringes overensstemmende med Haager-Traktaten, begyndte netop denne Dag¹⁾, og de opsatte en skriftlig Erklæring desangaaende, som undertegnedes af de engelske og hollandske Ministre, hvorved den hollandske Gesandt Vogelsang yttrede, at han skammede sig over hvad han havde gjort, at han aldrig i alle sit Livs Dage havde undertegnet noget uvilligere. Nu vente de paa at faae at vide, hvorledes Kongen af Sverig har taget imod Mediatorernes Forslag; man mener nemlig, at han som en Fyrste, der vaager meget ivrig over Alt hvad der angaaer hans Værdighed, ikke vil undlade at føle sig meget ilde berørt ved den saa uærbødige Fremgangsmaade og Tale, man benytter for at stemme ham til, eller rettere paabyde ham Fred, og at man ved at foreskrive ham Satisfaktion for den Skade, han har gjort Kongen af Danmark i sidste Krig, synes at fordømme den som uretfærdig. Derfor kunne de, der have omgaaedes ham og kjende hans Natur, vanskelig troe, at han vil finde sig i den Fred, som Englænderne og Hollænderne tilstræbe; thi den franske Gesandt har trukket sig tilbage fra denne Affaire, som man siger paa Kongen af Sverigs eget Forlangende, og det Samme siges det ogsaa at de Thou²⁾ har gjort i Haag, hvor han havde vægret sig ved at underskrive den sidste Beslutning³⁾.

Man har opnaaet hos de hollandske Afsendinge, at deres Flaade konvoyrer de Fartøier, vi havde samlet for at undsætte Nakskov, og som nu skulle indlade Brænde og Levnets-

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 153 (Vogelsangs og v. Haarens Meddelelse til den hollandske Oberst Puchler, om at Vaabenstilstanden er begyndt den 19de, ikke den 18de).

²⁾ Jacques Auguste de Thou, fransk Minister i Holland.

³⁾ Thurloe, VII, 751.

midler paa Holstens Kyster¹⁾. Gud give, at de maa bringe os det Kvantum, vi behøve, især Brænde, som vi trænge meget til, hvilket kan foraarsage store Ubehageligheder; thi uden det bliver vort Kornforraad til ingen Nytte, da man hverken kan bage Brød eller brygge Øl.

2. *Goes til Filip IV, Kbh. 3die (og 7de) Septb. 1659.*

Den 20de i forrige Maaned meldte jeg E. M., hvad der gik for sig heroppe og de franske, engelske og hollandske Ministres Bestræbelser for at bringe Fred tilveie imellem de to nordiske Konger, idet de allerede havde aftalt Fredsbetingelserne indbyrdes i Haag, og at man antog, at Kongen af Sverig ei vilde taale en saa usædvanlig Optræden, der traadte hans kongelige Værdighed saa nær. Dette blev ogsaa Tilfældet, thi da de omtalte Ministre paany trængte paa ham den 25de f. M. i Frederiksborg²⁾, at han skulde indvillige i Freden saaledes som de havde projekteret den, og da Sidney, en af de engelske Kommissærer, talte saare eftertrykkelig, ja endog foreholdt Kongen, at det var England, som han skyldte at han havde bevaret sin Krone og sit Scepter, blev Kongen (efter hvad jeg har faaet at vide af de hollandske Afsendinges Beretning) saa harmfuld derover og saa yderlig ophidset, at han truede Sidney med at rende ham sin Kaarde gjennem Livet, med de Ord, at han agtede de offentlige Ministre som billigt var, men at han aldrig vilde finde sig i, at de tilside-satte Ærbødigheden for ham. Da Mediatørerne derfor saae, at Kongen af Danmark indvilligede i Traktaten med Kongen af

¹⁾ Om de Foranstaltninger, man traf i Holland til Kjøbenhavns Provantering, og de forudgangne Underhandlinger se Aitzema, IV, 418 ff.

²⁾ Slg. om denne og den følgende Audiens hos Karl Gustav Thurloe, State papers, VII, 732—34 (slg. 736). Brieven tusschen de Witt etc. VI, 132—38, 142—44, 145—46. Aitzema, IV, 417. — I det Faktiske stemme disse Beretninger idethele overens med den keiserlige Afsendings.

Sverig, men at denne slet ikke vilde høre paa deres Fredsforslag, greb de til det Middel at udkaste en Plan til Traktat overensstemmende med den i Haag og gav denne til Kongen af Danmark, idet de tilføiede til Slutning, om Hans Maj. vilde behage at drøfte den: de overlode hans Villie at føie til, tage fra eller forandre den. Kongen lod dem svare, at han vilde betænke den og at han i alt Retfærdigt og Rimeligt vilde være Mediatorerne meget forbunden for deres Virksomhed, hvorefter han lod levere dem en Opsats om de mange Punkter, hvori Kongen af Sverig havde fornærmet ham og som han burde give ham Opreisning for, naar det skulde gaae retfærdig til. Saavel ved denne Audiens som i den forrige opfordrede Mediatorerne indstændig Kongen til at løslade den svenske Gesandt Bielke, som H. M. havde ladet holde tilbage, dengang Kongen af Sverig faldt saa pludselig over denne Fæstning, og til Gjengjæld tilbøde de, at man paa svensk Side vilde frigive dette Riges Admiral og Storkantsler. H. M. indvilligede deri, og Mediatorerne ledsagede nævnte Gesandt Bielke ud til den svenske Leir¹⁾, hvor Kongen for Øieblikket er personlig tilstede, og ved denne Leilighed lagde jeg, som saae det, Mærke til, at i den engelske Admiral Montagu's Vogn indtog Bielke Pladsen paa høire Side og den franske Gesandt Terlon satte sig tilvenstre for ham, og saaledes kjørte de igjennem hele Byen, Noget som jeg ikke troer, at andre franske Gesandter have gjort, eller antager vil finde Bifald i Frankrig.

Den samme Dag havde Mediatorerne (jeg mener Engländerne og Hollænderne, thi Franskmanden gaaer og kommer som det lyster ham ved slige Leiligheder, hvad jeg jo har fortalt E. M. i mine tidligere Breve) Audiens hos Kongen af Sverig, i mange Officerers Nærværelse, og da den hollandske Gesandt Schlingelant havde overrakt ham det Fredsprojekt, som jeg talte ovenfor om, idet han udtalte, at de haabede, Kongen vilde finde det saa fornuftigt i alle Maader, at det

¹⁾ Terlon, Mém. II, 430.

ikke mishagede ham, og at de overlode til Hans Maj.'s Behag, om han mente at have Noget at føie til, tage fra eller forandre deri, paa samme Maade som de havde foreslaaet Kongen af Danmark, blev Kongen i høi Grad ophidset, tog ikke imod Skrivelsen¹⁾, men puffede den tilside med Haanden og svarede dem i en heftig Tone, at de lavede deres Udkast til Fredsbetingelser ude paa deres Flaader, men han skulde vise dem med denne (her slog han paa Kaarden), at han ikke vilde taale, at de vovede at foreskrive ham Love, at han vilde forhandle om Fred med Kongen af Danmark, men paa en passende Maade, saaledes som Skik var mellem Fyrster, at han havde antaget Englænderne som Fredsmæglere og vilde ansee dem for sine Venner, forsaavidt de viste sig som saadanne, men Hollænderne vilde han ikke blot ikke antage som Fredsmæglere, men han betragtede dem som sine Fjender, og han havde Aarsag nok til at lade dem holde tilbage, saaledes som Kongen af Danmark havde gjort ved hans Gesandt i Kjøbenhavn. Da han havde sagt dem alt Dette og endnu Mere²⁾, ildrød af Vrede og med tydelige Tegn paa Harme i Stemme og Mine, vendte han dem Ryggen og trak sig tilbage til et andet Gemak, idet han lod Ministrene staae saa betuttede som man vel kan tænke sig. Om Aftenen vendte de tilbage her til Byen, og medens man nu skulde troe, at de strax vilde erklære Kongen for opsætsig og sende Befaling til Flaaderne, at de skulde gjøre ham al den Skade, de formaaede, gik de om Morgenhen til Righshofmesteren og anmodede om, at Kongen af Danmark vilde erklære, at han gik ind paa Freden saaledes som den var bleven bestemt og aftalt mellem de tre Magter, thi,

¹⁾ Terlon, Mém., II, 433 ff. Denne Audiens skildres kortelig af de hollandske Gesandter i et Brev af 30te Aug. (trykt sammen med Memoriael v. d. kon. Resid. Carisius, Leyden 1659).

²⁾ Cronholm (den Europeiska politikens inflytande på kriget och underhandl. mell. Sver. och Danm. 1657—60; Svenske Vitterh. Akad. handlingar, 26de Bd.) anseer Endel af dette for „troligen ogrundadt“.

hvis ikke, vilde de blive nødte til at betragte begge Konger som opsætsige. Denne Erklæring forekom Folk her saare urimelig, men da Kongen i sin nuværende betrængte Stilling maa finde sig i mange Ting, mere fordi Nøden byder end fordi de ere fornuftige, gik han ind derpaa og antog nævnte Haager-Traktat med de Klausuler og Forbehold, som man mente at ville blive enig om, naar den skulde udføres, og Mediatørerne forsikkrede, at hermed var det fuldstændig retfærdiggjort, naar de erklærede Kongen af Sverig for opsætsig. Med denne Erklæring fra Kongen af Danmark vendte de tilbage til den svenske Konge, men før deres Afreise sendte den franske Gesandt sin Sekretær til ham for at underrette ham om, hvad man her havde forhandlet¹⁾. Kongen modtog dem med mange Beviser paa Venlighed og Høflighed og gav sig til at forestille dem, at han af Hjertet ønskede Fred med Danmark, men at det var underligt, at Kongen af Danmark nægtede at sende sine Kommissærer for at forhandle om den; hvorledes kunde han fatte Tillid til de Danske eller ansee dem for Venner, naar de ikke kunde bære det over deres Sind at see hans Undersaatter og forhandle med dem? Han yttrede tilsidst, at skjøndt han var meget villig til Fred, naar den forhandlede paa passende og sømmelig Vis, vilde han aldrig gaae ind derpaa, naar man tænkte paa at foreskrive eller befale ham den. Med denne Besked vendte Mediatørerne tilbage, og nu var der vel nogle af dem, som mente, at de kunde og burde overensstemmende med deres Instruktioner erklære ham for opsætsig, men andre, iblandt dem Montagu, paastod, at Kongen af Sverig havde Ret i sine Fordringer og det havde været de tre Magters Hensigt med Konferentserne. Nu trængte de Alle paany paa Kongen af Danmark og bad ham meget indstændig at gjøre det Skridt med og beslutte sig til at sende sine Kommissærer ud halvveis mellem Fæstningen her og Fjendens Leir, idet de lovede ham, at naar Kongen af

¹⁾ Terlon, Mém., II, 435 ff.

Sverig foraarsagede flere Forhalinger, under hvilket Paaskud det saa var, vilde de uopholdelig erklære ham for opsætsig og operere med deres Flaader mod ham til Gunst for Danmark. H. M. har hidtil, trods alle de mange indstændige Opfordringer, man har henvendt til ham, slet ikke villet beslutte sig til at gaae ind paa nogen Traktat, uden at hans Forbundsfæller deltog deri, idet han gjorde gjældende, at han hverken kunde eller vilde svigte sit givne Ord; men Mediatorerne have i den Grad trængt paa ham¹⁾, at de hvert Øieblik ikke blot true med at lade ham i Stikken, men endog at gjøre ham al mulig Fortræd med deres Flaader, og Alt seer nu saa galt ud, at Kongen, skjøndt meget mod sin Villie, har samtykket i Mediatorernes Fordring, og idag begav hans Kommissærer sig ud at forhandle mellem den fjendtlige Leir og Byen. Vi oppebie nu, hvad Udfald dette vil faae; Kongen af Danmark har man kun levnet ringe Frihed og Raadighed over sine egne Sager, idet han ikke er bragt i mindre Klemme af sine saakaldte Venner end af selve sine Fjender. Hvad Kongen af Sverigs Hensigt er, er man i stor Uvished om; men man formoder, at han ikke let vil opgive de Erobringer, han har gjort her paa Øerne og at han ikke helt har ladet Haabet fare om tilsidst at faae indtaget denne Fæstning og som Følge heraf hele Riget; thi Englænderne har han Grund til at ansee i den Grad hindrede af de Uroligheder og Statsomvæltninger, der meldes fra England (man siger, at Kong Karl allerede er der i egen Person), at de ikke kunne forstyrre hans Planer, hvor stor Lyst de saa have dertil. Det er utroligt, hvor lidt han bryder sig om Hollænderne med den store Flaade, de have i disse Farvande; dertil vil jo denne Sømagt være af ringe Betydning, nu da Vinteren nærmer sig, saafremt der her paa

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, Aenh. 37 (Mediatorernes Erklæring af 30te Aug.). Englændernes og Hollændernes fornyede Opfordring til Frederik III, dateret 1ste Sept. ny Stil, findes i *Diarium Europæum*, Contin. II, 403—4, og Kongens endelige Indvilligelse smstds. 406.

Pladsen mangler de nødvendige Forraad og Forsvarsmidler. Hvad man mener mest vilde kunne foranledige ham til at gaae ind paa Fred er Hans keiserlige Majestæts og dennes Forbunds-fællers uventede Angreb¹⁾ paa hans Tropper i Polen, hvor de allerede have besat nogle Byer og faste Pladser, og Provindsens Hovedstad, Stettin, vilde ikke være uden stor Fare, dersom han ikke iler til med en stor Hærmagt for at forsvare den og undsætte den. Hr. Kurfyrsten af Brandenburg er i egen Person dragen derned med Størstedelen af den allierede Armee, som stod i Jylland. Om Storfyrsten af Moskou veed man ogsaa, at han efter det store Nederlag, som tilføiedes ham af Polakkerne, Kosakkerne og Tartarerne, har sluttet en Vaabenstilstand paa fem Uger med Polen og at Tingene tegnede til en god Fred; naar den er sluttet, troer man, at Moskoviten atter vil beleire Riga i Lifland, og Svenskerne maa have nogen Mistanke derom, siden de have ført Hertugen af Kurland²⁾, som de holde fangen, til Narva derfra. Vist er det, at i det Tilfælde vilde Polakkerne fortsætte Kampen med større Kraft i Preussen, hvorfra Svenskerne allerede have taget en hel Del af deres Stridskræfter bort for at anvende dem i Pommern. Trods alle disse og flere andre Hensyn, som kunde foranledige Kongen af Sverig til Fred med Danmark, har man Efterretning om, at Kongen, i Overensstemmelse med General Wrangels

¹⁾ De Keiserlige begrundede og forsvarede dette pludselige Overfald ved at henvise til lignende Handlinger af Kongen af Sverig og idethele til den særdeles truende Stilling, han indtog ligeoverfor det tyske Rige, slg. Londorp, Acta publica, VIII, 616—17.

²⁾ Hertug Jakob af Kurland var beskyldt af Svenskerne for at holde med Polakkerne og toges derfor tilfange af dem; efter Krigen indsattes han atter i sin forrige Værdighed (slg. Carlsson, Sverige und. pfalz. huset, I, 397—98). Et Brev fra en svensk Officer i Mitau (trykt med i Memoriael v. d. Denem. Resid. Carisius, Amsterd. 1659) taler i stærke Udtryk om Svenskernes „barbariske“ Fremfærd mod Hertugen: „enten man tjener Djæveln eller Svensken, kommer ud paa Eet“. Men Brevet ikke skulde være fabrikeret i Holland?

Mening, har besluttet at fortsætte Krigen, og vi have faaet at vide, at han med al mulig Iver befæster de Pladser, han har her paa Øerne, især Kronborg ved Sundet og Nakskov paa Laaland.

Efterskrift (den 7de Sept.). Posten har ventet her nogle Dage, og imidlertid er der blevet forhandlet om Freden mellem de to Kongers Kommissærer¹⁾. Svenskerne udtalte, at Stedet var meget ubekvemt til Forhandlinger, og foreslog tre andre: Roskilde, Frederiksborg eller Helsingør, fremdeles nogle Ting angaaende Forhandlingsmaaden, navnlig at man skulde forhandle uden Mediatorer; dette erklærede de Danske at ville høre deres Konges Mening om, men da Mediatorerne indsaar, at Kongen af Sverig ikke havde andet til Hensigt end at forhale Sagen yderligere, besluttede de indbyrdes at give hans Kommissærer det Udkast, de havde forfattet og som Kongen af Sverig ikke havde villet modtage, med den Tilføielse, at dersom de ikke tog imod det, eller dersom de vel tog derimod, men Kongen ikke erklærede at ville gaae ind derpaa, vilde de erklære ham opsætsig og handle saaledes som det var bestemt i Haager-Traktaten²⁾. De svenske Kommissærer tog imod Udkastet, og den næste Dag svarede de med temmelig skarpe Ord, at deres Konge fandt det meget underligt, at Hollænderne, hans Fjender, gik saa vidt at ville foreskrive ham Love, hvorledes eller under hvilken Form Freden skulde sluttes; dertil føiede de mange heftige Yttringer, hvorpaa efter Sigende hverken Englænderne eller Hollænderne svarede et Ord. Til de danske Kommissærer sagde Svenskerne i høflige Udtryk, at Kongen, deres Herre, ønskede meget at forhandle om en god

¹⁾ De fem Artikler, som de danske Befuldmægtigede strax overrakte Svenskerne, se *Diar. Europ. Contin.* II, 410—11.

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 162—64. Allerede den 3die tilskrev de hollandske Gesandter („for at give Værket bedre Eftertryk“) Opdam et Brev, hvori de befalede ham at optræde fjendtlig mod Svensken; det findes i *Diar. Europ. Cont.* II, 409 og omtales i Brev fra Slingelandt af 6te (Brieven tusschen de Witt, VI, 161—62).

Fred med Kongen af Danmark og at han var beredt til at give efter i Alt hvad der var retfærdigt og rimeligt. Senere er der ikke blevet forhandlet mere, og det lader til, at Mediatorerne ikke have Lyst til at udsætte sig mere for slige Oprin.

3. Goes til Filip IV, Kbh. 20de Sept. 1659.¹⁾

Man mente — ifølge det, jeg berettede E. M. i mine sidste af 3die og 7de dennes —, at da Kongen af Sverig havde nægtet at tage imod Udkastet til en Traktat mellem de to Konger, som Mediatorerne havde givet hans Kommissærer, og da han havde erklæret med drøie, heftige Ord, at han ikke vilde lade sig foreskrive Love, som Hensigten var med Konferenterne og Traktaterne i Haag, — man mente altsaa, at nævnte Mediatorer snarere vilde erklære ham for opsætsig og befale, at Flaaderne skulde operere imod ham²⁾, end begynde igjen at foreslaae Traktater. Det er imidlertid gaaet helt anderledes, thi den franske Gesandt, der vedbliver, som han eengang har begyndt, at optræde til Gunst for Kongen af Sverig, ganske som om han var hans egen Minister, har paa enhver Maade bestræbt sig for at faae nævnte Forhandlinger gjenoptagne, og det har ikke været ham vanskeligt at bevæge Mediatorerne dertil, thi uagtet den Medfart, de have døiet hos Kongen af Sverig, nære de ved sig selv samme Ønske som tidligere, nemlig paa enhver som helst Maade at faae afsluttet den Fred, de have sat sig for at bringe istand. Derfor have de forestillet H. M., at Kongen af Sverig oprigtig ønsker

¹⁾ Hermed Kopi af Karl Gustavs Brev til hans Broder, Prinds Adolf, i spansk Oversættelse fra Tydsk (det er dateret 19de Aug., [findes ei i Regesta dipl.], Udtog hos Aitz. IV, 430—31). Kongen udtaler megen Forbittrelse over hans Optræden og fratager ham Overbefalingen.

²⁾ Dette var ogsaa de Witts Ønske: Brieven tusschen de Witt, VI, 164—65, 172—73.

Fred med Danmark¹⁾, at han ganske vist havde nægtet at samtykke i Haager-Traktaterne, fordi de forekom ham at træde hans kongelige Værdighed for nær; men at han, dersom Sagen behandlede af begge Parters Kommissærer, som det sømmede sig, vilde indvillige i de nævnte Traktater, hvad deres Kjærne angaaer, og i Alt hvad man kunde ansee for ret og billigt; fremdeles sagde de, at naar Kongen af Sverig erklærede at ville forhandle om Freden, medens Kongen af dette Land ikke vilde tage derimod, blev det tvivlsomt, hvem af de to der skulde ansees for opsætsig. Man har bedet Mediatørerne erindre, at dengang de, ikke uden Anvendelse af Vold, fik Kongen til at udtale, at han gik ind paa Overenskomsten i Haag, lovede de ham gjentagne Gange, at de ogsaa vilde faae en lignende Erklæring ud af Kongen af Sverig, og da denne havde sagt Nei og opsat sin Erklæring, indtil man kom til en Forhandling om Sagen mellem begge Parters Kommissærer, havde de paany overhængt Kongen af Danmark, for at han skulde finde sig i at forhandle og udnævne sine Kommissærer dertil, idet de forsikkrede ham, at de ligestrax vilde paany foreslaae Kongen af Sverig deres Udkast overensstemmende med Haager-Traktaterne, og naar han ikke tog imod det, vilde de erklære ham opsætsig, og alle Fredsmæglernes Stridskræfter skulde bringes i Anvendelse imod ham. Men nu, da Kongen af Sverig blev ved at undslaae sig ved at erkjende nævnte Traktater, imod al Ret og imod det, deres egne Traktater og Instruktioner indeholde, og desuden mod hvad de havde lovet gjentagne Gange, kom de igjen og trængte paa Kongen af Danmark²⁾ istedenfor, som rimeligt var, at trænge paa Kongen af Sverig; derfor resolverede H. M. anden Gang³⁾, at han ikke

¹⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc., VI, 167—70 (i et P. S. udtaler Slingelandt som sin personlige Mening, at Karl Gustav er tilbøielig til Fred), slg. 173—74 & 171.

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 186 (latinsk Skrivelse overgiven Kongen d. 14de Sept. af de hollandske Gesandter).

³⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 190 & 186 (Svar fra Kongen af 15de Sept. og nyt Brev fra Hollænderne af 16de).

vilde høre noget yderligere om Traktat, hvis ikke Kongen af Sverig først erklærede, at han antog dem i Haag paa samme Maade som H. M. havde antaget dem, idet han tilføiede et længere Raisonnement om, hvormeget denne Ulighed og Forskjel, man tilsigtede at gøre mellem de to Konger, vilde præjudicere den danske Konge. Ikke desto mindre, trods alle disse Grunde, begyndte Mediatorerne igjen igaar i en privat Audiens at anmode Kongen indstændig¹⁾ om at samtykke i en Fortsættelse af Forhandlingerne, idet de yttrede disse tydelige Ord i et Dokument, de overrakte ham: at de ikke vilde opføre „omnibus viribus agere, ut et donec Rex Sueciæ ad admittendos hos tractatus (nempe Haagæ initos) compellatur“. Endskjøndt alle Mediatorerne have undertegnet dette Papir og alle have været med til at gøre Kongerne Forestillingerne, har man dog stadig seet, at Englænderne drive paa Sagen med større Heftighed, medens Hollænderne ere mere tilbageholdende heri²⁾, og det synes, at Englænderne give den Omstændighed, at deres Flaade er seilet bort og at de for Øieblikket ikke have nogen Stridsmagt her, Skylden for, at man ikke retter sig efter deres Forlangender, naar de foreslaae

¹⁾ Brevet tusschen de Witt etc. VI, 198—99 (Skriv. til Kongen fra Englænderne og Hollænderne af 18de Sept., med Brev til de Witt fra Vogelsang; P. 222 den samme med Br. fra Slingelandt).

²⁾ Den hollandske Udenrigspolitik Vankelmødighed betegner Aitzema paa følgende karakteristiske Maade: „dan wilde de een niet, dan de ander; dan wierde dit, dan dat goet gevonden; dan was men hart, dan weec“ (IV, 418). Allerede 1656 havde Holland vist en uheldbringende Holdningsløshed og Tvetydighed ved gennem Gesandten Beuningen at ophidse Danmark til Krig mod Karl Gustav, medens det samtidig selv sluttede den defensive Elbingertraktat med Sverig (slg. det før citerede Skrift af L. Beins, Jan de Witt en zijne buitenlandsche politiek 1653—60, Groningen 1871). Mærkelig nok finder en anden nyere hollandsk Historiker — i Modsætning til Beins — at „mirifico Belgarum solertia diplomatica in omnibus actibus et foederibus perlucet“ (R. Vaillant, de partibus a Republica Batava in mari Baltico ab anno 1655 usque ad annum 1660 actis, Haag 1841).

Noget. Man har ogsaa faaet at vide, at Hollænderne forlangte, dersom Kongen af Danmark ikke vilde samtykke i Fredsunderhandlingernes Fortsættelse, at maatte tilbagekalde den Ordre til at operere til Fordel for Danmark, som Gesandterne have sendt til deres Flaade; dette have disse imidlertid afslaaet, og det er heller ikke troligt, at de kunne gjøre det, thi det falder ligefremt ind under hvad Haagertraktaterne paabyde (hvis Ordlyd deres Instruktioner efter al Sandsynlighed stemme overens med), idet der i dem siges med klare Ord, at man skal understøtte og hjælpe den Konge, som indvilliger i nævnte Traktater, mod den, som vægrer sig derved. Da H. M. anseer Sagen som meget vigtig, hvad den jo ogsaa er, har han besluttet at forelægge den ikke blot for sit Rigsraad, men ogsaa for Rigets Stænder, og det forekommer ham, at han derved vil give dem Anledning til saameget hurtigere at enes om at yde de til Beslutningernes Iværksættelse nødvendige Midler, naar man meddeler dem dem, før de tages. Denne Konge viser sandelig stort Mod og megen Standhaftighed i al den Klemme, hvori han befinder sig, og hans Ønske om ikke at skille sig fra sine Forbundsfæller og Venner, saalænge ikke den yderste, ubodeligste Nødvendighed tvinger ham dertil, kan ikke være større; derfor fortjener han, saavel af denne Grund som fordi det vil gavne den fælles Sag bedst, at man staaer ham bi paa enhver mulig Maade og ikke lader ham i Stikken som en Bolt for sine Fjenders Luner.

Kongen af Sverig har den største Del af sin Flaade i Landskronas Havn, hvor man ikke let kan gjøre ham nogen Men¹⁾. Tre Krigsskibe, som han havde i Sundet, har han befalet at gaae ind til Land, saa at Viceadmiral Ruyter, der ligger med sin Flaade i et Kanonskuds Afstand fra Kronborg, ikke kunde angribe dem, som han havde isinde at gjøre²⁾.

¹⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 175, 185, 189, 200. Schryvens van de Heeren Staetische Ambassadeurs 1659, f. 3.

²⁾ Slg. Br. fra Vogelsang af 13de Sept., trykt i Memoriael v. d. Denem. Resid. Carisius, Amsterd. 1659.

Admiral Opdam seiler med sin Flaade til Beltet for at konvoyere de Handelsskibe, der skulle tilbage til Holland. Begge have Ordre til at optræde til Fordel for Danmark, men hidtil er der kun blevet udrettet meget Lidt. Med Utaalmodighed ventes nu Efterretninger fra Haag om, hvilken Beslutning man har taget der efter at have hørt herfra¹⁾ og erfaret den Hefthighed, hvormed Kongen af Sverig behandlede deres Ministre. Sidstnævnte Konge sender sin Sekretær Julius Coyet til Holland²⁾; det er den Samme, som var hans Minister her tillige med Bielke. De hollandske Afsendinge lade et af deres Skibe bringe ham derover. Jeg troer ogsaa, at Kongen af Danmark vil sende en Minister derned expres³⁾, for at han kan følge bedre med hvad der falder for og handle kraftigere derefter.

General Frederik Ahlefeldt bragte hertil fra Øen Femern henved 400 Mand Fodfolk, som strax sendtes paa de samme Fartøier, som de kom med, over at besætte en lille By ved Navn Utsted⁴⁾ i Skaane, og imorges kom der Underretning om, at Expeditionen var gaaet heldig for sig, at Fjenden var flygtet og havde opgivet et Kastel med fire Bastioner, som kan rumme 600 Mand, og at Vore vare ifærd med at sætte sig fast der⁵⁾. Det vilde være af Vigtighed, om man kunde holde denne Plads; det vilde give bekvem Leilighed til at udskibe Krigsfolk, der beordres derover, og oplive Modet hos denne Provindses Befolkning, der kun ugjerne finder sig i det svenske Aag. Iforgaars begav 1500 Mand Fodfolk, Største-

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, Aenh. 40—41 (Skriv. fra Frederik III til Generalstaterne, hvori han fremhæver sin fredsvenlige Optræden i Modsætning til Karl Gustavs Trøds).

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 218, 192, 223. Schryvens van de Heeren Stat. Amb. 1659, f. 2. De Witt er ikke tilfreds med, at Coyet har faaet et hollandsk Skib at laane.

³⁾ Foruden Residenten Carisius.

⁴⁾ æ: Ystad.

⁵⁾ Thurløe, State papers, VII, 741—42. Schr. v. de H. Stat. Amb. 1659, f. 3.

delen Hollændere, sig ud paa et andet Togt¹⁾, der ogsaa vilde blive af stor Betydning, dersom det gaaer godt, men hele den Dag igaar havde de Modvind, og endnu veed man ikke, om de ere komne videre. Kongen af Sverig har sendt nogle Tropper herfra Øerne over til Pommern, dog ikke mange, da man siger, at han mangler Fartøier, og da vore Skibe og Kapere, der krydse i hine Farvande, gjør dem Farten vanskelig. Forleden Dag opsnappedes der en Post, som skulde til Wismar, med mange Breve fra Kongen til hans Generaler, deriblandt eet til hans Broder, Generalissimus, hvilket medfølger, og eet til General v. d. Linde, som kommanderer i Preussen, af hvilket man fik at vide, at de Fæstninger, som Svenskerne have dernede, lide stor Mangel paa Korn, hvad der kunde foranledige Polakkerne, der rykkede derind med en Hær paa 15 til 20000 Mand og indtog Byen Graudenz med Storm, til at erobre disse Fæstninger ved Hunger; disse ere nemlig meget gode, og det vil ikke være saa let at tage dem ved Storm.

Efterskrift (udateret). Posten er bleven opholdt indtil idag²⁾, og imidlertid er den fra Hamborg kommen med Efterretning fra England om, at de, der havde grebet til Vaaben for Kongen, ere blevne adsplittede næsten uden Kamp og at Parlamentet har besluttet at holde henved 15 Krigsskibe herovre for at tilveiebringe den Tingenes Tilstand, man var bleven enig om ved Konferentsen i Haag; i Holland var man vel bleven meget fornærmet over den Barskhed, hvormed Kongen af Sverig havde behandlet deres Gesandter, og man drøftede, hvilke Beslutninger der burde tages, men man opsatte dem, indtil der kom omstændeligere Beretninger om, hvad der var fulgt paa hint Uveir i Audiensen hos den svenske Konge. Da det er Englænderne, man tager mest Hensyn til under denne Fredsmægling, og da man har seet, at selv medens de have været

¹⁾ Mod Kjøge, det kom ikke til Udførelse (Schryv. v. d. H. Stat. Amb. 1659, f. 3).

²⁾ Af det følgende Brev sees, at dette afsendtes den 22de Sept.

her uden Krigsmagt under saa tvivlsomme og forstyrrede Forhold i selve England, have de havt saa stor Forrang for Hollænderne, tvivler man som Følge heraf ikke om, at de ville blive endnu større paa det ved det gode Nytt, de have faaet at vide med denne Post, og at de ville opfordre endnu ivrigere til nye Underhandlinger med Svenskerne¹⁾, saaledes som de allerede have foreslaaet adskillige Gange. De svenske Kommissærer, der deltog i disse Underhandlinger, skrev igaar til Mediatørerne, at de nu i 14 Dage havde ventet paa, at de danske Kommissærer skulde komme igjen til Konferentsen; dersom dette skete for at haane dem, maatte de vide, at Kongens, deres Herres, Sager Gudskelov ikke stod saaledes, at de behøvede at tigge om Fred ved Fremmedes Døre; Danskerne burde endelig holde op at raabe paa, at de ønskede Fred, naar deres Gjæringer vidnede saa tydelig om det Modsatte. Hertil kunde man let svare dem, at man paa vor Side har føiet Mediatørerne i Alt hvad det er faldet dem ind at forlange, medens Kongen af Sverig paa sin Side har sagt Nei til hvad de have foreslaaet; men Sagen er, som jeg har sagt E. M., at denne Fredsmægling ikke gaaer ud paa Andet end at trykke den svageste Part og finde sig ikke blot i de Misligheder, som maa frygtes som Følge af dette Lands Fornedrelse, men ogsaa i egen Skam²⁾, idet Kongen af Sverig — foruden det, jeg

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 190—91: Slingelandt udtaler, at dersom de engelske Gesandter, med hvem han og hans Kolleger staae i stadig og venskabelig Forbindelse, havde en Flaade i Sundet, vilde de vistnok optræde kraftig mod Svenskerne sammen med Hollænderne.

²⁾ „Ded er att beklage man haffuer saa faa trygge venner“, skriver den danske Afsending i Madrid, Cornelius Lerche, under 12te Nov. (Orig. i Geheimearkivet), „end och iblant dennem som haff. saa stoer aarsag til att vere ded, och er att för undre att iblant bem^{te} Deputerte (s: Hollænderne) der findis saa partial, att effter Kongen af Suerig dennem och derisz republic saa indigne tractered, och i deres öyne för offentlig fiender erklered, de endda vil giffue hannem schibe för att offuerføre hans ab-

meddelte E. M. — har sagt offentlig (hvilket Mediatørerne selv ere vidende om), at to Republiker vilde foreskrive ham Love, af hvilke den ene var bleven det ved aabenbart Oprør mod sin retmæssige Herre og den anden endnu havde sin egen Konges Blod paa sine Hænder¹⁾.

4. *Goes til Filip IV, Kbh. 4de Okt. 1659.*

I mit Seneste af 22de f. M. meddelte jeg E. M., at Mediatørerne vedbleve med deres indstændige Opfordringer til dette Lands Konge, at forhandle igjen med den svenske om Fred mellem disse tvende Kroner; og skjøndt der var mange retfærdige Grunde til ikke at gaae ind derpaa, især da Kongen af Sverig ikke erklærede at ville acceptere Haager-Traktaten, hvilket Mediatørerne havde bestemt Bemyndigelse til at fordre, har deres Paatrængenhed dog været saa stor, at Kongen paany har indvilliget deri²⁾, ja, hvad Mere er, tilladt, at Righofmesteren bliver den ene af hans Kommissærer³⁾ ved Underhandlingerne. Dette havde han nægtet flere Gange tidligere, og da Mediatørerne stadig kom med det samme Forlangende, sagde Kongen dem endelig, at han af meget vigtige Aarsager, som han for Øieblikket ikke kunde sige, maatte lade Righofmesteren

gesandter (o: Coyet) sub prætextu thil Holland, men re vera thil Franckrig, som mand ded her for vist holder, Holland maa schee i fremthiden thil liden nytte.“ Lerche havde just seet „troverdigiousienpart“ af to Breve fra de hollandske Gesandter i Kbh., det ene af 18de, det andet af 22de Sept.

¹⁾ Brieven tusschen de Witt, VI, 213: Yttringen om Englænderne var udspreddt i Holland, men Slingelandt erklærer den for at være Opspind; Udtalelsen om den hollandske Republik anfører han ikke. I en Relation fra Kbh. til Carisius i Haag, dateret 20de Aug. gl. St. (Kgl. Bibl., ny kgl. Saml., Manusk. Nr. 1040, 4to), hvori der meddeles flere Enkeltheder ang. den famøse Audiens, findes ogsaa Yttringen om den engelske Republik.

²⁾ Thurloe, State papers, VII, 741 (slg. 748). Brieven tusschen de Witt etc. VI, 181, 182—84, slg. 179—81.

³⁾ Schryvens van de Heeren Staetische Ambass., Rotterd. 1659, f. 2.

blive i Byen; og det lod da til, at de havde afstaaet derfra. Ikke desmindre have Mediatørerne ogsaa faaet deres Villie sat igjennem i dette Punkt, thi Rigshofmesteren sagde mig, da jeg gjorde ham Forestillinger angaaende denne Sag og yttrede, at det var at gaae meget vidt, naar man ikke engang lod Kongen af Danmark have Frihed til at overlade Underhandlingerne om sine egne Sager til den Person, ham selv syntes: jo, Mediatørerne vare overbeviste om, at man paa den Maade vilde komme hurtigere til en Afgjørelse eller idetmindste faae Kongen af Sverigs Hensigter sikkert at vide, og de mente, at da de vilde komme til at yde de største Bidrag, hvis Krigen skulde fortsættes, var det billigt, at man ogsaa rettede sig noget efter dem, naar det gjaldt at bringe Fred istand. Derfor holdt begge Parters Kommissærer og Mediatørerne Møde igaar for første Gang¹⁾ paa samme Sted mellem Byen og den fjendtlige Leir, hvor der var bleven forhandlet tidligere, idet der byggedes nogle Huse, for at de kunde være i Ly. I det Pas (*salvo conducto*), som Kongen af Sverig gav de hollandske Gesandter, stod kun Navnene paa de to, der pleiede at opholde sig ved hans Hof²⁾; der blev sagt, at det var en i Kancelliet begaaet Feiltagelse, at de to herfra ikke nævntes; han betegner dem heller ikke som Fredsmæglere, men giver dem kun frit Leide til at være tilstede ved Underhandlingerne. Det der foretoges i denne Konferents, var, at begge Kongers Kommissærer diskuterede nogle Hovedpunkter i Roskildefreden, saaledes om at give Afkald paa Alliancerne, hvilket Svenskerne forlange, at dette Lands Konge skal gjøre, medens H. M. erklærer ikke at ville gjøre det paa nogen Maade, fremdeles om fremmede, ikke fjendtlige Flaaders Passage gjennem Sundet, hvilken Svenskerne sige præjudicerer begge Kongers Herredømme over Østersøen, endvidere om at Kongen af Danmark

¹⁾ Aitzema (IV, 417) lader det første Møde være holdt den 23de Sept.; han tilføier Notitser om Ceremoniellet.

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 214—16.

skal beholde Trondhjem med Distrikt i Norge, idet man til Støtte herfor anførte Overenskomsten i Haag. Hvergang Danskerne modsagde Svenskernes Fordringer, af hvad Art de end vare, raabte disse høit og fortolkede det som Uvillie mod Freden fra dansk Side, saa at det hidtil tegner meget lidt til Fred. Næste Mandag skal der igjen holdes Møde. Kongen af Sverig har allerede i mange Dage været paa Øen Falster, hvor man siger, at han af al Magt driver paa Befæstningen af dens vigtigste By, Nykjøbing; jeg tænker, at hans fornemste Beskæftigelse dernede maa være at sende Hjælpetropper til Pommern der fra Øen og tillige have sin Opmærksomhed henvendt paa hvad der foregaaer her. Man kan ikke nægte, at denne Fyrstes Aktivitet er stor, og det er forbausende, at han med sin Legemsbygning — thi han er mærkværdig svær — kan udholde saa bestandige Anstrængelser. Englænderne bade ham om Audiens for at give ham et Brev fra deres Parlament til Svar paa et fra ham, hvori han beklagede sig meget over Englænderne. Parlamentet siger, efter hvad vi have faaet at vide, at Englands nuværende Regering er fri for enhver Forpligtelse ligeoverfor Sverig, og det at de søge at tilveiebringe Fred heroppe hidrører kun fra deres gode Hensigter og venskabelige Sindelag, og de tilsigte ene og alene almindelig Ro og fredelige Tilstande, hvortil de kraftig opmuntre Kongen af Sverig; denne lod dem svare, at hvis de vilde komme ned til Falster, vilde han give dem Fred dernede, men de vilde ikke komme.

Forleden Dag var Rigshofmesteren tilligemed Hollænderne og Englænderne ombord paa Viceadmiral Ruyters Flaade, der laa i Sundet og gjorde meget lidt Nytte, thi den kunde ikke foretage sig Noget mod den svenske Flaade, der trak sig ind i Landskronas Havn, heller ikke forhindre Forbindelsen mellem denne Ø og Skaane, saa at smaa Fartøier ikke idetmindste om Natten seilede frem og tilbage uforstyrret. Viceadmiral Ruyter raadete til at gjøre Landgang paa en af Øerne; hertil tilbød han, foruden det Infanteri, han havde paa sine Skibe, 4000

Matroser for at lette Landsætningen; paa den Maade vilde de kunne skade Fjenden, men de skadede ham kun lidt eller slet ikke, hvormange Skibe de saa havde, naar de ikke bestilte Andet end at krydse i Farvandene. Nu har man besluttet at iværksætte denne Plan, og Ruyters Flaade har lagt sig her paa Rheden, idet der først udsendtes ni Skibe for at opsøge sex svenske, som man erfarede laa ved Møen. Her er beredt et betydeligt Antal Fartøier til at transportere de Krigsfolk, som holdes i Beredskab i Holsten, saa at de skulle seile med første gunstige Vind. Byen Utstede¹⁾, som Vore havde taget i Skaane, saaledes som jeg berettede E. M., kunde ikke holdes, da Fjenden havde sløifet Fæstningsværkerne og da General Stenbock var i Anmarsch med en større Hærstyrke end man vilde kunne modstaae, hvilket nødte General Frederik Ahlefeldt til at vende tilbage hertil med sine Folk, overensstemmende med Kongens Ordre til ham.

Fra Preussen have vi faaet Efterretning om, at de svenske Kommissærer, som skulle forhandle om Fred der, ere ankomne dertil; det synes altsaa, at Kongen af Sverig er paa Vei til at opnaae den Hensigt, han stadig har næret, at underhandle paa forskjellige Steder for at gjøre Parterne enkeltvis skinsyge paa hverandre og tilskynde den ene til Fred af Frygt for, at den anden skal komme i Forkjøbet; men det er at haabe, at de Forbundne ville sætte en Stopper for dette mislige Forhold ved den gode indbyrdes Forstaaelse og Ærlighed, som Alliance og Venskab fordrer.

5. Goes til Filip IV, Kbh. 15de Okt. 1659²⁾.

Den 4de dennes meddelte jeg E. M. de indstændige Opfordringer, som Mediatørerne havde fremført, til Gjenoptagelsen

¹⁾ s: Ystad.

²⁾ I det spanske Statsraads Møde den 5te Februar 1660 fremlagdes Goes' Breve fra 20de Aug. til 15de Okt. inkl., og i Consulta'en refereres deres Indhold kortelig. Raadet mener, at man skal takke Greven for de udførlige Efterretninger og bede ham ved-

af Underhandlingerne mellem de to Konger, hvilke Opfordringer Kongen af Danmark endelig bøiede sig for, efter en lang Vægren, da de jo sandt at sige ikke havde nogen Ret til at tvinge ham dertil. Efter hans Erklæring, at han billigede Haager-Traktaten, og da man havde faaet at vide, at Generalstaterne misbilligede deres Afsendinges Optræden her¹⁾, idet de mente, hvad rigtigt var, at de istedenfor at rette indstændige Anmodninger til dette Lands Konge skulde gjøre det ved den svenske, thi det var ham, der afslog den tilbudte Fred, mødtes de danske og svenske Kommissærer een Gang til efter den første Konferents, den 7de dennes. Her foretog man sig ikke Andet end at diskutere i temmelig almindelige Udtryk om enkelte Punkter af Freden: Svenskerne yttrede, at de ikke havde faaet Svar af Kongen, deres Herre, angaaende den Beretning, de havde givet ham, over hvad der var forhandlet i den første Konferents, heller ikke Ordre angaaende deres fremtidige Optræden, — hvilket man almindelig (endog Mediatørerne) har fortolket som ringe Tilbøielighed hos Svenskerne til Fred. Siden den Dag er der ikke blevet underhandlet mere, og de svenske Kommissærer ere reiste til Falster, paa hvilken Ø Kongen, deres Herre, allerede har været i mange Dage, for, som man antager, bekvemmere at kunne lede Krigen heroppe og den i Pommern. Til sidstnævnte Provinds har den svenske Admiral Wrangel begivet sig med nogle, det hedder sig meget svage Regimenter, Størstedelen Rytteri, som ikke behøves for at forsvare de pom-

blive dermed; imidlertid bør der dog snart sendes en spansk Minister til Kjøbenhavn, da jo Goes er Keiserens og man ikke veed, om han skal blive deroppe. Kongen approberer dette; men det varede mange Aar, før der atter kom en spansk Gesandt til Kjøbenhavn.

¹⁾ Slg. de forskjell. Breve fra de Witt, særl. VI, 192, 182—84 og Gesandternes Forsvar 219—22, 227—30, fremdeles fra de Witt 193, 195, fra Ges. 235—40, fra de W. 216—17, 217—18, 223—26, 232—35, 260—61, 264—65. Endvidere Secrete Resolutien v. d. Heeren Staten II, 135—36.

merske Fæstninger, men hans Mangel paa Infanteri tillader ham ikke at anvende allevegne hvad der vilde være nødvendigt.

For to Dage siden kom en engelsk Galiot hertil med Breve fra Parlamentet til deres Kommissærer, daterede den 4de dennes, hvori det siges, at man overlader dem at bestemme, hvad der er mest passende, enten reise hjem til England, i hvilken Anledning her er bleven to af deres Fregatter tilbage, eller opsætte deres Afreise nogen Tid endnu. Det paalægges dem at opmuntre Kongen af Sverige til Fred af al Magt, idet de erklære, at de have udkastet og søgt at skaffe ham saa fordelagtige Betingelser, at han ikke kan vente dem bedre; hertil føies den udtrykkelige Erklæring, at dersom Kongen bliver ved at afslaae den omtalte Fred, ville de ikke blot ikke hjælpe ham, men see sig nødsagede til at gjøre ham al den Fortræd, de kunne.

Den franske Gesandt Terlon fik ogsaa Breve fra Kardinal Mazarin og læste dem for Englænderne; i dem paalagdes der ham at rette de samme Opfordringer til Kongen og betyde ham, at Frankrig ikke vilde yde ham nogen Bistand, hvis han blev ved at nægte at antage Freden, hvilket ikke undlader at vække Forundring og Mistanke, da det saa lidt stemmer med de franske Ministres hidtidige Handlemaade i denne Sag. Igaar reiste nævnte Gesandt og de engelske Kommissærer Sidney og Honiuot herfra til Øen Falster¹⁾, efter at Kongen havde sendt Løitnant Bildal af sin Livvagt for at ledsage dem. Af de hollandske Gesandter ledsagede ingen dem, thi denne Reise forekom dem i sig temmelig usikker²⁾, men de skrev Allesammen et Brev til Kongen, hvori de rimeligvis have sluttet sig til de Forestillinger, som de andre ville gjøre Kongen af Sverig. Nu oppebier man Udfaldet af disse Forhandlinger, med Hensyn til hvilket der næres forskellige Meninger. Nogle antage, at Kongen tilsidst vil tage imod denne Fred, paa den

¹⁾ Thurloe, State papers, VII, 756.

²⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 242—44, 244—45.

Betingelse, at de af Hensyn til hans Ære ville give ham noget friere Hænder, for at han blot uhindret kan ile sine egne Provindser i Pommern og andensteds til Hjælp og ikke forbitte Frankrig til Slutning helt mod sig, eller i det Mindste de to Republiker, England og Holland. Andre ere af den Anskuelse, at han paa ingen Maade vil opgive de Erobringer, han har gjort i Danmark, og at han derfor arbejder saa utrættelig paa at gjøre Fæstningerne stærkere, at han endnu ikke har ladet Haabet fare om at indtage Kjøbenhavn, hvilket vilde være at gjøre Ende paa hele Krigen, thi Flaaderne kunne om Vinteren, som allerede nærmer sig, kun gjøre ham ringe Skade, at Krigen i Pommern giver ham Forhaabninger om store Uroligheder i det tyske Rige, hvori Frankrig ikke vil undlade at tage Del, saa at Krigen igjen vilde blusse op i Riget, især i Arvelandene; endelig at, naar han sluttede Fred med Danmark, vilde han ikke vide, hvorhen han skulde overføre sin Hær, der for Størstedelen bestaaer af Rytteri, thi hverken i Pommern, hvor vore Tropper have Overmagten efter at have besat de fleste Byer, eller i Preussen, hvor de Allierede allerede ere rykkede ind i Gross-Werder¹⁾ og holde Fjenden splittet og indesluttet i de tre Fæstninger Elbing, Marienburg og Haupt²⁾ (som han endnu kun har tilbage), vilde han paa nogen Maade kunne holde sig, og at gaae over til Skaane eller andre af hans egne Provindser vilde være at ødelægge sig selv. Af alt Dette drage de den Slutning, at Kongen af Sverig ikke vil modtage den Fred, som Mediatørerne nu agte at foreslaae ham paany. Jeg har Anledning til at troe, at Kongen ikke vil udtale sig saa bestemt og kategorisk som navnlig Englænderne ville have ham til at gjøre, men naar han paa enhver mulig Maade har søgt at vinde dem og drage dem over paa sit Parti,

¹⁾ „El gran Werder“ („Danziger Werder“ hos Carlsson, Sver. u. pfalz. Huset, I, 422). Det er et Markland mellem Floderne Weichsel og Mottlau.

²⁾ Danziger Hooft kaldes denne Fæstning i et Brev hos Thurloe VII, 779. Ogsaa Aitzema kalder den t'Hooft.

vil han paany lade Underhandlinger begynde, og der vil han vinde Tid og bære sig saaledes ad, som det passer ham bedst, uden fuldstændig at tilbagevise, men heller ikke antage alle Haager-Udkastets Betingelser. Uagtet Englænderne sige, at de ikke ville tage imod flere Forhalinger og at de, hvis Kongen slaaer ind paa den Vei, ville betragte det som et Afslag og vende hjem til England, har jo vel allerede E. M. faaet at vide fra andre Kanter, med hvilke Grunde og Paaskud Englænderne undskyldte sig, fordi de ikke sende deres Flaade til Sundet i dette Efteraar. Kommissærerne paastaae --- ligesom der paastaaes i England —, at Montagu begav sig hjem med den engelske Flaade uden Parlamentets Befaling¹⁾ og at dette er blevet meget ilde optaget derovre; de love, at der strax til Sommer skal komme en anden Flaade med betydelige Stridskræfter og at de ikke ville helme, før alt det, der bestemtes i Haager-Konferentserne, er sat igjennem; dette siges for at stille Hollænderne tilfredse, men jeg veed ikke, om de ville nøies dermed. Thi hvad Flaader angaaer, saa vilde man for Øieblikket her have nok i den hollandske, dersom den vilde operere for Alvor og resolut; men man tænker i Holland tværtimod paa at kalde Admiral Opdam tilbage med omtrent 20 Skibe og kun lade Ruyter blive her med de øvrige. Den 11te dennes seilede nævnte Viceadmiral Ruyter herfra med en stor Mængde Transportskibe, og da Vinden har været meget gunstig i disse Dage, tvivler man ikke om, at han er kommen heldig til den holstenske Kyst, hvor der holdtes en anselig Styrke i Beredskab, baade Fodfolk og Rytteri, for at indskibes og faae udrettet et eller andet Foretagende, hvor Leilighed gaves og de nødvendige Betingelser vare tilstede. Man har i denne Hensigt givet den Øverstkommanderende, Marechal Schack, meget udstrakt Myndighed til at benytte sig af Konjunkturerne og ikke spille den korte Tid, vi have tilbage til Foretagender tilsoes. Kapitain Cornelius Evers, hvem Ruyter sendte forud

¹⁾ Thurloe VII, 741.

med 6 Skibe for at opsøge 6 svenske, der laa i Nærheden af Møen, fik ikke fat i dem, da de trak sig ind i Wismars Havn, men han havde truffet paa to andre, et fra Sverig med 16 Stykker Skyts og et fra Lübeck, som man siger var ladet med Varer tilhørende stockholmske Kjøbmænd. Han tog dem begge og sendte dem hertil. Det Skib, som Hollænderne havde givet den svenske Konges Sekretær, Coyet, for at seile til Holland¹⁾, hvorhen hans Herre beordrede ham, løb paa Grund ved Øen Anholt, saa at Landgreven af Hessen Homburg²⁾ (der ligeledes vilde reise til Holland, for at søge Lægehjælp, idet en Kanonkugle havde revet hans ene Ben af her udenfor Byen) og Coyet selv frelstes med stor Vanskelighed tilligemed de Folk, de havde hos sig. Kapitainen paa Skibet, Bancart³⁾, en Mand, der har vist stort Mod ved andre Leiligheder under denne Krig, vilde ikke blot ikke forlade Skibet og frelse sig fra en saa øiensynlig Fare, men han tvang endog med Kaarden i Haanden sit Mandskab til at blive ombord, indtil en stærk Storm befriede Skibet, saa at det atter blev flot. Han er nu kommen hertil med det og svarede Rigshofmesteren, da Denne spurgte ham, hvorfor han ikke havde søgt Frelse i saa aaben-

¹⁾ Thurloe, VII, 764 & 765, 775 (kun ganske korte Notitser om Skibbrudet og om den Belønning, Kapitainen og hans Mandskab fik fra Sverig).

²⁾ Rettere Prindsen af Homburg, senere Landgreve under Navn af Friedrich II, Helten fra Fehrbellin, slg. F. Schiern i Hist. Tidsskr., 4de R., 1ste Bd., P. 114 ff. Der findes Intet om, at han var med ombord paa det Skib, der førte Coyet til Holland.

³⁾ Eller Banckert (Adrian). — I en lille Piece af I. G. Hamel („Friedrich II mit dem silbernen Bein bei der Belagerung von Kopenhagen und in der Schlacht bei Fehrbellin“, Berlin 1861) benyttet tildels af Schiern i den nys citerede Afhandling, anføres nogle Erindringer om Landgrevens Liv, samlede af hans Kammer-tjener; P. 12—14 fortæller den gamle Tjener om et Skibbrud, hvorved hans Herre var i Fare, Skibet førtes af en „Admiral“ Bankert, men efter denne Beretning skete Begivenheden længe før Kjøbenhavns Beleiring, og Fortælleren har derfor efter al Rimelighed husket feil.

bar en Fare: „En god Kapitain bliver hvor hans Skib er“, — en Handling, som visselig er bleven saare beundret og berømmet af Alle. Sekretær Coyet vil ikke undlade at fortsætte Reisen til Holland, hvorhen ogsaa Kongen af Danmark sender to Ministre¹⁾, nemlig Rigsraad Otto Krag og Buchwald, Medlem af Hertugdømmet Holstens Raad. Hvad man nu arbejder mest paa, er at skaffe det nødvendige Forraad, for at Staden Kjøbenhavn kan holde sig, og jeg kan ikke nøksom fremhæve for E. M., hvilke Vanskeligheder man her støder paa formedelst den forhaandenværende store Mangel paa Midler og fordi alle Provindserne ere i Fjendens Vold og al den Proviant, der fandtes, er fortæret under den langvarige Beleiring. Fra Norge have vi friske Breve fra for ti Dage siden, i hvilke man melder, at de holdt en Hær paa 10000 Mand beredt deroppe og at den var ifærd med at marschere ind i Sverig; man beklagede sig blot over Mangel paa Rytteri. Man har nu Grund til at vente en eller anden glædelig Begivenhed der, thi det er sikkert, at Kongen af Sverig har draget saamange Folk ud af sit Rige, at det ikke kan Andet end være meget slet forsynet med Kombattanter.

6. Goes til Filip IV, Kbh. 23de Okt. 1659.

E. M. har af mit Forrige af 15de dennes seet, med hvilken Hensigt den franske Gesandt og de to engelske Kommissærer begav sig til Øen Falster, hvor Kongen af Sverig befinder sig. De ere til Dato ikke komne tilbage og man har ikke hørt

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 261, 262—63. Thurloe, VII, 768—69. Aitzema, IV, 531 ff. (om deres Negotiationer i Haag samt en udførlig Beretning om „Vognkampen“), fremdeles 540—41, 547, 551. Sgl. Secr. Resol. II, 167—68, 189, 199—201. Endv. Trois Mémoires présentés par MM. O. Krag et Buchwald aux Etats Généraux, 1660, og Mémoire donné par MM. K. et B. etc. le 13 Févr. 1660 (Haag 1660), samt Deux Mém. donnés p. MM. K. et B. le 29 Mars & le 1 Avril 1660 (Haag 1660). Londorp, Acta publ., VIII, 709—10. — Sgl. endel, denne Ambassade vedrørende, Dokumenter i det kgl. Bibl. (Ny kgl. Saml. 640 f og g, Folio).

Noget om deres Underhandling. Byen Hamborgs Afsendinge kom tilbage hertil derfra for nogle Dage siden; den ene af dem sagde mig, at Kongen af Sverig havde spurgt dem, hvor tilbøielig til Fred man var i Kjøbenhavn, og da de svarede: meget, naar den skulde være almindelig, sagde Kongen, at dersom den danske Konge vilde forhandle om Fred for sig, kunde han gjøre det: han vilde ikke gaa ind paa det med de Allierede, og han havde allerede udkastet sine Planer desangaaende, som han ikke vilde opgive, ligesaa lidt som han vilde lade de Erobringer gaae tabt, som han havde gjort. De berette, at han med utrolig Virksomhed var overalt personlig tilstede og havde indrettet det saaledes, at han med stor Letthed kunde overføre sine Tropper fra den ene Ø til den anden for at kunne indfinde sig hvor det var nødvendigt, at han havde sammenkaldt en Rigsdag (dieta, saaledes kaldes Cortes her) i Göteborg til midt i November og at han i Slutningen af denne Maaned vilde begive sig derop med sin Gemalinde, Dronningen, der har været hos ham paa Falster i alle disse Dage. Han har sendt de Tropper, han syntes, over til Pommern tilligemed Admiral Wrangel, uden at den hollandske Flaade har gjort det Mindste for at hindre det, som jo havde været billigt, idet de, hvem dette vedkom, undskyldte sig med, at Afstanden var saa kort og Svenskerne havde Fæstningerne og Havnene paa begge Kyster, saa at de ikke kunde gjøre Noget derimod. Det er ikke ubetydelig Skade, der opstaaer heraf, thi man kan allerede mærke, at Kystfæstningernes Besætning i Pommern er bleven saaledes forstærket, at de ikke ville kunne indtages uden stor Anvendelse af Mandskab og Tid — hvilken sidste er af største Vigtighed i dette Felttog; og Marechal Montecuculi fortæller mig i sit sidste Brev af 8de dennes, at de havde prøvet paa at tage Byen Greifswalde¹⁾ ved to natlige Stormangreb, men stødt paa en saadan Modstand, at det forekom dem bedst at afstaae fra dette Forsøg indtil videre.

¹⁾ Slg. Aitzema, IV, 431.

Den 20de dennes kom Admiral Opdam hertil med 16 Krigsskibe¹⁾. Der skal komme 5 til, som ere gaaede til Lübeck for at hente Proviant, og saa vil han gaae med 21 Skibe gennem Sundet for at vende hjem til Holland²⁾. Han bragte os 27 Fartøier fra Jyllands Kyster, ladede med Levnetsmidler og Brænde, hvilket er en Smule Hjælp under vor store Mangel paa Alt; og vi kunne nu oppebie den Proviant, der skal komme andetstedsfra, især fra Holland³⁾, hvorfra vi forleden Dag fik Efterretning med en Galiot, at den vilde afgaae derfra den 14de⁴⁾, naar Vinden tillod det; tillige kom der Ordre til de hollandske Gesandter til at sende et tilstrækkeligt Antal Krigsskibe for at eskortere den, hvilket allerede er blevet befaleet. Den Flaade, der skal blive her, 43 Skibe i Tallet, skal staae under Befaling af Viceadmiral Ruyter, hvem Opdam lod blive liggende nær ved Øen Femern, indtil de Skibe, der skulde transportere Tropperne, vare komne til Kiels Havn i Holsten, hvor det hedder sig, at de allerede stod beredte til Indskibning. Gud give, at det maa være saaledes, thi der er ikke et Øieblik at spilde, da Aarstiden trænger paa og det allerede stormer meget ofte. Da Kongen af Sverig har ført meget Mandskab over til Pommern, ere disse Øer temmelig tyndt besatte, og da der ligger Hav imellem og en Flaade, som skal staae Expeditionen bi, bliver det vanskeligt at bringe Undsætning fra det ene Punkt til det andet; der er derfor Anledning til at haabe et heldigt Udfald, saafremt Gud er saa naadig at give

¹⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc., VI, 248—50. Den 22de var Admiralen til Hove tilligemed flere Officerer og diplomatiske Afsendinge, deriblandt de hollandske Deputerede og Goes (Relation fra Kbh. til Carisius i Haag 12te Oktober gl. St., kgl. Bibl., ny kgl. Saml. 1040, 4to).

²⁾ Secrete Resolution etc. II, 119—21.

³⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc., VI, 225 (de Witt henviser til Generalstaternes Beslutn., se følg. Anm.).

⁴⁾ Secr. Resol., II, 121—25, 126—28, 129—34, 134—35, 136—41, 141—43, — om Førsendelsen af Proviant til Danmark.

os gunstig Vind. Just da jeg har skrevet dette, er der indtruffet Breve fra den franske Gesandt og de engelske Kommissærer til Rigshofmesteren og til de hollandske Afsendinge. Det til Rigshofmesteren, hvilket jeg har seet, har følgende Indhold: de havde hos Kongen af Sverig fundet større Tilbøjelighed til Fred end tidligere og haabede, at de Vanskeligheder, som hans Kommissærer havde gjort, vilde blive udjævnede; derfor blev de endnu dernede og havde skrevet til de hollandske Gesandter, om de ligeledes vilde begive sig derned for at faae ordnet Alt bedre ved deres Mellemkomst. Samtidig er der kommet et Pas fra Kongen til de hollandske Afsendinge, og man siger mig, at de tre af dem¹⁾ bestemme sig til at reise imorgen til Falster²⁾, hvilket er saare mærkeligt, da det synes meget dristigt at tage afsted saaledes uden mere Aarsag end fordi Franskmændene og Englænderne skrive dem til, at de skulle komme, og uden nogen Sikkerhed for, at Kongen af Sverig vil antage dem som Fredsmæglere.

7. *Goes til Filip IV, Kbh. 5te Nov. 1659³⁾.*

Admiralløitnant Opdam, som jeg i mit Brev af 23de Okt. sagde E. M. var kommen med sin Flaade her til Havnen, seilede bort den 31te i samme Maaned med 21 Krigsskibe; med disse passerede han Sundet og gaaer nu tilbage til Holland. Det Brænde til Kongen, som han havde indladet paa Jyllands Kyster, tog han med sig, hvilket har vakt megen Uvillie, ikke blot her i Staden, hvor man trænger høilig til det, men hos selve den hollandske Gesandt Vogelsang, som

¹⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc., VI, 250 (Vogelsang skriver, at han bliver i Kjøbenhavn).

²⁾ Ifølge Aitzema reiste de den 4de (sic, istf. den 24de).

³⁾ Hermed Kopi af et opsnappet (fransk) Brev fra „Magnus Gabr. de la Gardie, Bengt Oxenstern, Christoffe Carl Schlippenbach & A. Guldenklou“ til Karl Gustav, dateret Elbing 23de Sept. med Efterskrift af 24de, slg. Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 637, Folio, S. 233—44.

lægger sin Misfornøjelse herover lydelig for Dagen. Jeg veed sandelig ikke, hvad jeg skal dømme herom; at Opdam skulde have gjort det for ussel Vindings Skyld, hvilket Nogle beskyldte ham for, er ikke rimeligt: han er født Adelsmand, og hos en saadan kan slig Lavhed ikke findes; desuden vilde jo Kapitainerne, i hvis Skibe Brændet er indladet, ikke lade være at fordre deres Del. Han beklagede sig for mig over, at de ikke kunde blive færdige med at losse Brændet, hvorved han gik glip af den gode Vind og Maaneskinnet. Hvad nu end Grunden er, saa gør det mig meget ondt paa Grund af den Uleilighed, det volder os, og fordi Opdam har givet Anledning til onde Rygter om sig; thi jeg har hos ham fundet et venskabeligere Sindelag med Hensyn til E. M.'s allerhøieste Hus's Interesser, end man træffer hos hans Landsmænd: han er jo en af dem, der har arbeidet mest for at tilvejebringe Fred mellem de hollandske Stater og E. M., saaledes som vel de Ministre, der underhandle om den, have berettet, og han viser samme gode Hensigter, idet han stræber hen til en endnu bedre Forstaaelse med E. M. og det allerhøieste Hus gennem en Alliancetraktat. Derfor har det smertet mig at see ham saaledes stillet, at Alle beklage sig over ham og han over Alle. Han gav Kongen en skriftlig Opsats, hvori han retfærdiggjør sine Handlinger, og mener at have Tilstrækkeligt i Hænde til at retfærdiggjøre sig ligeoverfor sine Herrer og hele Verden¹⁾.

Viceadmiral Ruyters Flaade laa endnu udfør Femern, da man hidtil ikke har kunnet indskibe Tropperne i Kiels Havn,

¹⁾ Aitzema (IV, 425) fortæller kun om de Pengesummer, Kongen af Danmark forærede Admiralen, og at denne medbragte Kreditiv fra Kongen, „seer tot syn lof spreekende“, og modtoges meget venlig hjemme i Holland. Men af Secr. Resol. II, 168—88 sees det, at Amsterdams Borgmester og Raad havde meget at klage paa hans Krigsførelse, især hans Forhold under Søslaget i Sundet (slg. Thurloe, VII, 796), og indgave en vidtloftig Memorial desangaaende; ikke desto mindre udtalte Generalstaterne under 24de Jan. Tilfredshed med hans Optræden, trods Protest fra syv Stæder.

hvor der mangler mange Ting, som man troede vare i Orden, idet ogsaa Stormene havde drevet mange af de Fartøier, der skulde benyttes til Transport af Tropperne, bort i forskellige Retninger, saa at Marechal Schack melder, at de manglede omtr. 1800 Læster af dem, de havde bragt med sig, d. v. s. hvad der behøves til 1500 Ryttere, men der var allerede ankommet mange og det vilde ikke vare længe, før Flaaden kunde seile ud. Gud give den det Held, vi trænge til; i ethvert Tilfælde vil det være af stor Betydning for Forholdene her. Man har Intet erfaret om Mediatørerne eller om deres Forhandlinger med Kongen af Sverig paa Falster, men de maa snart komme tilbage hertil. Provianten fra Holland her til Byen er ikke ankommen, ja ikke engang afgaaet derfra; det lader til, at vi med vore Forhaabninger om Tilførsel fra mange Steder slet ikke faae Noget nogetstedsfra. Disse Forhalinger ere meget farlige, thi vi komme saa langt ind i Vinteren, at man hvert Øieblik har Aarsag til at frygte for Frost, og dersom den indfandt sig i vor nuværende Stilling, vilde den medføre meget stor Fare for os.

De Breve, som Kongen af Sverigs Befuldmægtigede ved Fredsunderhandlingerne i Preussen have skrevet til ham, ere blevne opsnappede¹⁾; ligeledes de fra hans høie Officerer dernede. Det fra Feltmarechalløitnant van der Linde, den Øverstbefalende i Preussen, har man hidtil ikke kunnet tyde; fra de befuldmægtigede Ministre er der tre forskellige Relationer. Af den, dateret 23de Sept., som følger hermed, vil E. M. see det faktiske Indhold af dem alle. De sige i en af dem, at de dulgte deres Ønske om at slutte Fred, for ikke at gjøre Polakkerne endnu hovmodigere, idet disse allerede vare meget stolte paa Grund af deres Held i Krigen. I en anden sige de, at de have faaet Penge i Frankfurt, men ikke have kunnet hæve alt det, som var dem anvist, formedelst Vanskeligheder ved Vexlingen. Disse Penge, troer man, kommer fra Fransk-

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 262—63.

mændene, da man har hørt, at der i Frankrig tænktes paa at sende flere Summer dertil; og hvis dette er Tilfældet, kan E. M. betænke, hvor forskjellig Franskmændenes Overenskomst i Haag er fra deres Handlemaade paa andre Punkter. I det Brev, hvormed de besvarede de Lombres' ¹⁾ Anmodning om at give den hollandske Gesandt Adgang til Fredsmæglingen, sagde de, at de ikke kunde give ham den, thi hans Herrer vare gaaede over til Fjendtligheder i Gjerningen imod Kongen, deres Herre, og at de ikke vidste Noget om en Forsoning. De sagde ogsaa til de Lombres, den franske Gesandt, at Kongen af Danmark ikke kunde deltage i denne Traktat, thi det var noget helt Nyt, der dukkede op, og man havde tidligere ikke talt om det; det kunde de sagtens sige, men Sandheden er, at Forbundsfællerne stadig havde hævdet, at Danmark skulde være delagtig i disse Underhandlinger, kun Polakkerne synes at have indvilliget i Underhandlingernes Begyndelse, uden at de danske Ministre havde faaet deres Passer, dog med den udtrykkelige Erklæring, at den første Ting, der bestemtes, skulde være, at Danmark indbefattedes i Underhandlingerne. Det lader til, at der er to Ting, som plage Svenskerne meget i Preussen, nemlig at de mangle Levnetsmidler og at man ganske har berøvet dem den skriftlige Forbindelse ²⁾. Som jeg seer, søge de Befuldmægtigede at raade Bod paa begge Ubehageligheder under Paaskud af det, der var aftalt vedrørende deres Sendelses Underhold og Korrespondance, uden hvilken sidste de sagde, at man ikke kunde gjøre eet Skridt under Forhandlingerne; derfor have de ivrig talt for, at der skulde underhandles i Byen Elbing, hvilket vilde være det Samme som at forsyne den

¹⁾ Fransk Gesandt ved Underhandlingerne i Preussen; den hollandske Minister hed v. d. Honart. Om Underhandlingerne slg. Aitzema, IV, 488 ff, 512—31.

²⁾ Under 23de Okt. gl. St. opfordrer Karl Gustav fra Nykjøbing p. F. i en latinsk Skrivelse de tyske Kurfyrster og øvrige Fyrster til at hjælpe ham mod hans Fjender, navnlig Keiseren; se Diar. Europ. Cont. III, 44—48.

med hvad den behøver. Men Borgerne i Danzig vare komne efter dette og havde tilbageholdt den Proviant, der tilførtes fra Pommern i større Kvantum end der behøvedes til Gesandtskabsmedlemmernes Underhold, hvorover de Befuldmægtigede have beklaget sig meget for de Lombres; samme Hindring ville de utvivlsomt støde paa med Hensyn til Korrespondancen, og med denne Post melder jeg de Ambassadører, som H. k. M., min Herre, har udseet til at deltage i disse Underhandlinger, hvad man har faaet at vide desangaaende, for at de kunne passe paa at berøve Fjenden alle de Fordele, som han vil søge at skaffe sig under forskjellige Paaskud. Af de tre Fæstninger, som Svenskerne have i hele Preussen, nemlig Elbing, Marienburg og Haupt, ere de to sidste allerede indesluttede og bestormes, idet man haaber at indtage dem inden føie Tid, og hvis dette ikke skulde gaae, synes de uundgaaelig at maatte kunne tvinges til Overgivelse ved Udhungring. I Kurland have de mistet Alt, hvad de havde besat, alene undtagen Borgen Mitau, og Marechal Douglas var ifærd med at trække sig tilbage i Retning af Lifland, da han ikke havde Hærstyrke nok til at holde sig ligeovfor Fjenden. Storfyrsten af Moskov havde ved to forskjellige Afsendinge bedet Kongen af Polen at sende Kommissærer for at forhandle om Fred. I Pommern have Vore gjort den Fremgang, som E. M. maa have faaet at vide, og naar Stettin (denne Provinds' vigtigste Fæstning) falder, hvilket man haaber snart vil skee, vil Kongen af Sverig være indskrænket til Kystfæstningerne, hvor det vil være ham vanskeligt at holde Besætningerne og Indbyggerne med Proviant, hvormeget mere da ikke det Rytterkorps, som han sendte derned herfra Øerne. Kun her i Danmark bevarer han sine Erobringer, og de ere store, thi han holder Størstedelen af Riget besat og befæster flere Byer med utrolig Iver, saa hvis dette Lands Konge ikke bliver kraftig hjulpen, hvad han visselig fortjener høilig paa Grund af sin store Standhaftighed i den høieste Nød, synes det ikke, at han med sine egne, svækkede Kræfter kan bevare den Smule, han har tilbage, og langt

mindre gjenvinde det Tabte, men H. M. stoler paa, at hans Venner og Forbundne ikke ville svigte ham i hans Nød, men staae ham bi, som retfærdigt er og som deres egen Fordel kræver. Thi det kan ingenlunde stemme med den, at Kongen af Sverig beholder saa store Erobringer, bliver Herre over Østersøen og indgyder sine Naboer Frygt.

8. *Goes til Filip IV, Kbh. 15de Nov. 1659.*

Af mit Forrige og den vedføjede Afskrift af dem, vi havde opsnappet, fra de svenske befuldmægtigede Ministre i Preussen til deres Konge, har E. M. seet, i hvilken Klemme denne Provinds befandt sig formedelst Mangel paa Levnetsmidler og den polske og Forbundsfællernes Hærstyrke, som paa samme Tid holder Fæstningerne Marienburg og Haupt indesluttede. Senere fik man ogsaa dechifferet, hvad Feltmarechalløitnant van der Linden tilskrev Kongen, men man fandt ikke de Oplysninger deri, som man haabede, idet han mest henholder sig til de tidligere Breve, han havde skrevet til Kongen, fremhæver den slette Tilstand, hvori Sagerne befandt sig dernede, undskylder Generalissimus, fordi han havde undladt at udskrive en Del Korn i Preussen, hvilket de nu trænge saa høilig til, og siger, at Alt var skeet af vigtigere Aarsager og af paatrængende Nødvendighed. Beleiringen af de ovennævnte to Fæstninger vedbliver; da disse ere meget gode og forsynede med gode Befalingsmænd og Krigsfolk, ville de nok gjøre kraftig Modstand, men alligevel, hvis Vore holde god Mandstugt og passe paa, at der ikke mangler Levnetsmidler og Furage, i hvilken Henseende Weichselfoden er til stor Gavn for dem, kunne vi vente os snart at see disse Fæstninger falde.

Ved Admiraløitnant Opdams Gjennemgang gennem Sundet håndtes ikke Andet, end at Svenskerne fra den skaanske Kyst, som han holdt ind til med sine Skibe, affyrede nogle Kanon-skud imod ham fra deres Batterier der, og han besvarede dem med hele sit Flaadeartilleri, hvorved han dræbte nogle faa Mand, og seilede saa videre.

For to Dage siden kom den franske Gesandt og de engelske Kommissærer tilbage fra Falster; de hollandske Afsendinge ere endnu ikke komne, og man veed ikke, hvor eller hvorfor de opholde sig. Der gik det Rygte, at deres Bagage var bleven plyndret¹⁾. De have opsat at afgive H. M. Beretning over det, de havde forhandlet med Kongen af Sverig, indtil de omtalte Afsendinge indtræffe; men af deres Tale har man kunnet forstaae, at der er blevet udrettet meget Lidt. Kongen vilde ikke indlade sig paa nogen Underhandling med Franskmanden og Englænderne, før Hollænderne vare ankomne; og da de vare komne, gik Tiden kun hen med Stads og Gjæstebud²⁾. Da Mediatorerne senere hen gjorde ham Forestilling i Fællesskab, holdtes Svaret i almindelige Udtryk, idet Kongen erklærede sig meget tilbøielig til en god Fred. Dengang Mediatorerne forsøgte at faae en tydeligere Besked ud af Kongen, reiste han pludselig sin Vei herover til Sjælland³⁾, under det Paaskud, at han havde faaet Melding om, at den fjendtlige Flaade havde vist sig i Farvandet, og han lod sige dem, at han havde givet sine Befuldmægtigede Befaling til at fortsætte de Fredsunderhandlinger, som vare begyndte her. Dette er hvad man hidtil har faaet at vide angaaende denne Sag, og man mener i Almindelighed, at det ikke er Kongen af Sverigs Hensigt, at

¹⁾ I et Brev fra Kancellisekretæren Rheinfranck til Carisius (Kbh. 5te Nov. gl. St.) hedder det: „Die Statische Herren Deputirte sind noch zu rücke, liegen zu Presztete; Sollen, dem geschrey nach, von Schwedischen Soldaten geplündert und ihrer bey sich habenden Instructionen, Resolutionen und anderer Schriften beraubt seyn. Etliche glauben, dasz Sie von den Schweden in arrest gehalten werden“ (Kgl. Bibl., ny kgl. Saml. 1040, 4to). Ogsaa Corn. Lerche havde i Madrid faaet Nys om, at Hollænderne „under veyen vaar gandske udplyndred, och deris breffue och papirer tagen fra dennem och reffuen i stöcker“ (Brev til den danske Konge af 31te Dec., i Geheimearkivet).

²⁾ Under 25de Okt. (5te Nov.) gav Svenskerne Mediatorerne en Erklæring med en Række Fordringer; denne saavel som Mediatorernes Svar er optagen i *Diar. Europ. Cont.* III, 50—54.

³⁾ Terlon, *Mém.*, II, 447 ff.

disse Underhandlinger skulle naae til en Afslutning, men han søger at vinde Tid ved disse Forhalinger, indtil han faaer seet, hvorledes det gaaer med hans Minister Berenklaui's¹⁾ Negotiationer i Frankrig, med hans Sekretær Coyets i Holland og Andres paa andre Steder, og saa kan tage sine Beslutninger, som Omstændighederne kræve.

Om Flaaden og de Tropper, der indskibedes i Kiels Havn i Holsten²⁾ for at forsøge en Landgang paa en af disse Øer, der hvor Vind og andre Omstændigheder ere gunstige, have vi ikke hørt noget Sikkert, hvilket vækker Bekymring, da der i alle de sidste Dage har hersket meget stærke Storme. Nogle Overløbere fra den fjendtlige Leir, der ere komne her til Fæstningen, sige, at man derude havde faaet Underretning om, at Vore havde sat sig fast paa Fyen³⁾, nærvæd Kyststaden Nyborg. Gud give, at det maa være Tilfældet; det vilde være en saare vigtig Begivenhed, og man kunde da haabe, at de Tropper, Fjenden har der paa Øen, hvilke siges at være 9 Regimenter, ville gaae tilgrunde alle eller falde i vore Hænder. Med den sidste Post have vi her erfaret to meget store Statsomvæltninger, den ene hos Kosakkerne, der have frataget deres General Vikoffski Overbefalingen, fordi de ikke kunde finde sig i hans Stolthed og Hovmod, hvilket de sagde ham lige op i hans Øine, og betroet den til Tschimelnizki's Søn, en ung Knøs paa 15 Aar; den anden i England, hvorfra det berettes, at Hæren har opløst Parlamentet og vil til at indføre en ny Regjeringsform, saa at man har Grund til at troe, at det er ude med de engelske Kommissærers Magt.

¹⁾ c: Matthias Björnklo(u); i Aug. 1659 var han reist derved. Om Coyets Optræden se Aitzema IV, 421—25, 537, 541, 543, 544, 547—50, 551, 556—57, 569. Slg. Secr. Resol. II, 160—67. Londorp, VIII, 701—4.

²⁾ Thurloe, VII, 775 (fra en eng. Agent i Hamborg: „Schack is gone from Kiel, and hath embarked 2 or 3000 men: which way they are gone, is not known; some say for Funen, others for Schonen“).

³⁾ Thurloe, VII, 779.

9. *Goes til Filip IV, Kbh. 22de Nov. 1659.*¹⁾

Den samme Dag, da jeg skrev til E. M. med sidste Post, nemlig den 15de dennes, kom de hollandske Afsendinge om Aftenen²⁾, og den følgende Dag afgave alle Mediatorerne samlede en Beretning til Kongen over deres Forhandlinger med Kongen af Sverig, hvilken idethele taget gik ud paa det Samme, som jeg meddelte E. M. i mit Forrige: at de havde fundet Kongen meget disponeret til Fred, men at han var bleven foranlediget til at afreise meget pludselig paa Grund af Efterretningen om, at Flaaden med de i Kiel indskibede Tropper havde vist sig i Beltet, saa at der ikke var bleven nogen Ende paa Forhandlingen, men Kongen af Sverig havde givet sine Befuldmægtigede Befaling til at fortsætte Underhandlingerne her. Samtidig kom der Beretning om den nye Revolution i England, hvad man mener har bevæget de engelske Kommissærer til at reise herfra til Helsingør den 10de ds.³⁾, endskjøndt de vilde skjule det med de Ord, at de kun gjorde det for at følge en af deres Kollegaer paa Vei, som hedder Boon og er Kjøbmand og vender hjem til England med de to Fregatter, som Montagu lod blive her, og ved denne Leilighed ville de give en udførlig Beretning om Tingenes Tilstand her; men man mener, at Grunden til deres Afreise var den, at de selv indsaae, at de efter Regeringsforandringen i England ikke have tilstrækkelig Bemyndigelse til at fortsætte deres Fredsmægling, og at de ere reiste op til Helsingør for at vente der, indtil de faae at vide, hvorledes Tingene have stillet sig i England og om der er blevet sendt dem nye Kreditiver efter

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 258—60, 266—67, 272—73, 282—84 (fra de hollandske Gesandter paa Falster og de Witts Svarskrivelser).

²⁾ Aitzema lader Hollænderne allerede være ankomne samtidig med de andre Mediatorer den 12te; det er naturligvis unoigtigt (IV, 418).

³⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 286—87 (Vogelsang udtaler ikke nogen saadan Formodning som Goes).

den nye Regerings Dannelse eller der er tagen anden Bestemmelse af den nuværende Regering.

Med Posten af idag erfarede det, som jeg meldte E. M. i mit Sidste, nemlig at vore Tropper havde faaet Fodfæste i Fyen, og Marechal Schack beretter H. M. Følgende¹⁾. Den 9de var han med Flaaden og den ombordværende Hærstyrke kommen i Nærheden af Kjerteminde lidt efter Middag, de havde lagt sig saa langt ind til Land som muligt med Transportfartøjerne, og Fodfolket, saavel det danske som det hollandske, sprang i Vandet med stor Kjækhed²⁾ for at komme Fjenden hurtigere tillivs; denne havde forskandset sig langs Kysten og ventede paa dem med meget Rytteri, men endelig lykkedes det dem at kaste Fjenden efter to Timers Modstand og besætte den omtalte By Kjerteminde. Denne forsøgte Fjenden at stikke Ild paa under Tilbagetoget, men Vore skyndte sig saaledes, at de reddede Byen, og de befæstede den nu, i den Hensigt at prøve paa at gjøre større Fremgang, saasnart de havde faaet hele Rytteriet udskibet. Schack siger, at ifølge Rygtet har Fjenden der paa Øen en Hærstyrke af 3000 Mand Rytteri, 1500 Mand tilfods og 4 Regimenter Dragoner, alle hørende til Kongen af Sverigs bedste Tropper og med meget ansete og berømte Generaler og Chefer. Marechal Eberstein med de øvrige danske og Forbundstropperne var paa Marsch gjennem Jylland for ogsaa at gaae over til den omtalte Ø og komme Marechal Schack til Hjælp. Det siges, at Fjenden trak sig tilbage til Nyborg, som hverken har anseligere Fæstningsværker eller sandsynligvis Munition og Proviant, ligesaa lidt som Foder, til saamange Folks Underhold i lang Tid, og da Flaaden holder Havnen lukket ud mod Havet, kan man haabe, at Fjenden om kort Tid vil blive nødt til at overgive sig, hvilket ganske vist vilde være en Begivenhed af stor Betydning.

¹⁾ Thurloe, VII, 779. Terlon, Mém., II, 451 ff. Aitzema, IV, 431 ff.
— Foruden adskillige andre Beretninger.

²⁾ Slg. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 660. Aitzema, anf. St.

10. *Goes til Grev Rebolledo, 22de Nov. 1659¹⁾.*

Det Brev, som Eders Naade havde den Venlighed at tilskrive mig den 14de ds., modtog jeg igaar Aftes, og tilligemed det kom der Beretninger fra Marechal Schack og Andre om den glædelige Tildragelse paa Fyen; disse haves vel allerede ogsaa dernede, men hvis ikke, vil E. N. see dem i min Depesche til H. M. Dersom det lykkes os at ødelægge det Hærkorps, som Kongen har der paa Øen, hvilket man kan haabe vil skee, hvis det bliver ved som begyndt, vil det være en Begivenhed af største Vigtighed. De to engelske Kommissærer reiste med Hr. de Terlon²⁾ til Helsingør, hvor man troer at de ville vente paa, hvad der bliver af Forholdene i England; den tredie — den enøiede³⁾ — har sagt helt Farvel og begiver sig hjem til England. E. N. maa ikke blive træt af at lægge et godt Ord ind for dette Lands Konge i Spanien, thi tilsidst kan det ikke lade være at gjøre en heldig Virkning, skjøndt det ikke er tilsidst vi maa ønske det, men nu, saafremt Hjælp kan faaes. Hr. Morstyn⁴⁾ tænker nu for Alvor paa at reise og har nu isinde at tage Afsked i førstkommende Uge. Jeg gjør hvad jeg kan for at holde ham tilbage, men mine Bestræbelser ere forgjæves; jeg vil trøste mig, dersom han i det Mindste lægger Veien om ad Hamborg for at træffe E. N.

11. *Goes til Filip IV, Kbh. 3die Dec. 1659.*

Den 22de f. M. meddelte jeg E. M., at Marechal Schack med de danske Tropper, der vare blevne indskibede i Kiel i

¹⁾ Egenhændig. Rebolledo opholdt sig dengang i Hamborg.

²⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 288—89 (Vogelsang er utilfreds med Forhandlingerne paa Falster og siger, at Sidney er bleven „gedebaucheert“ af Terlon og bestukken af den svenske Konge med et Par Heste i Forventning om Mere).

³⁾ Eller „skeløiede“, — tuerto kan betyde begge Dele.

⁴⁾ Polsk Minister i Kjøbenhavn; hans Reise gjaldt Danzig, og han deltog som en af sin Regerings Kommissærer i Fredslutningen i Oliva.

Holsten, og med det hollandske Fodfolk havde ved Flaadens Bistand sat sig fast i Kjerteminde paa Fyen, samtidig med at Marechal Eberstein, der marscherede gjennem Jylland med et andet Korps, bestaaende af danske og allierede Tropper, og fandt Stillingerne ved Middelfart-Beltet næsten forladte af Fjenden — som var ifærd med at trække sine Tropper sammen for at danne et Korps og gjøre Vore Modstand —, gik over til samme Ø uden Kamp¹⁾. Man mente, at Fjenden vilde stille sig midt imellem vore to Korpser og hindre deres Forening; men det gjorde han ikke. Da han derimod havde faaet Forstærkning af omtr. 1000 Mand Fodfolk, som Kongen af Sverig sendte over fra Sjælland til Fyen med Marechal Grev Stenbock og Ordre til at levere et Slag, selv om ikke een eneste Mand skulde undslippe — hvis det er sandt, hvad der berettes herom —, indtog han en meget fordelagtig Stilling nær ved Byen Nyborg, med denne i Ryggen, idet han besatte en lille Skov og nogle Indsænkninger, som gjorde Adgangen meget vanskelig. Derpaa formerede hans Hær sig i Kolonner; den bestod af 2000 Mand Fodfolk, over 4000 Ryttere og 5 Regimenter Dragoner og ventede paa, om Vore vilde angribe den. Vore besluttede at levere den et Slag, thi endskjøndt de fandt Fjenden i en meget gunstig Stilling, opveiedes det ved deres overlegne Styrke, idet de udgjorde mellem 8 og 9000 Mand. Den 24de f. M. kæmpedes der med overordentlig Tapperhed

¹⁾ Corn. Lerche skriver fra Madrid den 31te Dec. til Frederik III, at han allerede otte Dage før havde modtaget Efterretning fra Brüssel om Schacks og Ebersteins Fremgang paa Fyen, som de havde besat undtagen Nyborg. „Dagen effter att bem^{te} breffue vaar bekommen besøgte ieg Don Luis (o: de Haro, den berømte spanske Minister), som spurgte mig huad Nytt ieg haffde aff de Nordische quarteer, och ieg hannem huis forskreffued staar beretted, sagde han att breffue med samme extraordinare vaar ankommen, dog icke thil hannem, meldendis Kongen aff Suerig hastig att schulle vere død, saa att dette gandske hoff der aff er fuldt nu, men huad vished der om er, maa vi med thiden vente.“ Lerches Brev findes i Geheimearkivet.

paa begge Sider; Kampen varede over to Timer, og endelig behagede det Gud at skjænke vore Tropper Seir. Fodfolket blev næsten helt nedhugget, en stor Del af Rytteriet trak sig ind i Nyborg, og Vore forfulgte det, saa at de næsten kom ind i Byen sammen med Fjenden. Den næste Dag lagde paa den ene Side Flaaden sig saa tæt til Land, som den kunde, og beskød Byen stærkt med Kanoner, og paa den anden Side rykkede Vore frem for at angribe paa ny, hvis Fjenden vilde prøve paa at forsvare sig. Bestyrtelsen var saa stor, at uagtet der var over 3000 Mand i Fæstningen og denne var tilstrækkelig befæstet, besluttede de aldeles ikke at ville forsvare sig, udsendte en Trompeter og overgave sig paa Naade og Unaade. Cheferne og Generalerne, mange i Tallet, hvoriblandt Hertugen af Weimar, Greverne Horn, Waldeck, Weyer og mange Andre toges tilfange; Soldaterne toge Tjeneste og bleve stukne ind i den seirende Hærs Regiment¹⁾, hvorved det Tab, der var lidt i Slaget, blev mere end sexdobbelst erstattet, thi der var paa vor Side af Døde og Saarede i Alt ikke engang 500, ifølge Hr. Gyldenleu's (Kongens naturlige Søn) og General-løitnant Hans Ahlefeldts Beretning; de vare med i Slaget og kom hertil iforgaars for at aflægge H. M. Regnskab for det Hele. Det er i Sandhed en stor Seir²⁾ og et sjældent Tilfælde, thi af hele Fjendens Hær, der var Blomsten af hans Krigsmagt, undkom kun de to Felt-Marechaller Grev Stenbock og Pfalzprindsen af Sulzbach, hvilke satte over til Sjælland om Natten i en lille Baad. Jeg tvivler ikke om, at der snart vil blive trykt en Relation over det Hele, med alle Omstændighederne; imidlertid har jeg villet give E. M. denne, overbevist

¹⁾ Slg. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 655.

²⁾ Aitzema (IV, 436) siger, at det var de nederlandske Tropper, „die haer den doodt steeck hadden gegeven,“ — det erkjendte Fjenderne selv; og medens Polakkerne, de Keiserlige o. s. v. plyndrede Nyborg, bleve Hollænderne stadig under Vaaben.

om, at E. M. vil med megen Glæde erfare det Held¹⁾, som det har behaget Gud at tildele dette Lands Konge, E. M.'s Ven og Forbundne, hvis Opretholdelse og Frelse er af Vigtighed for E. M.'s allerhøieste Politik af de mange Grunde, som ere E. M. bekendte og som jeg derfor ikke behøver at anføre nærmere²⁾.

I den første Hede efter Seiren havde man isinde at gaae strax herover til Sjælland, hvor Kongen af Sverig stod med alle de Stridskræfter, han havde draget til sig fra de andre Øer, for at gjøre Modstand, hvis Vore skulde forsøge det; men da Viceadmiral Ruyter manglede Levnetsmidler og Forraad — han havde ikke engang til to Dage, erklærede han —, blev man nødt til at opsætte Udførelsen af denne Plan. Ruyter er med sin Flaade gaaet til Lübeck for at proviantere, Marechal Eberstein er med sine Tropper vendt tilbage til Holsten, og Schack er bleven paa Fyen. Hvis Veiret holder sig nogenlunde mildt som for Tiden og Frosten ikke forstyrrer Seiladsen, kan man søge at fortsætte Operationerne.

Saasnart den franske Gesandt og de engelske Ministre, der, som jeg sagde E. M., vare reiste til Helsingør, fik dette Nederlag at vide, kom de tilbage hertil og trængte ivrig paa de hollandske Afsendinge, for at de skulde følge med dem til Helsingør³⁾; der sagde de, at ogsaa Rosenhane og Bjelke,

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 285—86, 291—92, 292—95. Under 8de Dec. udtaler de Witt i Br. til Slingelandt og Vogel-sang sin Glæde over den gode Nyhed og meddeler dem under 12te s. M. Generalstaternes Forhandlinger som Følge af Efter-retningerne fra Norden.

²⁾ Ogsaa Rebolledo sender fra Hamborg en Beretning om Slaget og udtaler sin Glæde over det, og i Madrid vakte Seiren „saadan en universal glede, att dersom de selff saadan en victorie imoed deris fiende haffde bekommed, kunde de fast icke der aff haffue giort større demonstration“ (Br. fra Gesandten Corn. Lerche af 14de Jan. 1660, i Geheimeark.).

³⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc. VI, 290—91 (Englændernes Brev til Hollænderne af 14de (24de) Nov.).

Kongen af Sverigs Kommissærer, befandt sig, og de forsikkrede, at Denne var nu mere tilbøielig til Fred end tidligere, ikke fordi han nærrede nogen Frygt eller Angst, men fordi han i saa høi Grad ønskede at skjænke de nordiske Riger Ro. Hollænderne vare mere villige til at rette sig efter Franskmandens og Englændernes Ønske end man havde troet og maaskee end det var passende; de reiste saa Alle derop, ene undtagen Syndikus Vogelsang fra Amsterdam, som blev tilbage her, da Kongen bad derom¹). Hidtil har man ikke erfaret, hvad de forhandle indbyrdes²). Franskmanden og Englænderne lode til at være meget bange for, at Vore, hvis de i Seirens Hede gik over og slog Svenskerne endnu en Gang, skulde gjøre det saaledes af med dem, at Kongen af Sverigs Venner ikke kunde bringe ham paa Fode igjen, saa gjerne de end vilde, og de talte vidt og bredt om de Misligheder, som vilde opstaae deraf, — Altsammen for Øieblikket unyttige Bekymringer og indbildt Frygt, hvis de da virkelig nære den og ikke forstille sig saaledes.

12. Goes til Filip IV, Kbh. 21de Dec. 1659³).

I nogen Tid har Posten været meget i Uorden, saa at vi i tre Uger ikke have modtaget nogen fra Hamborg, og de, der ere afgaaede herfra, ere vendte om, dels paa Grund af stærkt

¹) Brieven tusschen de Witt etc. VI, 295—97 (Frederik III's Skrivelse til Vogelsang, med Br. fra denne til de Witt).

²) Den 20de Dec. skriver en eng. Agent fra Haag, at man fra Helsingør kun vidste, „qu'on y brouillait beaucoup de papier, sans rien faire“ (Thurloe, VII, 796).

³) Forelagdes Statsraadet den 26de Febr. 1660; Raadet mener, at Kongen af Spaniens Mægling er det eneste probate Middel til at faae Freden istand; der bør skrives til Marquien af La Fuente, at han skal forestille for Keiseren og hans Ministre, hvor farligt det er at give Vennerne Aarsag til Klager, især da de dertil ere opbragte over de Ødelæggelser, Keiserens Hær har anstillet i deres Lande: det tydske Rige har saa faa Venner, at det maa passe paa at beholde dem, det har. Kongen approberer.

Uveir, dels fordi de havde stødt paa svenske Krigsskibe, og vi vide ikke, om nogen er sluppen igjennem. Jeg sagde E. M. i mit Sidste af 3die dennes, at de hollandske Afsendinge vare tagne til Helsingør efter den franske Ministers og Englændernes Opfordring; mens man troede allerbedst, at de vare beskjæftigede der med Freden mellem de to Konger, fik man at vide, at Forhandlingerne dreiede sig om Elbingertraktatens Elucidationer¹⁾: skjøndt Kongen af Sverig i Begyndelsen viste sig meget haard, gik han tilsidst ind paa hvad Gesandterne forlangte i denne Sag, og der undertegnedes af Kongens Kommissærer og Gesandterne et Dokument, ved hvilket alle de Vanskeligheder, som frembød sig i dette Spørgsmaal, udjævnes og løses. Det Hele gaaer ud paa, at de Afgifter og den Told paa Varer, som er bleven paalagt siden Aar 1640 eller vil blive paalagt for Fremtiden, af hvilken Aarsag det saa end er, skal betales paa samme Maade og uden Forskjel af Svenskerne og de Forenede Staters Undersaatter, ogsaa uden den Forskjel, som pleiede at gjøres mellem de svenske Skibe og de nævnte Provindsers, og at Franskmændene og Englænderne kunne være delagtige i samme Fordel, ja selv de Danske, dersom de erklære, at de ønske det; altsaa have de indfødte Svenskere ikke beholdt anden Fordel end den meget ringe, som de pleiede at have før Aar 1640. Dette har altid forekommet Kongen af Sverig og hans Ministre saa præjudicerende, at de paa ingen Maade have villet indvillige deri, hvormeget man saa har bestræbt sig derfor og trængt paa dem, og heraf slutter man, at hvad Kongen har gjort ved denne Leilighed, har han gjort tvungen af sin trykkede Stilling og de større Tab, han maatte frygte, hvis den paa Fyen vundne Seir benyttedes og Tropperne gik over til Sjælland, hvorved han vilde blive nødt til at rømme Marken og trække sig tilbage til Fæstningen Kronborg, om ikke til Provindsen Skaane, eller

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 304—6, 322—24. Aitzema, IV, 437 ff.

beslutte sig til et nyt Slag med Fare for at miste Alt, dersom det fik samme Udfald som det paa Fyen. Der fødtes en Betingelse til den omtalte Traktat, nemlig at den ikke skal gjælde eller have nogen Virkning, dersom Fred med Danmark ikke paafølger; dermed mene Hollænderne at kunne retfærdiggjøre deres Handlemaade i dette Stykke, men den, der betænker Sagen vel, kan hverken finde denne Grund fyldestgjørende eller nogen anden, som de anføre, thi det kan ikke være retfærdigt, at Forbundsfæller, som med deres Tapperhed og meget udgydt Blod have bidraget Meget til Seiren, udelukkes fra dens Frugter, ja ikke alene det, men at man stræber at lade den blive til aabenbar Skade for dem. Alle, der formaaede at see paa Sagen uden Lidenskab, endog Folk i Holland¹⁾, fandt, at det var saare urigtigt at tvinge dette Lands Konge til den Erklæring, at han indvilligede i en særlig Traktat med den svenske Konge, ikke mindre mod sin Villie end imod sin Alliance; de samme Folk kunne nu ikke billige, at Hollænderne have ordnet deres egne Interesser med Sverig, idet de kun saae paa deres egen Fordel og i høi Grad skadede den danske Konges Interesser, uagtet han er deres Ven og Allierede, ikke at tale om Forholdet til deres andre Forbundsfæller. Denne Traktat skal ratificeres af Kongen og Generalstaterne inden fire Uger; imidlertid antager Kongen af Sverig Hollænderne som Fredsmæglere, ikke blot her, men ogsaa i Polen, hvorhen han, som det erfares, sender en Expres for at melde, hvad der er blevet aftalt og bestemt med Hollænderne, og det er troligt, at han ikke vil undlade at fremstille Underhandlingen med Danmark som meget fremskreden, for at gjøre Polakkerne skinsyge og faae dem til at ile med deres²⁾ af

¹⁾ Folkestemningen i Holland var idethele Danmark gunstig, slg. Hist. Tidsskr. 4. R. III, 659; men smstds. P. 665 anføres et Bevis paa, hvorledes Generalstaterne i April 1660 vare saa bange for England og Frankrig, at de ikke turde antage sig Danmarks Sag kraftig.

²⁾ I en udførlig Fremstilling af den europæiske Politiks Tilstand (dateret London 1³/₂₅ Nov.) raader Friherre Bengt Skytte, svensk

Frygt for, at Danskerne skulle komme i Forkjøbet og de komme til at trække hele Læsset. Men Sandheden er, at de hollandske Gesandter hverken have udrettet Smaat eller Stort med Hensyn til Freden med Danmark: de berettede Kongen, at den franske Gesandt og de engelske Kommissærer vilde indtræffe faa Dage efter dem med Kongen af Sverigs Erklæring, men hidtil ere hverken disse Ministre eller en slig Erklæring kommen, og det er sandsynligt, at Kongen, naar Vinteren, som allerede lader sig mærke, indfinder sig og Frosten hindrer al Seilads, vil mene, at der ikke er Noget at haste for; og det kan nok være, at han skynder sig mere at faae sluttet Fred med Polen¹⁾, thi — som vi have erfaret ad Søveien og gjennem opsnappede Breve — de Fæstninger, som Svenskerne have i Preussen, ere bragte i en saadan Stilling, at de knapt nok ville kunne holde sig i 3 Maaneder, og i Kurland have de den Dag idag ikke Andet end Slottet Mitau, Hertugens Residentsslot, og Storfyrsten af Moskau har sendt een Ambassadeur til for at bede Kongen af Polen om Fred.

For sex Dage siden kom Viceadmiral Ruyter hertil med sin Flaade og med den, der bringer Proviant fra Holland her til Pladsen og til den hollandske Flaade og Hærstyrke. Viceadmiral Helt blev tilbage med nogle Skibe for at konvoyere de Fartøier, der lades med Brænde paa Kysten af Holsten og Jylland, hvilken er den Tilførsel, vi trænge mest til her. 15 Skibe skulle vende tilbage til Holland, hvis Veiret tillader det; med 30 skal Viceadmiral Ruyter blive her, og af dem tænker man paa at sende 10 til Nyborgs Havn for at være Marechal

Gesandt i London, sin Konge til at søge at „göra fred med Cæsare och Polono det bästa man kunde, allenast at man Conquæsterne i Danmark behöllo, och trahendo ducere bellum defensivum thet længsta man nogonsin kunne, och afsee hwart uth de Spansche och Fransösche wapnen sig förnembbligast lärer wända“ (Handl. rör. Sveriges Hist., XXVIII, P. 254).

¹⁾ Slg. flere Br. fra de Witt, hvori han yttre Frygt for en Separatfred mellem Sverig og Polen.

Schack behjælpelige, dersom der mulig skulde vise sig Leilighed til at foretage Noget mod Fjenden.

Fra Norge meldes, at den danske Generallejtnant Bielke havde sammendraget et anseligt Hærkorps og ført en Del deraf ind i Sverig; der havde han havt god Fremgang, og hele Bahus-Distriktet havde givet sig i Kongen af Danmarks Vold, saa at vi, naar Kongen holder ved sin gode Beslutning, hvad vi kunne vente os af hans Mod og Standhaftighed, og naar hans Allierede og Venner staae ham bi med den Kraft som de bør, kunne haabe, at denne Krones Sager atter ville komme til at staae godt. — Efterskrift: Hermed tilsendes E. M. Hollændernes Traktat¹⁾.

Fortsettelse, dateret 1ste Jan. 1660. — Dette Brev kunde ikke afgaae paa Grund af pludselig indtruffen Frost, der lukkede Havnen, og denne er først idag bleven aabnet ved Hjælp af en Rende gjennem Isen ud til det aabne Hav. Den franske Gesandt og de engelske Kommissærer, hvilke sidste — efter hvad der berettes — have faaet deres Kreditiver fra Englands nuværende Regering, have skrevet til de hollandske Afsendinge her og bedet dem, særlig Vogelsang, som altid var bleven tilbage her under Gesandternes tidligere Reiser, om at komme igjen op til Helsingør for i Forening med dem at søge at stemme Kongen af Sverig til Fred. Det er nu allerede 8 Dage siden, at alle Gesandterne reiste undtagen van Haren; hidtil har man ikke hørt Noget om hvad der er udrettet. Van Haren selv mener, at det vil være dem vanskeligt at faae Kongen til at antage Haagertraktaten; thi trods alle de indstændige Forestillinger, de havde gjort ham, havde de aldrig kunnet faae blot en Erklæring af ham; han vil paa ingen Maade give Slip paa Trondhjems Territorium i Norge, som Kongen af Danmark skulde beholde ifølge den nævnte Traktat, og istedenfor at udtale sig angaaende Haagertraktaten havde han ladet forfatte et meget udførligt Udkast til Freden og

¹⁾ Fandtes ikke med Brevet.

dens Betingelser, hvilke maae antages at stemme meget lidt med de hidtidige Forhandlinger og Fredsmæglernes Ønsker¹⁾. Alt var beredt til Kongens Reise til Göteborg i Sverig, hvor han har sammenkaldt en Rigsdag, som han vil overvære personlig, og man siger, at han har den Hensigt, at de svenske Stænder der skulde hylde hans Søn Kronprindsen. Ifølge Efterretning fra Helsingør skulde Kongen afreise idag. Under disse Forhold mener man, at Kongen ikke vil tage nogen endelig Beslutning med Hensyn til Freden, før han har raadspurgt sine Rigsraader og Stænder, og at Haabet om at faae hans Allierede indviklede i Krigen ogsaa bringer ham til at forhale Sagen; desuden er der ikke nogen Anledning til at troe, at han for Tiden vil lade sine Tropper forlade de Kvarterer, som de have i Danmarks Provindser, hvormange Traktater der saa blive sluttede. Saasnart Kongen er reist, skulle Mediatøerne komme hertil, — saa kan man faae at vide, hvad der er udrettet; efter hvad der er skeet tidligere, er der Grund til at frygte, at de ikke have kunnet faae Kongen til at bøie sig for Fornuftens Krav og derfor ville søge at faae dette Lands Konge til at bøie sig for Kongen af Sverigs, uagtet de, især Hollænderne, erklære høit, at de ikke ville gjøre det og at de ikke ville vige, før de have seet Haagertraktaten gennemført. De 15 hollandske Skibe kunde ikke seile hjem til Holland for Isen. De, som havde konvoyeret Koffardiskibene til Danzig, ere komne tilbage, og det erfares derfra, at den Fæstning i Preussen, der kaldes Haupt, havde overgivet sig til Polakkerne²⁾; herved er Seiladsen paa Weichsel bleven fri, Korn og en uhyre Mængde Kjøbmandsvarer føres ad den ned til Danzig, og det er rimeligt, at Polakkerne ville faae deres Lyst til at fortsætte Krigen høilig oplivet og ikke spille de gode Leiligheder og Konjunkturer, som tilbyde sig for dem.

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 324—26, 313—16 (Slingelandt er høist utilfreds med det svenske Fredsforslag, og Vogel-sang udtaler sig ikke mindre stærkt imod det).

²⁾ 21de December 1659 (d. 22de, siger Aitzema, IV, 431).

13. Goes til Filip IV, Kbh. 11te Febr. 1660¹⁾.

I mit Forrige af 21de December med senere Tilføielse af 1ste dennes meddelte jeg E. M., hvad der erfarede om Mediatørernes Beskjæftigelse i Helsingør²⁾. Den 31te Dec. reiste Kongen af Sverig til Göteborg for personlig at være tilstede ved den Rigsdag, som skal holdes der, og det siges, at han skyndte sig saaledes med Reisen, at han kom dertil den 4de dennes. Efter hans Bortreise blev Mediatørerne 8 Dage i Helsingør, hvor de forhandlede med de Kommissærer, som Kongen af Sverig havde valgt dertil³⁾. Den 8de dennes kom de tilbage hertil, og igaar berettede de Kongen, at den svenske Konge var gaaet ind paa Haagertraktatens Hovedpunkter, at han tilbød at rømme de danske Provindser strax, at han ikke vilde tage nogen Told i Sundet, at Kongen af Danmark skulde beholde Trondhjem i Norge uden nogen Afstaaelse til Gjengjæld, og dersom der var nogen yderligere Vanskelighed at udjævne, bad de H. M. allernaadigst benytte sig enten af Mediatørerne, som tilbød sig hertil, eller at udsende sine egne Kommissærer, idet de ikke tvivlede om, at det Hele vilde ordnes til hans Tilfredshed. Da Rigshofmesteren, som var tilstede ved Audiensen, spurgte dem, hvor det kunde være, at Danmarks Allierede ikke nævnedes, svarede de, at Polen og Hr. Kurfyrsten af Brandenburg vilde blive indbefattede i Traktaten, og Schlingelant sagde, at man mente, at H. keis. M. ogsaa hældede til Fred. Rigshofmesteren svarede, at man ogsaa mente, at Polakkerne forlangte Tilbagegivelsen af Lifland, og spurgte, om de vilde paatage sig at indlemme dem i Traktaten paa den Betingelse; og han bemærkede, at Kongen, hans Herre, nærrede som altid det Ønske at faae en god Fred istand, men at underhandle om den, uden at hans Allierede

¹⁾ o: afsendt den Dag.

²⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 332—41, 341—45 (lange Relationer fra Slingelandt, ledsagede af Bilag), 354—56.

³⁾ Terlon, Mém., II, 456—58.

vare med, vilde være saameget mere ubilligt, som man jo havde i frisk Erindring, at de nys havde indsat deres Liv og udgydt deres Blod i Slaget paa Fyen for at hjælpe ham. Mediatørerne svarede, at det ikke var deres Mening at udelukke de Allierede fra Freden, men at de mente, at naar Freden med Danmark var sluttet, skulde den tjene som Grundlag for den med de øvrige Forbundsfæller, — skjøndt ganske det Omvendte er Tilfældet, hvad de selv godt vide og nogle af dem vel endog tilstræbe. Da H. M. var vidende om, at de medbragte Kongen af Sverigs Erklæring angaaende deres Forslag, i et af de svenske Kommissærer undertegnet Dokument, bad han dem give ham det Hele skriftlig, for at han kunde overtænke det og raadslaae derom med sine Ministre og saa beslutte hvad der forekom ham tjenligst. Saa vidt kom Sagen i denne Audiens. Hidtil er der intet Skriftligt blevet leveret, efter hvad jeg veed. Det berettes — og Mediatørerne selv benægte det ikke, skjøndt det lader til, at de gjerne ville skjule det —, at Kongens Armee har tilføiet den svenske Konges et betydeligt Nederlag i Norge¹⁾, og man formoder, at da Mediatørerne tidligere trods al anvendt Umag ikke have kunnet faae den Erklæring af Kongen af Sverig, som de nu bringe, maa der være indtruffen en eller anden Hændelse, der har nødt ham til at skifte Beslutning. Ikke blot her, men ligeledes i Holland og allevegne er man af den Anskuelse, at selv om der skulde tages ret Hensyn til Haagertraktaten — hvilket strider mod Kongernes Værdighed og Majestæt —, vilde det ikke være Ret at holde sig nu, efter en saa stor Omskiftelse til Gunst for Danmark²⁾, til de samme Betingelser som dengang, hvilke endog de, der fastsatte dem, mene kun

¹⁾ Brieven tusschen J. de Witt etc., VI, 358—59 (Vogelsang omtaler dette som Rygte i Skr. til de Witt af 11te Febr., hvor han ogsaa melder om Karl Gustavs Sygdom).

²⁾ Thurloe, VII, 801—2 („redit in præcordia virtus“, skriver en eng. Agent spøgefuldt fra Haag om de Danske, baade i Anledning af Slaget paa Fyen og af — Vognkampen i Haag).

kunde retfærdiggjøres paa en Maade ved Danmarks daværende Fornedrelsestilstand og Svenskernes daværende Held, saa at Sandhedens egen iboende Kraft bevirker, at de tre Staters Ministre ikke finde det underligt, om Fredsbetingelserne rettede sig nu efter Tidsforholdene, saaledes som de paastaae, at de dengang formede dem efter Forholdene paa den Tid, da de opstilledes. Det er vist og sandt, at Christenhedens Lykke og Ro ikke her kan være tjent med nogen anden Fred end en almindelig, thi en Enkeltfred peger kun hen paa nye Krige og Rænker mod E. M.'s allerhøieste Hus og dets Allierede; derfor er at haabe, at E. M. for Sagens Vigtigheds Skyld og formedelst E. M.'s store Iver i Alt hvad der angaaer Christenhedens Vel, vil anvende alle mulige Midler og al mulig Bistand, for at Kongen af Danmark ikke skal blive tvungen til en saadan Fred, som baade vil præjudicere ham selv meget og ikke medføre mindre Fortræd for hans Venner og dem, der ere interesserede i den samme Sag. H. M. har paalagt sin Minister ved det polske Hof¹⁾ at forsikkre dette Lands Konge, at man her aldeles ikke tænker paa at indlade sig paa en særlig Fred, og anmoder ham om at see at faae Passer hos Kongen af Sverig, for at de danske Befuldmægtigede kunne deltage i Underhandlingerne dernede. Fra Polen modtoges med sidste Post nogle temmelig lunkne og tvetydige Breve fra dette Lands Konge²⁾; jeg veed ikke, i hvilken Hensigt de ere skrevne saaledes, og det forekommer mig, at det var bedre slet ikke at skrive dem. Den danske Konges Gesandter, som skulde til Holland, forhandlede paa Gjennemreisen i Celle med Hertug Christian Ludvig af Lüneburg: de forestillede ham,

¹⁾ Kristoffer Parsberg; Udtog af hans Relationer i J. H. Schlegels Samml. z. dän. Gesch. 1775, II, 3. H., P. 138 ff. Frederik III's Instruktion til ham, Kbh. 1ste Jan. (gl. Stil) 1660, i Boehmii Acta pacis Olivensis I, 81—84. Breve fra Parsberg til den polske Konge, smstds. P. 35—38, 88—89. Senere Kreditiv fra Frederik III til Parsberg, II, P. 536.

²⁾ Som bekjendt stod Kong Johan Casimir i høi Grad under Formynderskab af sin franske Gemalinde Maria af Nevers (Gonzaga).

hvor uretfærdig den Krig er, som Kongen af Sverig fører mod denne Konge, og søgte at fjerne Huset Brunsvig-Lüneburg fra Forbundet med Svenskerne. Hertugen gav dem ingen tydelig Besked, men sagde, at han vilde meddele de andre Fyrster af sit Hus dette og raadslaae med dem, hvilket er hvad de pleie at svare ved alle Leiligheder: de lægge noksom for Dagen, at de ikke gjerne vilde see Krigen i deres Nabolag; men paa den anden Side synes det haardt, at Kongen af Danmark, uretfærdig undertrykt som han er, skal undlade at gjøre sin Fjende den Skade, han godt kunde gjøre ham, fordi disse Herrer og Andre have indgaaet Overenskomst med Kongen af Sverig i Frankfurt, og at han skal vente, indtil Fjenden faaer formeret sine Hære i det romerske Riges Lande og fører dem mod Kjøbenhavn, hvor han holder ham beleiret indtil den Dag idag. — (Dateret 10de Jan.)

Efterskrift (dateret 14de Jan.). Posten er bleven holdt tilbage indtil idag; imidlertid har man dechiffreret nogle opsnappede Breve fra Kongen af Sverig til hans Kommissærer i Preussen¹⁾, indeholdende mange Punkter af hans Instruktion til dem, og det vil være af stor Vigtighed at have faaet dem at vide for at rette sin Optræden ved Underhandlingerne derefter. Jeg sender det Hele til H. keis. M.'s Gesandt ved E. M.'s Hof, for at han kan lade det oversætte og meddele E. M. det²⁾).

2den Efterskrift (dateret 11te Februar). Dette Brev er blevet opholdt her lige til idag, fordi Søen allerede har været saa fuldstændig lukket af Isen i en hel Maaned, at intet Skib har kunnet gaae ud eller løbe ind. Mediatørerne vilde ikke udlevere Kongen af Sverigs Erklæring³⁾ skriftlig — den

¹⁾ Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml. 637, Fol., S. 283 ff.

²⁾ Fandtes ikke i Arkivet.

³⁾ Thurløe, VII, 805 („Jay de bon (sic) part que le roy de Suède a laissé entre les mains des ambassadeurs des trois états un instrument de paix semblable au traité de Roschild“, skriver en eng. Agent fra Haag).

hvori de sagde, at han havde indvilliget i Haagertraktatens Hovedpunkter —, idet de yttrede, at det havde de lovet de svenske Kommissærer; men Grunden maa være, at nævnte Konge, skjøndt han tilsyneladende gik ind paa nogle Punkter, som der hidtil havde været Strid om, har opstillet saamange uantagelige Betingelser og andre Fordringer, at de gjøre selve Erklæringen tom og unyttig, og uagtet Mediatørerne sige, at alle disse Betingelser og Fordringer kun beroe paa Svenskens Indbildning og ikke have nogen Grund, og at de nok skulle udlette dem med eet Pennestrøg, saa er det, de hidtil have formaaet at sætte igjennem ligeoverfor Kongen, trods alle Anstrængelser saa Lidt, at man har stor Anledning til at tvivle om deres Løfter ved denne Leilighed. Kongen af Danmark lod Mediatørerne sige forleden Dag ved en Rigsraad ved Navn Peder Reetz, at saalænge ikke Mediatørerne — saaledes som de havde paataget sig — bragte ham Kongen af Sverigs Erklæring at ville acceptere Haagertraktaten, i samme Form som han havde udstædt den paa deres Opfordring, vilde han ikke gjøre et eneste Skridt i Retning af Fred; og da den omtalte Rigsraad tilføiede (hvad det forekommer mig han helst burde have ladet være), at da Kongen af Sverig ikke vilde afgive den nævnte Erklæring, vilde H. M. Kongen af Danmark heller ikke holde sig til den, han havde givet, gjorde Mediatørerne et ubeskriveligt Spektakel derover og gik saa vidt, at de vilde erklære den danske Konge for opsætsig¹⁾. Ja, nogle af de hollandske Afsendinge forlangte, at den Befaling, som Viceadmiral Ruyter har faaet, til at optræde til Gunst for Danmark, skulde kaldes tilbage; hvilket er overflødigt, thi Frosten og Aarstiden sætter allerede tilstrækkelig denne Befaling ud af Kraft. H. M. har udvalgt samme Peder Reetz og en anden Rigsraad ved Navn Axel Urop til at konferere med Mediatørerne og forestille dem, hvor Meget der hidtil er gjort

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 358—59 (Vogelsang indleder Beretn. om dette Optrin med de Ord: „da vilde Ulykken“ osv.).

fra dansk Side for at befordre Freden, og at Kongen vedblivende nærer samme Ønske, medens man ikke har kunnet opnaae Noget hos Kongen af Sverig af hvad Mediatorerne selv have fremsat.

Den franske Gesandt og den engelske Kommissær Sidney ere tagne op til Helsingør og ventes hvert Øieblik; saa vil den omtalte Konferents begynde. Kongen af Sverig er endnu i Göteborg ved Rigsdagen; det var blevet udspreddt, at han var rykket ind i Norge med 6000 Mand for at gaae de Danske imøde, men det er ikke bekræftet. Det Rygte vedvarer rigtig nok, at de Danske have slaaet Svenskerne deroppe, men da den skriftlige Forbindelse er ganske afbrudt, har man ikke kunnet erfare nogen Enkeltheder med Sikkerhed. Fjenden ligger bestandig i sin Leir udenfor denne Stad, Vore have gjort ham betydelig Skade ved Udfald, og hver Dag løbe Mange fra den fjendtlige Leir over til Staden¹⁾, ja, der vilde løbe endnu Flere over, hvis de ikke passede saa omhyggelig paa dem. Viceadmiral Ruyter havde indbudt Kongen, Mediatorerne, Ministrene og mange af Hoffets Adelsmænd ud til sit Skib; her fordristede Terlon, den franske Gesandt, sig til at tale offentlig ved Bordet uforskammet og uærbødig om H. keis. M., min Herres, Person²⁾, hvilket nødsagede mig til at tilbagevise ham, i Nærværelse af Kongen, Hertugen af Brunsvig, nogle offentlige Ministre og de fleste af Hofmændene, i saadanne Udtryk, som kræves ligeoverfor en saa overordentlig skandaløs Optræden. Han vilde senere nægte det, men da Sagens Offentlighed overbeviser ham, prøver han nu at undskylde sig med, at han var beruset.

¹⁾ I Jan. 1660 besluttedes det at anvende en betydelig Sum Penge til at give Overløbere fra den svenske Leir (Aitzema, IV, 539, slg. Brieven tusschen de Witt etc. VI, 251).

²⁾ Slg. Aitzema IV, 421: „— also dat de Fransche Ambassadeur Terlon in Denemarcken oock weygerde de gesontheyt des Keyzers te drincken“.

14. *Goes til Filip IV, Kbh. 23de Febr. 1660.*

Den 11te dennes meldte jeg E. M., at paa Grund af Frosten, der holdt Søen lukket, havde al Korrespondance været standset indtil den Dag, og jeg underrettede E. M. om, hvad der var forefaldet her. Da Mediatørerne saae, at den danske Konge ikke fik udkastet en Plan til Fred, saaledes som han forlangte den, overensstemmende med deres udtalte Ønske om en saadan, overleverede de Kongen et Udkast¹⁾, som de selv havde forfattet og som i sig indbefatter Haagertraktaten og den roskildske Fred, idet de bad H. M. at betænke det og tilføie, borttage eller forandre, hvad ham syntes. Samtidig leverede den franske Gesandt Kongen de Punkter, som de sagde, at Kongen af Sverig var gaaet ind paa; de paastaae, at det er Haagertraktatens Hovedpunkter. Ved denne Leilighed gik ogsaa Franskmanden og Englænderen Sidney i Forbøn for Hannibal Sehested²⁾, han som før nogle Aar siden var ved E. M.'s Hof og nu er i Unaade hos Kongen, fordi han under hele denne Krig har opholdt sig hos Kongen af Sverig under det Paaskud, at han var hans Fange, og man beskylder ham for i denne Stilling at have gjort H. M. alt Andet end Tjenester. Kongen svarede dem, at han vilde lade det Hele undersøge og saa meddele dem sin Beslutning. To Dage før dette Udkast overleveredes, sagde Huybert, en af de hollandske Afsendinge, til Kongen, at de vare ifærd med at forfatte det for at præsentere ham det og at H. M. skulde see vel til, hvad han vilde beslutte desangaaende, thi dersom han ikke antog det, kunde man ikke gjøre Andet end tilbagekalde de Ordre, der vare givne saavel Ruyter som det hollandske Fodfolk³⁾.

¹⁾ Brieven tusschen de Witt, VI, 365—75, (Relation fra Slingelandt; det sees, at van Haaren var uenig med de Andre, slg. 375—78), 380—84, 384—86 (fortsættende Relat. fra Slingelandt).

²⁾ Slg. Danske Magazin, 3. R., I, 298—310.

³⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, 395—97 (Vogelsangs Beretn. gjør klart, at Spliden nu var aabenbar mellem Huberts og Slingelandt paa den ene Side, Haaren og Vogelsang paa den anden).

Kongen svarede ham temmelig skarpt, saa at Vogelsang, en anden af de hollandske Afsendinge, som var tilstede, sagde for at mildne Kongen, at Flaaden og det Hele vilde være beredt til at adlyde H. M.'s Befalinger. Hvad Udkastet angaaer, saa synes det ikke retfærdigt at forlange, at Kongen skal erklære sig angaaende det, før den svenske Konge har udtalt sig angaaende Haagertraktaten og det Udkast, som Mediatørerne overrakte ham; dette vilde jo Kongen af Sverig ikke blot ikke tage imod, men han overfusede dem med haarde Ord og viste Tegn paa stort Mishag over, at de havde vovet at præsentere ham det, saaledes som jeg i sin Tid meddelte E. M. Hvad man mener bør helst gøres ved denne Leilighed er, at man lader den første Erklæring staae ved Magt, som H. M. gav: at han vilde antage Haagertraktaten, med samme Reservationer og Betingelser som tidligere, for at stille Mediatørerne tilfredse, idet de beklagede sig over, at Rigsraad Peder Reedtz havde brudt og tilintetgjort denne Erklæring, da han talte til dem i H. M.'s Navn. Imidlertid paastaaer denne Rigsraad, at han ikke har sagt noget Saadant, men at Kongens Erklæring var tilintetgjort just ved at Kongen af Sverig havde vægret sig ved at afgive sin. Man mener saaledes, at de hollandske Afsendinge ikke ville eller kunne hindre deres Flaade og Tropper i at vedblive at optræde til Fordel for Danmark, og man haaber, at de Underhandlinger, som Kongens Gesandter føre i Haag, ville faae et saa godt Udfald, at de Forenede Stater snarere ville give deres Ministre gunstigere Ordre end tilbagekalde dem, som de allerede have givet dem, og at hele denne Fredsunderhandling vil ende med en almindelig Fred, hvilket vilde være tjenligst for disse nordlige Landes Ro saavel som for Størstedelen af Christenhedens, thi naar Freden ikke befæstes, vil denne blive interesseret og indviklet i denne Krig. H. keis. M., min Herre, har sendt mig det, som Marquien af La Fuente havde fremstillet for ham skriftlig under 9de December med Hensyn til Konferentsens Beslutning, at man skulde søge E. M.'s og Kongen af Frankrigs Mellemkomst for

at bilægge disse nordiske Stridigheder og Krige¹⁾; H. M. sagde mig, at han for sin Del havde bifaldet denne Mægling, og paalagde mig at meddele Kongen af Danmark alle Skridt, der vare gjorte i denne Sag. Denne lagde megen Glæde for Dagen, da han erfarede det, og han stoler paa E. M.'s Velvillie imod ham og paa at denne Intervention vil blive til største Fordel for ham og den danske Krone. Det erfares ogsaa, at de Thou havde i sin Konges Navn anmodet Generalstaterne om at føre Sagerne her ind i et saadant Spor, at det ledte til en almindelig Fred²⁾, og i et Brev, som Kardinal Mazarin skrev til Hr. Kurfyrsten af Brandenburg den 5te December, siger han tydelig, at hans Konge paatager sig at stemme den svenske Konge for en god og rimelig, almindelig Fred³⁾; derfor er der ingen Tvivl om, at man med Himlens Bistand vil kunne naae til et saa forønsket Maal, saafremt man bliver ved at gaae frem ad denne Vei. Det, som her gjør os ængstelige, er Frygten for, at Tingene skulle tage altfor stærk Fart i Preussen, hvor Kongressen allerede var begyndt, og at Polakkernes øiensynlig

¹⁾ Den 7de November var Freden mellem Frankrig og Spanien bleven undertegnet paa Fasanøen i Bidassoa, og under 1ste Jan. notificerer de Thou den til Generalstaterne, idet han tillige efter sin Herres Befaling opfordrer dem til at medvirke ved Tilveiebringelsen af en nordisk Fred, „da jo Kongen af Sverig er saare disponeret dertil“ (Londorp, Acta publ. VIII, 674—75). Atter den 4de Febr. tilskrev Ludvig den 14de Staterne et Brev: han havde med Glæde erfaret af Terlon, at Underhandlingerne mellem Holland og Sverig havde ført til Overenskomst, og han haabede, at Freden mellem de to nordiske Riger snart vilde følge paa, at man ikke vilde lade sig imponere af Slaget paa Fyen, men erindre, hvor gjerne Kongen af Sverig vilde have Fred, som jo ogsaa af Handels- og andre Hensyn var af saa stor Vigtighed for hele Europa; Hollænderne burde ikke lade sig narre af ondskabsfulde Personer, som ønskede at hindre Fredsværket (hermed er uden Tvivl hentydet bl. A. til Goes), — smstds. P. 687—88. Den 23de Febr. gjentager de Thou sin Konges indstændige Opfordringer (smstds., 694—95).

²⁾ Aitzema, IV, 541. Slg. Secr. Resol. II, 191—94, 194—99.

³⁾ Slg. Schlegel, Samml. z. dän. Gesch. II, 3. H., 150.

store Begjærlighed efter Fred skal binde dem før Tiden og i altfor høi Grad. Imidlertid trøste vi os paa den anden Side med, at da de to Kroners Mægling er bleven foreslaaet og vedtaget, vil Underhandlingen blive opsat lidt, indtil de Ministre ere ankomne, som ere udsete dertil. Hidtil veed man ikke Noget om, at Kongen af Frankrig har instrueret sine Ministre her desangaaende; kun melder de Lombres Terlon, at han havde hørt Noget om, at man i Frankrig tænkte paa at sende de Lionne for at deltage i Underhandlingerne om en almindelig Fred. Det er en stor Ubehagelighed, at der forhandles paa to forskjellige, indbyrdes fjerne Steder; herved naae Svenskerne, til stor Skade for os, deres Hensigt, at holde begge Parter i stadig Spænding, og der er Fare for, at de hver for sig skulle skynde sig for stærkt af Frygt for, at den ene skal komme den anden i Forkjøbet. Derfor forekommer det mig meget nødvendigt at faae sat igjennem, at der bliver forhandlet paa eet og samme Sted, hvortil kun fordres, at Kongen af Sverig skal give de danske Ministre deres Passer og tillade, at de tage Del i Underhandlingerne i Preussen. Om Kongen af Sverig har man ikke erfaret Andet end, at han endnu bestandig var i Göteborg, men om faa Dage vilde komme herover igjen.

15. Goes til Filip IV, Kbh. 5te Marts 1660.

Posten, der skulde afgaae den 23de Februar, blev holdt tilbage af nogle Aarsager, der vedkom den danske Konges Tjeneste. Under samme Dato (23de) overrakte de engelske Kommissærer de hollandske Gesandter det Papir, som jeg hermed sender E. M.; skjøndt alt det, de sige deri, er ugrundet, undlod Hollænderne ikke at vise, at dette Forsøg fra engelsk Side har gjort stærkt Indtryk paa dem, og de have gjort H. M. indtrængende Forestillinger, at han allernaadigst skulde tage en saadan Beslutning angaaende de Punkter og det Udkast, der var præsenteret ham, at Englænderne ikke skulde faae Anledning til at erklære ham for opsætsig og at de uden

Skrupler kunde fortsætte deres Optræden til Gunst for Danmark. Trods denne Udtalelse fik man Hollænderne overtalte til at sende 12 Krigsskibe til Landskrona; der blokere de Havnen, i hvilken næsten hele den svenske Flaade ligger, og den 3die dennes fulgte Admiral Ruyter efter med den største Del af Flaaden, saa at man kan vente, at Søen vil blive aaben, baade for Krigsforetagender og for Kommissærer, saalænge den svenske Flaade holdes indesluttet der. 5 Skibe under Kapitain Brakel skulle hente Proviant fra Fyen til det hollandske Fodfolk og gjøre Farvandene dernede sikre; 15 Skibe under Viceadmiral Meuchen¹⁾ ere gaaede under Seil for at vende hjem til Holland. Med Posten, der indtraf fra Hamborg, fik H. M. Afskrift af en ny Beslutning af Generalstaterne²⁾, dateret 30te Januar, hvori de befale Gesandterne at vedblive med Operationerne tilsøes og tillands, indtil Kongen af Sverig antager Freden og retter sig efter Fornuftens Krav. Denne Ordre lade Gesandterne som om de ikke have modtaget, og en af dem siger, at de havde erfaret, at Generalstaterne havde ladet den indhente i Hamborg og sende tilbage, hvilket ikke synes rimeligt. Da Terlon og Sidney vare komne tilbage den 2den ds. fra Helsingør³⁾, hvor de havde opholdt sig i mange Dage, gjorde Mediatørerne (undtagen Gesandten van Haren, som ikke samtykkede i det Udkast, man overleverede Kongen) H. M. nye Forestillinger, at han maatte tage sin Beslutning angaaende deres Forslag, og Kongen lod dem da svare ved Rigsraad Peder Reetz⁴⁾, i Nærværelse af ham selv personlig, at han lod den Erklæring staae ved Magt, som han havde givet dem med Hensyn til Haagertraktaten, idet han reserverede sig Erstatning for den lidte Skade, som billigt var; yderligere Erklæring

¹⁾ Meeuwsen Cortenaer (Egbert) kaldes han i Brieven tusschen J. de Witt etc.

²⁾ Aitzema, IV, 539—40. P. 541 om en Forandring, der foretoges med en Klausul deri.

³⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, 388—90.

⁴⁾ Smstds. 390—94.

kunde H. M. ikke bekvemme sig til, saalænge Mediatørerne ikke vilde fremkomme med Kongen af Sverigs, som de havde lovet. Faa Timer efter at dette var gaaet for sig, kom der Efterretning om, at Kongen af Sverig var afgaaet ved Døden i Göteborg den 23de Februar¹⁾; om hans Død, som er ganske sikker, veed man hidtil ikke andre særlige Omstændigheder end, at Sygdommen var Skarlagensfeber, og der gaaer det Rygte, at han døde under stor Sjælsuro og udtalte Anger over at have paaført Danmark denne sidste Krig. Denne store Begivenhed vil uden Tvivl medføre store Forandringer i alle Forholdene her og i Alt, hvad der staaer i Berøring med den nordiske Krig. Af Sverigs fem høieste Rigsembedsmænd, hvem det ifølge Landets Love og Vedtægter tilkommer at være Formyndere for Kongen, der er et Barn paa fem Aar, er kun den saakaldte „Trost“ tilstede i Sverig; Rigsadmiralen, General Wrangel, befinder sig i Pommern, Overskatmesteren (Magnus de la Gardie) i Preussen, de to andre Embeder, Rigsmarskens og Rigskantlerens, ere ledige, saa at man troer, at der vil vise sig store Vanskeligheder ved Ordningen af Rigsregeringen. Jeg har sørget for, at der strax sendes Meddelelse om det Hele til Polen expres med en Galiot; der synes det nemlig mest magtpaaliggende, thi det forlyder, at de gik hastigere frem i Underhandlingerne dernede, end ønskeligt var. Vi have et opsnappet Brev fra Kongen af Sverig til hans Kommissærer i Preussen, dateret 29de November; der befaler han dem, hvis de kunne faae sat de vigtigste Punkter igjennem, at give efter i de øvrige (som de ei kunne opnaae), for at hans Tropper i de preussiske Fæstninger, som maae være bragte i en yderlig slet Stilling, kunne blive reddede. De Punkter, som Kongen fremhæver, ere: 1) Afkald paa Titlen „Konge af Sverig“, 2) Afstaaelse af Lifland, 3) at Kurland bliver svensk Len, 4) at de preussiske Byer skulle besidde deres Rettigheder og Privilegier

¹⁾ Thurloe, VII, 826, 828. Terlon, Mém., II, 462 ff. Ret udførlig Skildring af hans Sygdom og Død hos Aitzema IV, 542.

urørte, 5) at der findes paa en Udvei ligeoverfor Kurfyrsten af Brandenburg, naar han ikke antager Freden, og med Hensyn til det kurlandske Spørgsmaal siger han, at dersom Polen ikke vil gaa ind derpaa, maa de andre Punkter afgjøres provisorisk og det om Kurland paany henstilles til hans Beslutning. Jeg maa endelig meddele E. M., at man hidtil ikke veed Noget om, at Frankrig har givet Ordre angaaende Fredsmæglingen overensstemmende med, hvad der aftales i Konferentserne; thi de, som den franske Gesandt her har faaet for nylig, gaae, efter hvad jeg har erfaret, ud paa en Enkeltfred og Udførelsen af Overenskomsten mellem de tre Stater i Haag.

Efterskrift. Der er kommen Efterretning om, at Kongen af Sverig ikke døde den 23de Februar, men om Natten mellem den 21de og 22de¹⁾, og det siges, at han har ordnet hvad der angaaer Rigets Styrelse, saaledes at Dronningen bliver Formynderske sammen med Rigets fem høieste Embedsmænd. Det var saare heldigt, at Stænderne just vare samlede og kunde fastsætte ved deres Samtykke hvad der var fornødent.

16. *Goes til Filip IV, Kbh. 21de Marts 1660.*

Den 5te dennes underrettede jeg E. M. om Kongen af Sverigs Død den 22de Februar i Göteborg. Den Bestemmelse, han (efter hvad man hidtil har erfaret) traf før sin Død²⁾, var at Dronningen, hans Gemalinde, skal være Formynderske for sin Søn Kongen, der ikke er mere end fem Aar gammel, fremdeles udnævnte han Grev Magnus de la Gardie til Rigets Storkantsler og Rigsraad Herman Fleming til Overskatmester. Embedet som Konnetabel eller Rigsfeltherre forsøgte han at faae tildelt sin Broder, Prinds Johan Adolf, men da han stødte paa stærk Modstand i Rigsraadet, afstod han derfra. Det

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 364—65, 408—9. Terlon, Mém., II, 463 (Cortenaer havde berettet Kongens Død i Holland som indtruffen den 23de).

²⁾ Slg. Carlsson, Sveriges hist. und. pfalz. hus. II, 115 ff.

Brev, som Dronningen skrev til Mediatørerne her, er undertegnet af fjorten Rigsraader, som man siger skulle styre Riget midlertidig, indtil man i Stokholm, hvor Stænderne skulle sammenkaldes paany, faaer taget fast Beslutning desangaaende, overensstemmende med Rigets Love og Vedtægter. Det var til meget Held for Sverig, at Kongen døde ved Rigsdagen; derved kan der tages Bestemmelser om den fremtidige Regering, og disse kunne bekræftes og billiges ved Rigsraadets og Stændernes Samtykke. Ifølge de Beretninger, vi have fra Mediatørerne, døde Kongen med fuld Bevidsthed og standhaftigt Sind, idet han udstædte Befalinger og arbeidede lige indtil de sidste Timer, saa at han to Timer før sin Død læste og undertegnede et Brev. Det er et besynderligt Tilfælde — hvad der fortælles som aldeles vist —, at han paa sin Dødsdag modtog et italiensk Brev, hvori det sagdes ham, at han skulde døe netop den Dag; det har vel været fra en eller anden Astrolog, hvilke Folk Kongen efter Sigende skjænkede megen Tillid, og han pleiede at fortælle mange Ting, der vare hændte ham i Overensstemmelse med deres Spaadomme. Den Erklæring, som jeg sagde E. M. at den danske Konge havde afgivet mundtlig ved Rigsraad Peder Reetz, forlangtes skriftlig af ham. H. M. befalede, at den skulde gives, men kun i Form af en Billet, uden Datum, Underskrift eller Segl¹⁾. De toge den med op til Helsingør, og efter nogle Dages Forhandling med de svenske Kommissærer fik de atter en Erklæring af dem; E. M. vil behage at see dem begge: de følge med dette Brev under Nr. 1 og 2. Og da den franske Minister og Englænderne fandt, at Svenskerne havde ved denne Erklæring tilfredsstillet Haagertraktatens Fordringer, opfordrede de indstændig Hollænderne til at bortfjerne deres Flaade fra Landskronas Havn, hvor de holdt den svenske indesluttet, idet de forlangte, at Krigsoperationerne og Stridskræfterne skulde anvendes mod Kongen af Danmark, thi denne var den Opsætsige,

¹⁾ Schryv. v. d. Heeren Ambass. in Denemarcken, 1660, Bil. III & IV.

eftersom han ikke havde accepteret den Fredsplan, som de havde overrakt ham, og de sagde yderligere, at den hollandske Udsending Schlingelant havde lovet dem dette, dengang de forhandlede i Helsingør om Svenskernes sidstnævnte Erklæring¹⁾. Da nu Hollænderne ikke skyndte sig saameget som Englænderne ønskede, fremkom de med en ny Udtalelse²⁾, hvori de (som det berettes mig) erklære dem temmelig aabenbart Krig, dersom de i længere Tid opsatte at fjerne deres Flaade fra Landskronas Havn; Hollænderne besluttede saa at gjøre det³⁾, og man sørgede for de to Parter (Svenskernes og Hollændernes) Handels- og Krigsskibes Sikkerhed ved de Dokumenter, som E. M. vil behage at see under Nr. 3 og 4. Igaar, den 20de, seilede den hollandske Flaade bort fra Landskronas omtalte Havn og lagde sig lidt nedenfor Øen Hveen over ad dette Land til, omtrent paa samme Sted, hvor den engelske laa ifjor. For om muligt at standse en saa skadelig Beslutning begav H. M. sig personlig ud til Flaaden og blev der to Dage, tillige for at see, hvordan det vilde gaae med et Foretagende, der allerede længe havde været forberedt, hvorved man haabede at ødelægge den fjendtlige Flaade inde i selve Havnen, idet allerede Alting var ordnet dertil og der kun ventedes paa gunstig Vind for at udføre det⁴⁾; men Kongens

¹⁾ Ang. Forhandlingerne fra dette Øieblik (den 15de Marts) indtil den 31te slg. Schryv. v. de Heeren Ambass. in Denemarcken, 1660 (de første otte Sider). De hollandske Gesandters Beretning stemmer idethele med Goes'; de afgive den for at forsvare deres Handlemaade for Generalstaterne og gjøre stadig gjældende, at de kun have fulgt Haager-Overenskomsten. Slg. Aitzema, IV, 545 f.

²⁾ Slg. Schryv. v. d. H. Amb. 1660, Bilagene I, II og V.

³⁾ „Efter modent og alvorligt Overlæg“, sige de holl. Gesandter. If. Aitzema (anf. St.) herskede der en saadan Forbittrelse i Kjøbenhavn over disses seneste Optræden, at de ikke vare sikre for Fornærmelser af Pøbelen.

⁴⁾ De holl. Gesandter indvendte, at man jo kunde have iværksat denne („foregivne“) Plan forlængst; hvorfor vilde Kongen af Danmark just nu have den udført? (Slg. Schryv. v. d. H. Amb. etc.,

Nærværelse og Myndighed formaaede ikke at forhale Flaadens Tilbagekaldelse, ikke engang nogle faa Dage, indtil Posten kunde komme fra Hamborg og bringe de nødvendige Ordre fra Generalstaterne i Danmarks Faveur. Snarere har man Mistanke om, at nogle af Gesandterne, om ikke alle, af den Grund skyndte sig mere, for at Sagerne ved disse Ordres Ankomst ikke skulde staae saaledes, at de kunde udføres. Kongen er ærgerlig derover¹⁾, som E. M. vel kan tænke sig, og sender pr. Expres et Brev til Holland, hvori han beklager sig meget over Gesandternes Adfærd; og det er ganske vist underligt, at Gesandterne ikke gjorde hvad de kunde, nemlig indlemme i Overenskomsten med Svenskerne angaaende Handels Sikkerhed en Klausul, hvori de tilsikkrede de særdeles mange Skibe fri Gjennemgang, som ere seilede ud for at hente Proviant hertil fra flere Steder i Tillid til, at den hollandske Flaade holdt den svenske indesluttet. Men man troer, at de snarere ere glade ved, at de gaae tabt, for at Nød og Mangel paa Levnetsmidler skal tvinge Kongen til at rette sig efter deres Villie, og i den Hensigt bekjendtgjøres nu ogsaa, at der er sluttet Fred i Polen²⁾, for at Kongen kan miste Haabet om at forhandle dernede om sine egne Sager sammen med sine Allieredes; og dog have de svenske Kommissærer i Preussen erklæret skriftlig, at de havde Befaling og Instruktion fra deres Herre og Konge til at underhandle om Fred med Danmark dernede, og H. M. har ogsaa sendt sin derværende Minister de nødvendige Depecher med Hensyn til disse Underhandlinger. — Det er meget sørgeligt at see denne Konge blive saa slet hjulpen, og at man spilder en saa god Leilighed til at skaffe

1660). Baade Gersdorf, Reedtz og Urup henvendte sig flere Gange til Gesandterne i denne Anledning, slg. Aitz., IV, 545—46.

¹⁾ Thurloe, VII, 832, 862—63, 864. „De Koninek van Denemarcken was als desperaet ende buyten sinnen“ (Aitz., anf. St.).

²⁾ Thurloe, VII, 816—17. Brieven tusschen de Witt etc., VI, 364—65 (de Witt yttre for Gesandten Honart sin Misfornøielse med den Vending, Sagerne have taget i Polen).

Christenheden varig Ro gennem en fast, almindelig Fred. Jeg sagde E. M. i mit Forrige, at der fra Frankrig ikke var indtruffen hidtil nogen Ordre til de franske Ministre med Hensyn til Udførelsen af hvad der var bestemt ved en særlig Artikel i Traktaten mellem de to Kroner angaaende Fredsmægling mellem de nordiske Lande¹⁾. Den franske Minister, der er her, driver af al Magt paa en særlig Fred, og han gik saa vidt, at han sagde til det polske Sendebud, at selv om Svenskerne fandt sig i at underhandle om Fred med Danmark i Preussen, vilde de tre i Haagertraktaten interesserede Stater ikke tillade det, — hvilket er at være mere fjendtlighedsindet mod Danmark end dets Fjender selv. Det er i høi Grad ubehageligt og forstyrrende, at vor Korrespondance gaaer saa vanskelig for sig²⁾; der mangler nu igjen mange Poster, og da man saaledes ikke har de Efterretninger, der ere nødvendige for at kunne træffe rigtige Afgjørelser, er Alt stadig svævende, til stor Præjudice for Kongens Sag. Hvad ham angaaer, saa mangler han hverken Mod eller Standhaftighed til endog at udholde større Trængsler — endskjøndt de, han er i, sandelig ere store nok —, naar blot han hos sine Venner kan see en kraftig Villie til at staae ham bi.

17. Goes til Filip IV, Kbh. 3die April 1660³⁾.

E. M. vil af mit Brev af 21de Marts have seet, at Hollænderne, efter at have faaet de svenske Kommissærers Erklæring,

¹⁾ Paavirket af La Fuentes (og Goes') Beretninger tilskriver Keiseren den franske Konge under 14de Febr. et Brev, hvori han opfordrer ham til snart at give sine Ministre disse Ordre (Londorp, Acta publica, VIII, 691—92), og den keiserlige Gesandt Friquet i Haag minder Generalstaterne om ei at glemme deres Allierede (smstds., 692—94, slg. 701).

²⁾ Ogsaa Kristoffer Parsberg beklager sig herover i sine Relationer (Schlegel, Samml. z. dän. Gesch., II, 3. H., 152).

³⁾ Af det spanske Statsraads Betænkning (dateret 8de Juni) over dette Brev samt de tidligere af 23de Febr., 5te og 21de Marts fremgaaer, at der var skrevet til La Fuente, at han skulde bestræbe

hvori de syntes paa en Maade at indvillige i Freden overensstemmende med Haagertraktatens Betingelser, bortfjernede deres Flaade fra Landskronas Havn¹⁾; først havde de og Svenskerne undertegnet et Dokument, der gik ud paa at sikre begge Parters Handelsskibe. Da den omtalte Havn var bleven fri, seilede strax nogle svenske Skibe ud og lagde sig i Sundet; ikke desmindre gik den 28de 21 danske Koffardiskibe igjennem

sig ivrig for at faae Kurfyrsten af Brandenburg og Keiseren med i Freden; Raadet udtaler tillige, at der bør skrives til D. Esteban de Gamarra (spansk Gesandt i Holland), at han endelig maa bevæge Hollanderne til ei at forlade Danmark i Nøden, da der derved kunde opstaae en stor ny Krig. Fra Karl XI af Sverig var der kommet Brev med Underretning om Faderens Død, før end der var afsendt en spansk Kondolenceskrivelse; en saadan bør udfærdiges, og man bør takke Kongen ved en Afsending, „thi skjøndt det er troligt, at det kun vil nytte lidet med Hensyn til at faae dette Rige til at opgive sine Planer, er det ikke rigtigt at undlade Noget, der kan bidrage til Opretholdelsen af det gode Forhold, som Kongen tilbyder; og ved en saadan Afsending kunde man see at faae Forbundet med Kongen af Sverig saaledes ratificeret, at man kan love sig varigt Venskab som det, den svenske Krone har næret for os endel Aar“. Da Kongen af Spanien paategnede sin Resolution, var Efterretningen om Fredslutningen kommen til Madrid og (som Kongen siger) Forholdene saaledes væsentlig forandrede. — Foruden de anførte Breve er der vedlagt Statsraadsbetænkningen forskjellige Papirer vedrørende Underhandlingerne paa Sjælland, nemlig 1) fra de svenske Kommissærer Rosenhane og Sten Bielke, Helsingør 8de (18de) Marts (trykt i *Ex actis deducta negotii Dan. et Holl. informatio*, 12te Mai 1660, ogsaa med svensk Titel), 2) fra de hollandske Afsendinge Slingelandt, Vogelsang, Huybert og van Haaren, Kbh. 6te (16de) Marts (trykt bl. A. i førnævnte sv. Pièce), 3) fra de eng. Komm., Kbh. 13de (23de) Febr., undertegnet af Sidney og Honywood (trykt i Brieven tusschen J. de Witt etc., VI, 386—87), 4) fra de svenske, Helsingør 29de Febr. gl. St. (trykt bl. A. i den svenske Pièce) samt 5) „Sensus eorum quæ nomine R. M. Daniae ad propositionem duorum mediatorum 22 die mensis præsentis (3: Febr.) responsa sunt“.

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, 415—23, 427—28 (de Witt ønsker, at der skal optrædes med mere Kraft mod Svenskerne).

det, — de kom fra Norge og Jylland og vare ladede med Proviant og andet Forraad her til Byen. Den 29de lagde syv svenske Skibe sig i en Fjerdingsvejs Afstand fra Havnen her, lige ved den hollandske Flaade, og tog den næste Dag to danske Koffardiskibe, som vilde løbe herind. Man havde større Respekt for den engelske Flaade, da den var i disse Farvande ifjor, thi den tillod aldrig, at der tilføiedes danske Handelskibe nogen Skade i dens Nærværelse. Den 1ste dennes kastede tre svenske Skibe Anker i Nærheden af Øen Amager, saa at vi nu igjen ere indesluttede paa alle Sider.

Det haabedes, at to saa store Begivenheder som Kongen af Sverigs Død og den sidste Revolution i England skulde bevæge Hollænderne til at fortsætte deres Operationer i Danmarks Faveur; men af Breve derovre fra fremgaaer det, at der ikke er nogen Anledning til at vente Sligt af dem. Mens det vilde være retfærdigt at forhandle idetmindste om den Erstatning, som skyldes Danmark for den Skade, der tilføiedes det, siden det antog Haagertraktaten, erfares det, at Franskmændene stillede Forslag om Erstatning til Sverig for det trondhjemske Distrikt i Norge, som Roskildetraktaten gav det og den i Haag fratager det. Jeg sagde i mit Forrige til E. M., at jeg havde draget Omsorg for, at der strax sendtes Underretning om Kongen af Sverigs Død til Polen¹⁾, da jeg mente, at det vilde være et kraftigt Middel til at standse Polakkerne en Smule, hvilke ilede efter Freden med slappe Tøiler, idet de fordærvede dens Fordele og Betingelser ved deres Hastværk; men den 30te f. M. kom Sekretæren hos den danske Gesandt i Danzig hertil, hvem hans Herre havde sendt afsted den 26de for at gjøre H. M. Regnskab for, hvorledes det gik med Underhandlingerne i Preussen, og det viste sig at være meget forskjelligt fra hvad man havde Ret til at haabe, men ikke fra det, man

¹⁾ J. H. Schlegel (Samml. z. dän. Gesch. II, 3 H.) siger, at man først den 16de Marts havde sikker Efterretning i Oliva om Karl Gustavs Død.

havde berettet os i Breve derfra. Det er mærkeligt, at Polakkerne ikke have brudt sig om saa vigtig og følgerig en Hændelse som Kongen af Sverigs Død og at de hastede saa stærkt med Fredslutning, at de vedblev med Underhandlingen, skjøndt de svenske Kommissærer endnu ikke havde faaet deres Fuldmagt fra den nye Konge, — idet de stolede paa den franske Gesandt de Lombres' Garanti, uagtet han selvfølgelig ikke kunde have Ordre desangaaende. Svenskerne viste sig da endnu mere bestemte paa ikke at ville give de danske Ministre Adgang til Underhandlingerne i Preussen — hvilket den danske Konge tilstræbte, fordi han ikke vilde see sig skilt eller tvinges til at skilles fra sine Forbundsfæller —, saa at H. M., overtydet om, at der ikke vilde blive mindste Haab om, at hans Ministre i Preussen admitteredes, ligesaa lidt som han vilde faae nogen Hjælp af Hollænderne, og med Blikket paa den Situation her, som jeg mange Gange har berettet E. M., endelig blev nødt til at give efter for Mediatorernes Opfordringer og indvillige i Underhandlingerne med Svenskerne¹⁾. Der udnævntes tre Rigsraader som Deltagere for Kongen; Kongressen vil finde Sted i nogle Huse, der ere blevne byggede til dette Brug ude paa Fælleden mellem Fæstningen her og Fjendens Leir; den Dag, da de skulle begynde, er endnu ikke fastsat, — det lader til, at Svenskerne søge at trække det i Langdrag, maaskee i den Hensigt at give Traktaten med Polen Leilighed til at afsluttes forinden. Kongen og Ministrene forsikкре høit for mig, at der skal blive taget det Hensyn til H. keis. M.'s Interesser, som Forbundet og den ydede Bistand kræver; men det er at frygte, at den samme Nødvendighed, som tvinger Kongen til Underhandlingerne, ogsaa skal tvinge ham til mange andre Ting mod hans Villie og i Strid med

¹⁾ Ex actis deducta negotii Dan. et Holl. informatio, Mai 1660 (udg. i Sverig for at vise de Svenskes Beredvillighed til Fred, „men the Danskes cunctation och tredsco; jämwäl och the Holländskes, som wilda för Mediatorer räknade wara, Fredzhinder och Troolöshheet“), fol. B 1 til C 1.

hans egen og hans Allieredes Fordel. Til Marquien af La Fuente¹⁾, som meddeler mig, hvorfor Kardinal Mazarin sendte Præsident Colbert til Wien, skriver jeg, at saavidt jeg har kunnet slutte af de franske Ministres Handlinger her, har Frankrig ikke anden Hensigt end at faae sluttet den særlige Fred med størst mulig Fordel for den svenske Krone, og alt det, der gjøres dér i Retning af at realisere Aftalen om en almindelig Fred, holder jeg for blot og bart Blændværk, hvorved man kun tilsigter at vinde Tid, indtil deres Negotiationer have faaet det forønskede Udfald.

18. *Brudstykke af Brev fra Goes til Marquien af La Fuente, Kbh. 3. Apr. 1660.*

Med forrige Post sagde jeg Eders Excellence, at Sagerne her bevægede sig henimod Underhandlinger med Svenskerne. Med denne har jeg at sige Eder, at der nu er taget Beslutning desangaaende og at H. M. har udvalgt tre Rigsraader til Kommissærer. Stedet for Kongressen bliver nogle smaa Huse, der ere byggede midt paa den aabne Mark mellem Byen og Fjendens Leir. Den Dag, da Underhandlingerne skulle begynde, er endnu ikke bestemt, og det synes, at Svenskerne ikke have mere Hastværk, maaskee fordi de ville vente, til Underhandlingerne i Köln²⁾ ere afsluttede.

19. *Goes til Filip IV, Kbh. 17de Apr. 1660.*

Den 3die dennes underrettede jeg E. M. om den Tilstand, hvori Sagerne her stod, og meddelte, at Kongen, der saae, at hans Ministre ikke fik Adgang til Underhandlingerne i Preussen trods alle Bestræbelser og at Hollænderne ganske hørte op at optræde til Gunst for ham, endelig var bleven tvungen af uundgaaelig Nødvendighed til at give efter for Mediatørernes

¹⁾ Spansk Minister ved det østerrigske Hof, sendt til Danzig som extraordinær Gesandt.

²⁾ Colonia for Polonia, — Afskriverfeil.

Opfordringer eller rettere Trusler og begynde at underhandle med Svenskerne¹⁾. Den 6te dennes mødte begge Parters Kommissærer for første Gang i nogle Huse, som ere byggede i denne Anledning mellem Byen og Fjendens Leir, og senere have de holdt to Møder til²⁾. De danske Kommissærer foreslog, at deres Konges Allierede skulde faae Adgang til samme Underhandlinger. Svenskerne svarede, efter at have spurgt dem, hvem de vare, at de ikke havde Befaling dertil; det forekommer mig, at man kunde svare dem, at den burde de have, thi Kongen af Danmark havde bestandig erklæret, at han ikke indlod sig paa Underhandlinger, uden at hans Allierede deltog deri. Da Hr. Kurfyrsten af Brandenburg jo omtales i Haagertraktaten, kunne Mediatorerne ikke Andet end vise sig nogenlunde tilbøielige til at give Hans Høihed Adgang; men i Virkeligheden kan man nok mærke, at de for deres Del kun ville laane Forbundsfællerne Øre i meget ringe Grad, og hvad H. keis. M. angaaer, saa har man Grund til at troe, formedelst deres onde Villie i det Hele taget, at de snarere ville stræbe at ekskludere end at inkludere ham. De svenske Kommissærer gaae endnu videre og forlange, at Kongen skal give Afkald paa alle sine Alliancer, selv de defensive; saaledes fortolke de Artikel 2 af Roskildefreden, hvor Kongen renoncerede paa de Forbund, han havde indgaaet imod Sverig, og skjøndt dette er ikke mindre urimeligt end usædvanligt, søge den franske Minister og Englænderne at støtte det af al Magt, for at den danske Konge ikke skal hjælpe os, naar Svenskerne paaføre

¹⁾ Thurloe, VII, 881—82 (Sidney beklager sig over Hollændernes „utaalelige Opførsel“ og siger, at de Danske have været idetmindste ligesaa slemme som Svenskerne til at forhale Freden).

²⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, 411—12 (Slingelandt skriver, 7de April, at han nu skal til det andet Møde, at han haaber, at Freden snart sluttes, thi han ærgrer sig over Vogelsang og ønsker at komme hjem, — slg. Beins' oftere anførte Skrift P. 29; denne Forf. forklarer slige, ei sjeldne Uenigheder mellem hollandske Diplomater ved, at de vare udsendte fra forskjellige Provindser og repræsenterede forskellige, navnlig Handelsinteresser).

os Krig i Tydskland. Hollænderne bifalde ikke, at Kongen skal give Afkald paa sine defensive Alliancer, thi det vilde være at give Afkald paa den, han netop har indgaaet med Generalstaterne; men det synes, at de for at bringe Sagen lettere til en Afslutning ere tilbøielige til at lade den paa-gjældende Artikel i Roskildefreden gjælde i samme Form og med samme Ord som hidtil, og de paastaae, at naar der tales i den om at renoncere, saa skal det kun forstaaes om de offensive Alliancer, uagtet de see, at Svenskerne netop be-grunde deres Paastand, at der skal renonceres paa alle mulige Alliancer mod Sverig, paa den samme Artikels Ordlyd. Da den svenske Kommissær Rosenhane fremhævede Betydningen af dette Punkt, yttrede han, at man paa svensk Side lagde større Vægt paa den end paa at beholde eller afstaae en af de erobrede Provindser. Der er blevet talt om forskjellige Punkter, men uden Resultat, og man maa slutte af Svenskernes Op-førsel, som har været grov, idet de hvert Øieklik paakaldte Afgjørelse ved Vaabenmagt, at dersom de ikke blive tvungne dertil, vil denne Fred ikke blive sluttet saa snart eller saa let som Mange indbildte sig. For at undgaae Skjænderier og hidsige Ord blev man i sidste Møde enig om, at der fra hver Side skulde forfattes et Udkast, og de enkelte Punkter skulde saa afgjøres ved Mediatorernes Mellemkomst, i den Orden, man kunde komme overens om; da nu dissens Hensigter og Stem-ning ligeoverfor os er som jeg har berettet E. M., er der ingen Tvivl om, at denne Fremgangsmaade kun kan være os til stor Skade.

Viceadmiral Ruyter beklagede sig i høi Grad over de Ordre, som de herværende Gesandter gav ham, hvilke nødte ham til at lade Svenskerne tage de danske Skibe lige i hans Flaades Paasyn, og han har skrevet Breve til Holland, hvori han lægger sin Ærgrelse tydelig for Dagen. Nu lader det til, at de have besluttet ikke at tillade det længere, og det maa være Grunden til, at tre svenske Skibe, som lukkede Ind-seilingen til Østersøen mod Syd, heisede Seil og begav sig

over ved Møen, som man siger, hvor de med samme Lethed kunne afbryde al Forbindelse for os og tage alle de Skibe, der ville op til os. Store ere Flaagerne og Trængslerne paa alle Kanter, men ikke desmindre opgive vi ikke Haabet om, at Gud vil hjælpe os og at Kongens Venner ikke ville forlade ham i Faren; især har han stor Tillid til E. M., som jo særlig sætter sin Ære i at staae de undertrykte Konger bi, — og det er han, det veed hele Verden.

Mens Posten har dvælet her, have vi faaet den fra Hamborg med Breve fra Haag af 2den dennes¹⁾. Generalstaterne lod meddele den danske Konges Ambassadører i Haag hvad de befalede deres Afsendinge under 1ste dennes; man misbilligede, at en Erklæring af Svenskerne, som var bleven betragtet som utilstrækkelig, havde faaet dem til at fjerne Flaaden fra dens Leie udfor Landskronas Havn. De befale dem jo før jo heller at skaffe sig en kategorisk, klar Erklæring af Svenskerne, om de antage Haagertraktaten i alle dens Punkter og Artikler, og dersom disse vægre sig derved eller opsætte det, skal Flaaden begynde igjen at operere imod dem med al Kraft. Endog efter Modtagelsen af denne Befaling have Gesandterne — jeg veed ikke om efter egen eller de andre Mediatørers Tilskyndelse — slaaet ind paa en anden Vei, efter min Anskuelse til stor Skade for Kongen: uden nemlig i Forveien, som de burde, at tvinge Svenskerne til en saadan Erklæring, som de tidligere havde nødsaget Kongen til at give, have de faaet presset de ovenfor omtalte Udkast ud af begge Parter og indledet Forhandlinger om dem, idet de saaledes søge at liste sig fra Erklæringen, som, ifald den blev benægtende, vilde uundgaaelig nødsage dem til at begynde

¹⁾ Se Brieven tusschen de Witt etc., VI, 403—7 (fra de Witt til Slingelandt og Vogelsang under 2den Apr., overensstemmende med Generalstaternes Beslutn.). Aitzema, IV, 547; Brevet er aftrykt P. 542—43.

Fjendtlighederne igjen mod Sverig¹⁾. Den 13de dennes leverede begge Parter deres Fredsplaner til Mediatørerne, der hvor Kongresmøderne finde Sted, og den 14de blev Svenskernes undersøgt her i Rigshofmesterens Hus, i Nærværelse af de øvrige danske Kommissærer og Mediatørerne; det befandtes at være meget vidtløftigt. Den 15de begav Mediatørerne sig ud for at drøfte Danskernes sammen med Svenskerne, og det synes at være Mediatørernes Hensigt — naar de have konfereret med begge Parters Kommissærer og gjort de fornødne Bestræbelser for at gennemføre Freden med Alles Samtykke —, ifald de ikke opnaae dette, da at opstille et Traktatudkast, som skal indeholde Haagertraktatens og Roskildefredens Artikler, og tvinge Parterne til at tage imod det²⁾.

20. *Goes til Filip IV, Kbh. 24de Apr. 1660³⁾.*

I mit Sidste af 17de dennes meddelte jeg E. M., hvor vidt det var kommet med Underhandlingerne mellem de to nordiske Konger. Efter at Mediatørerne havde holdt nogle Konferentser med begge Parters Kommissærer angaaende de Udkast, som hver af de nævnte Parter havde leveret dem⁴⁾, gav de sig til selv at sammensætte et, der skulde tjene som Grundlag og Norm ved Fredslutningen; men da Franskmanden

¹⁾ Thurloe, VII, 884 (ogsaa Honeywood haaber snarlig Fred og længes efter Hjemreisen). Aitzema, IV, 553 ff.

²⁾ Brieven tusschen de Witt etc., VI, 423—25 (Slingelandt nærer bestandig Haab om snarlig Fredslutn., 16de Apr.) 426—27 (de Witt skriver, at man i Holland var utilfreds med, at Fjendtlighederne mod Sverig vare ophørte, og det bedste Middel til at berolige Sindene vilde være Fredslutning jo før jo heller).

³⁾ Fremlagt i Statsraadsmødet 31te Juli tilligemed det forr. Brev; de i dem indeholdte Nyheder havde Marquien af La Fuente allerede meldt.

⁴⁾ Thurloe, VII, 887 (Sidney er særlig utilfreds med det danske Udkast).

og Englænderne vedholdende begunstige Svenskerne i Alt¹⁾, medens Hollænderne fordrer, at Alt skal antage den Skikkelse, som Haagertraktaten bestemmer, ere de blevne saa uemge, at de ikke blot ikke hidtil have kunnet sammensætte en for Alle tilfredsstillende Plan, men flere Gange ere blevne saa hidsige, at de paa Lidt nær have erklæret hverandre Krig. Da Hollænderne indsaae, at de havde stolet formeget paa Svenskernes Erklæring, hvori de lod til at gaae ind paa Freden overensstemmende med Haagertraktaten, sendte de, nu da de vare komne ud over den Skuffelse, Ordre den 19de dennes til Viceadmiral Ruyter, at han skulde melde den svenske Viceadmiral, som laa med 10 Skibe tæt op til den hollandske Flaade, at siden Svenskerne ikke havde opfyldt de Betingelser, under hvilke de havde faaet Tilladelse til at seile ud af Landskronas Havn, hvor de holdt dem blokerede, skulde de begive sig derind igjen; og da Svenskernes Skibe vare langt underlegne i Tal, maatte de gjøre det samme Dag, skjøndt de paa Grund af Modvind ikke kunde naae længere bort end et Kanonskuds Afstand fra den hollandske Flaade. Den næste Dag, den 20de, fik de bedre Vind og seilede til Landskrona. Man kan let tænke sig, hvor harmfulde Svenskerne maa være over denne Beskæmmelse. Den franske Gesandt²⁾ og Englænderne ere ikke mindre harmfulde derover, fordi det skete, uden at der var sagt dem Noget, skjøndt Hollænderne paastaae, at de ikke een, men mange Gange havde sagt dem, at de vilde bære sig saaledes ad, saafremt Svenskerne ikke holdt op med deres Urimeligheder. Ikke desmindre ere Hollænderne blevne ved

¹⁾ Den 18de Apr. henvendte Sidney og Honeywood sig paany skriftlig til Hollænderne og bebreidede dem, at de forhaalede og hindrede Freden ved nye Paaskud, se *Ex actis deducta etc. informatio* 1660, C 2.

²⁾ Under 22de Apr. tilskriver Terlon de holl. Gesandter i forbittrede Udtryk og siger til Slutn.: „je serois bien aise de sçavoir si ie suis Mediateur ou non“ (*Ex actis etc. inform.*, C 3, slg. Aitz. IV, 554).

med Konferentserne og Underhandlingerne, uagtet Sidney — som er den, der tilsyneladende er heftigst berørt af denne og andre Ting, hvori de have stødt sammen — mener, at Svenskerne paa ingen Maade maae antage dem mere som Fredsmæglere, og det er troligt, at hvis det gik, som Svenskerne vilde, saa vilde de hverken tage imod Hollænderne eller de Andre, saa opbragte ere de over Republikernes uværdige Fremgangsmaade mod Kongerne (saaledes kalde de den hvert Øieblik), og dersom der kunde tænkes paa en sikker Fred, med Bruddet paa Roskildefreden i saa frisk Minde, er det utvivlsomt, at de vilde give Danskerne fordelagtigere Betingelser, naar de forhandlede umiddelbart med dem, end gjennem en saadan Mediation. Den Haardnakkethed og Heftighed, hvormed der forhandles¹⁾, er stor, næsten større hos Fredsmæglerne end hos selve Parterne; men naar man betragter de Æmner, som der strides om, synes nogle mig ikke saa vigtige, at man kan troe, at Krigen vil blive fortsat for deres Skyld, naar der ellers virkelig næres Ønske om Fred. Nu kan man ikke mere tye til Udsættelser, da Hollænderne synes bestemte paa at naae til en virkelig Afslutning jo før jo heller, eller paany anvende Magt, som deres Øvrighed befaler dem meget tydelig. Det er saare beklageligt, at den Vaklen, hvormed man er gaaet frem, er Skyld i, at saa udmærkede Leiligheder gik tabt, og at Polakkerne derimod fik Leilighed til at haste mere med deres Underhandlinger med Svenskerne, end de vilde have gjort, dersom man havde kunnet bygge mere paa Hollændernes Fasthed.

En af Kongen af Danmarks Tjenere (Glasbrænder hos ham)²⁾ gik med to smaa Fartøier og nogle smaa Stykker Skyts over fra Fyen til den sjællandske Kyst, og da Prindsen af Anhalt, som havde sit Kvarteer der, saa ham ude paa Søen,

¹⁾ „Syn aldaer seer hooge contestation gevallen“ (Aitz., anf. St.).

²⁾ Han hed Robert Colnet og gjorde Tjeneste under Krigen som „Stykmajor“, slg. C. Nyrop i Hist. Tidsskr. 5te R., 1ste Bd., S. 503—507.

fik han Mistanke og lod Vagterne fordoble; alligevel fik Glasbrænderen Leilighed til at gaae iland om Natten, rykkede ind i den By, hvor Prindsen var, med faisk Aarn og mange Trommer, tog ham tilfange og førte ham over til Fyen. Ikke heldigere gik det Marechal Schack, han som har forsvaret denne Plads med stor Dygtighed og kommanderede en Del af Hæren i det Slag, der leveredes for nogle Maaneder siden paa Fyen; thi da Kongen havde befaleet ham at komme hertil og han havde indskibet sig sammen med Generalleøitnant Hans Ahlefeldt i en Galiot paa Femern, stødte de i 3 Mils Afstand herfra paa tre svenske Skibe, som havde heiset hollandsk Flag; disse tog dem tilfange og bragte dem til Malmø i Skaane¹⁾. Hollænderne paastaae, at da Galioten var hollandsk, have Svenskerne overtraadt den sidste Overenskomst angaaende de to Parters Koffardiskibe, men det er vanskeligt at troe, at Svenskerne under de forhaandenværende Omstændigheder ville give Slip paa en meget anseet Soldat, hvis Tapperhed og Duelighed de have i saa frisk Erindring, til stor Skade for dem selv. Det er et saare beklageligt Uheld, som kunde have været undgaaet, hvis der var lidt bedre Orden og Plan tilstede²⁾. — Efterskrift: Posten var ikke afgaaet endnu, da vi fik Brev fra Danzig af 7de dennes, hvori der berettes, at Freden mellem Polen og Sverig sluttedes den 10de³⁾, og at man var ifærd med at forhandle om Forbundsfællernes Interesser.

¹⁾ Thurloe, VII, 905 („The vulgar opinion is, that the Hollander did betray these Danish officers“, skriver den engelske Agent de Lawerin fra Hamborg).

²⁾ Det satte Gemytterne meget i Bevægelse i Holland (Aitz., IV, 551, slg. Thurloe, VII, 910).

³⁾ Thurloe, VII, 880 (Brev fra Danzig, som melder, at den 9de undertegnedes sex Hovedpunkter, den 10de ventedes Freden mellem Sverig og Polen undertegnet i sin Helhed). Det var den 10de Mai, at den fuldstændige Fred i Oliva undertegnedes høitidelig, medens den allerede var sluttet den 3die. Textens 7de April (Brevet fra Danzig) maa vel være efter gammel Stil.

21. *Goes til La Fuente, Kbh. 26de Apr. 1660¹⁾*.

Ifølge den sidste Overenskomst samledes den 6te dennes i de Telte, der ere byggede til dette Brug, de Kommissærer, som ere valgte til disse Underhandlinger af de tvende Kongeriger, Danmark og Sverig, tilligemed Mediatørerne, og i Konferentserne, der fortsattes den 8de og 9de dennes forhandlede med stor Lidenskab om Alliancerne, idet Danmark forlangte, at dets Forbundsfæller skulde indbefattes i disse Underhandlinger, medens Svenskerne satte sig derimod og yttrede, at de ikke havde nogen saadan Instruktion, og Mediatørerne erklærede, at da man havde begyndt at underhandle med Forbundsfællerne i Preussen, burde man ikke forvirre Sagen ved at splitte Forhandlingerne paa to Steder. De svenske Kommissærer drev stærkt paa — og anførte til deres Fordel Roskildefredens Artikel 2 —, at Danskerne skulde renoncere paa alle Forbund, det defensive ikke undtaget, og skjøndt dette er et høist uretfærdigt, aldrig før kjendt Forlangende, billige de engelske og franske Ministre det, ja de hollandske med, uagtet de indsee, at ved det tilintetgjøres ogsaa Forbundet mellem Generalstaterne og den danske Krone til Præjudice for dem. Alligevel samtykkede de i, at denne Artikel skulde staae ved Magt, idet de paa den Maade troede at lette Fredslutningen mere. I disse Konferentser forhandlede ogsaa om fri Passage for Posterne til Hamborg; dette have Svenskerne ikke blot ikke sat sig imod, men forlangt, at det skulde udvides til at gjælde overalt, især i Pommern. Og da man har seet, at der ved de mundtlige Konferentser ikke opnaaes Andet end Skjænderier uden nogen-
somhelst Frugt, kom man den 9de dennes overens om, at hver af Parterne skulde forfatte en Fredsplan og aflevere den til Mediatørerne.

Den 11te dennes kom Hamborgerposten hertil og bragte Brev af 1ste dennes til de hollandske Afsendinge (efter General-

¹⁾ Kun i Afskrift, de temmelig talrige Feiltagelser hidrøre fra det spanske Kancelli.

staternes Befaling var det blevet meddelt den danske Gesandt i Haag); deri misbillige de, at de have trukket deres Flaade bort fra Landskronas Havn ene og alene som følge af den Erklæring, Svenskerne havde afgivet og som de paa ingen Maade ansaae for tilstrækkelig, og de paalægge dem uden Tøven at forandre en kategorisk Udtalelse, om Svenskerne ville tage imod Haagertraktaten afgjort og uden noget Forbehold og i alle dens Artikler; i Tilfælde af at de sige Nei, skulle de lade deres Flaade operere imod dem som tidligere med al Kraft. Men denne Befaling have Afsendingene endnu ikke adlydt; derimod ere de sammen med de øvrige Mediatører blevne ved at udbede sig de ovenfor nævnte Udkast, hvilke de ogsaa have opnaaet, det vil sige den 13de dennes fik de Svenskernes paa det Sted, hvor Kongressen holder Møder; det er meget langt og indeholder Meget.

Den 14de dennes samledes alle Mediatørerne med de danske Kommissærer i Rigshofmesterens Hus, hvor de læste og drøftede nævnte Udkast.

Den 15de begav Mediatørerne sig ud til Svenskerne for ogsaa at drøfte det danske Udkast, og endskjøndt denne Forhandlingsmaade strider aldeles mod den ovenfor omtalte Befaling fra Generalstaterne, har det alligevel ikke været muligt at faae dem til at vælge en anden Form.

Det synes, at Mediatørerne have den Hensigt at pille ud af Projekterne hvad der stemmer med Haager- og Roskilde-traktaterne og ganske bringe dem i Samklang med disse ved at borttage det Øvrige.

Viceadmiral Ruyter har i sine Breve til Holland beklaget sig meget over, at man har mistet al Respekt for hans Flaade, saalænge han, i Kraft af de Ordre, som han har fra Gesandterne, er nødt til at taale, at Svenskerne komme og tage danske Skibe i hans Nærværelse, ligefor hans Øine og hans Kanoner¹⁾.

¹⁾ Thurloe, VII, 898—99. Brieven tusschen de Witt etc., VI, 412, 413—14. — De Witt havde fra forskjellige Sider erfaret Sven-

De svenske Krigsskibe laae næsten klods op til de hollandske her uden for Havnen; nogle ere seilede ud i aabent Hav, andre seilede over til Skaane for at føre 1500 Svenskere derfra over til Sjælland. Da de hollandske Afsendinge endelig indsaae af Erfaring, at de havde troet for meget paa Svenskernes Erklæring og deres hyklede Tegn paa Ønsker om Fred, (mens de nu optræde aldeles imod det, der burde ventes, idet de engelske og franske Ministre støtte deres uretmæssige Krav), gav de den 19de dennes Viceadmiral Ruyter Ordre til ved to Kapitainer at melde den svenske Viceadmiral, at da man ikke havde opfyldt de Betingelser, under hvilke Skibene havde faaet Lov til at gaae ud af Landskronas Havn, skulde han strax trække sig ind i Havnen igjen med sine Skibe; Ruyter udførte det med største Punktlighed, og samme Eftermiddag, skjøndt det var Modvind, gik de ti svenske Skibe, som laae udfor denne Havn, under Seil og trak sig et Kanonskuds Afstand bort fra de hollandske, og den næste Dag, da Veiret havde forbedret sig, seilede de over til Landskrona. Det er en Beskæmmelse, som man ikke mener at Svenskens Mave vil fordøie saa let. Hidtil har man ikke faaet at mærke, hvordan de tage det, og de hollandske Afsendinge søge at skjule det her ved at sige, at Svenskerne maaskee vare gaaede over at hente Forraad. Og imidlertid vedblive de at møde ved Konferentserne med de andre Mediatører og Svenskerne; man har faaet at vide, at der blev talt høirøstet om Sagen, men Enkeltheder kjender man ikke, da Alle meget søge at hemmeligholde hvad der gaaer for sig derude. Forresten har man faaet Nys om, at Svenskerne nu vise sig meget vanskelige, og man troer, at de ville forlange alle de danske Besiddelser i Skaane, hvilke anslaaes til en Værdi af 3 Millioner. Ialtfald erklære Hollænderne, at de ikke ville lade sig tage ved Næsen, og at de

skernes Overgreb og drager Gesandterne til Ansvar derfor, disse benægte Sandheden af de Meddelelser, der vare gjorte Raadspensionæren.

i Tilfælde af yderligere Forhaling ville udføre de Ordre, som de have fra deres Regering, og bruge Magt mod Svenskerne, naar de ikke bød sig for Fornuften.

Den danske Konges Glasbrænder, ved Navn Robert¹⁾, gik fra Fyen over til Sjælland med to Jagter, armerede med nogle smaa Stykker, og skjøndt Prindsen af Anhalt, der laa med sit Regiment i Kelsør²⁾, fik Noget at høre derom og forstærkede Vagterne, lykkedes det Glasbrænderen at iværksætte sin Plan, idet han gjorde Landgang, overraskede Vagterne, slog en foregiven Generalmarsch med mange Trommer, tog den nævnte Hertug³⁾ tilfange og førte ham over til Fyen. Men dette Tab raadede Svenskerne Bod paa ved at volde de Danske et større, idet de med tre af deres Skibe, som førte falsk hollandsk Flag, udfor Øen Møen fangede Feltmarechal Schack, som vilde fra Fyen hertil sammen med Generallojtnant Hans Ahlefeldt i en Galiot fra Norge⁴⁾; de førte dem til Skaane, hvor de strax løslode en hollandsk Oberstlojtnant, som var ombord paa Galioten, da han hævdede Neutraliteten. Dette og andre større Uheld og Tab hidrøre fra de hollandske Afsendinges forhastede Beslutning, at trække deres Skibe bort fra Landskronas Havn og tillade de svenske at løbe ud.

Efterskrift. Posten har hidtil ikke kunnet afgaae paa Grund af Modvind; imidlertid have Mediatorerne fortsat deres Konferentser med de svenske Kommissærer og indbyrdes og deri gaaet i den Grad over Stregen, at der manglede Lidt i, at Englænderne og Hollænderne erklærede hverandre Krig. Det Punkt, som der tvistedes mest om, var om Fordringen paa China⁵⁾, om de 400,000 Daler⁶⁾, som de engelske og franske

¹⁾ Se forrige Brev.

²⁾ s: Korsør.

³⁾ Skal være: Prinds.

⁴⁾ Skal vistnok være „Holland“.

⁵⁾ s: Guinea.

⁶⁾ Thurlow, VII, 874—76, 884, 886, 888. Brieven tusschen de Witt etc. VI, 240—42, 285—86, 311, 398, 438—40, 427—28, 428—29 (Guinea); 440—42, 444—45. Aitzema, IV, 554—55. Secr. Resol. II, 229—30.

Ministre vilde have skulde betales Svenskerne, medens Hollænderne mente, at der Intet skyldtes dem. Det andet vanskelige Punkt var om Skades-Erstatningen til Danmark¹⁾ og det tredje om Rømningen, som Svenskerne ikke ville have udført før efter at der er kommen Ratifikation fra de Stater, der skulle gaae i Borgen for denne Traktat. Nogle Jagter, der begav sig ud paa Kaperi herfra, have indbragt tre svenske Skibe, ladede med Korn og andre Levnetsmidler, som de tog i Nærheden af Øen Malmø²⁾.

22. *Goes til Filip IV, Kbh. 15de Mai 1660³⁾.*

Den Hast, hvormed den hollandske Galiot seilede herfra den 7de ds., tillod mig ikke at skrive til E. M.; hvad jeg kunde gjøre, var at sende en Beretning om, hvad her var indtruffet, til Grev Lamberg og bede ham lade den oversætte paa Spansk og give E. M., hvad jeg ikke tvivler om at han har gjort⁴⁾.

De ti svenske Skibe⁵⁾, som den hollandske Flaade (sagde

¹⁾ Thurløe, VII, 899.

²⁾ o: Møen.

³⁾ Hermed 1) Tilføielsen til den i Brevet omtalte Artikel 5 (paa Latin), 2) Brev fra de engelske Afsendinge til de hollandske, Kbh. 1ste (11te) Mai, trykt i Ex actis etc. inform. fol. E 4—F 1 (ligeledes Latin), 3) Kopi af Brev fra Terlon til de hollandske Afs., Kbh. 8de Mai (Fransk), trykt i Ex actis etc. inform. fol. D 2—D 3.

⁴⁾ Den fandtes ikke i Arkivet. Lamberg var keiserlig Gesandt i i Madrid og roses af Corn. Lerche for sin store „genaygenthed och respect“ for den danske Konge (Br. fra Lerche, 31te Dec. 1659, i Geheimeark.).

⁵⁾ Thurløe, VII, 906, 907. Brieven tusseen de Witt etc. VI, 434—36. Terlon, Mém., II, 473 ff. Ex actis etc. inform. 1660, C 3—D 2 (den svenske Udgiver titulerer Hollændernes Svarskrivelse til de svenske Kommissærer „inepta responsio“); fremdeles D 4—5 F. — Aitzema (IV, 553—56) giver en udførlig Beretning om hvad der gik forud for Skibenes Anholdelse og de paafølgende Tildragelser indtil den 15de Mai; under denne Dato tilskrev de hollandske

jeg deri) ikke havde tilladt at gaae ud i Østersøen, da de forsøgte det, men tvunget til at kaste Anker, med Trusler om at ville angribe dem, hvis de ikke gjorde det strax, holdes endnu saaledes indesluttede af Hollændernes Skibe, at, saavidt jeg kunde see, da jeg var ombord paa Flaaden, og ifølge Vice-admiral Ruyters og de andre Kapitainers og Officerers Yttringer til mig der ikke er Tegn til at de kunne slippe bort. Det svenske Admiralskib og nogle andre Skibe ere ikke fuldt beredte til Kamp; andre af dem ere det meget godt og føre henimod 60 Bronzekanoner. De svenske Officerer erklærede, at de vilde forsvare sig til sidste Mand, og denne Befaling sige de svenske Kommissærer at der er givet dem. Ruyter svarede dem: for at de kunde gjøre det bedre, skulde de faae Bud, før de angrebes; man mener, at de ikke ville kunne gjøre stor Modstand¹⁾. Der gaaer det Rygte, at ombord paa disse Skibe førtes alt det Bytte og alle de Kostbarheder til Stockholm, som Svenskerne have taget her paa Øerne; derfor er det utroligt, hvor utaalmodig Mandskabet paa den hollandske Flaade længes efter at angribe dem.

Den franske Gesandt og de engelske Kommissærer ere opbragte over denne Forhaanelse og Skam²⁾, som efter deres Anskuelse berører deres Herrer ikke mindre end Svenskerne, hvilket E. M. allernaadigst vil see af vedføjede Brev, som de skrev til

Gesandter Generalstaterne det Brev, som ligger til Grund for Aitzemas Beretn., — det er Svar paa en Skrivelse fra Generalst. af 4de Mai, hvori de beskyldte Gesandterne for ukorrekt Handlemaade og for at undlade at holde Regeringen au courant med Underhandlingernes Gang.

¹⁾ Slg. Aitzema, IV, 557.

²⁾ J. de Beveren, hollandsk Officeer og Gesandten Slingelandts Svoger, fortæller et Par karakteristiske Træk fra denne Periode af Underhandlingerne (slg. Krarup, „Beverens Dagbog fra Svenskekrigen 1659—60“ i Hist. Tidsskr. 4de R. III, 664). — Den 28de April havde Terlon forsøgt at fremkalde en venligere Stemning hos Mediatorerne ved at indbyde dem til Middag; men det hjalp ikke (Aitz., IV, 555).

de hollandske Afsendinge; med disse have de ikke forhandlet siden denne Begivenhed¹⁾. Paa det Fredsprojekt, som Hollænderne sendte med en af deres Adelsmænd til de svenske Kommissærer²⁾, er der hidtil Intet blevet svaret. De, som have Indpas i den fjendtlige Leir, fortælle mig, at de have et Svar i Beredskab, der mere ligner et Manifest, hvori de bebreide Hollænderne, at de have handlet imod Folkeretten og høitidelig besvorne Traktater. Disse agte ikke blot ikke at give Slip paa disse Skibe eller lade dem passere, men det lader til, at de ere fast bestemte paa at bemægtige sig dem ganske uden at oppebie yderligere Ordre fra Haag, ifald Svenskerne ikke beslutte sig til at antage den Fredsplan, som de foreslaae dem, og i den Anledning tilskrev de dem igjen igaar et Brev³⁾, hvori de sige dem, at de forundredes over, at Svenskerne ikke havde svaret dem; at det ikke var deres Mening, at Tiden skulde spildes med Skjænderier, hvorved der efter deres Mening var brugt upassende Udtryk imod dem, men naar de ikke fandt sig i at gaae ind paa Freden, vilde de bringe Haagertraktatens Indhold til Udførelse. Det lader til, at Svenskerne og de andre Mediatorer have faaet Meget at tænke paa ved at see mere Bestemthed hos disse Gesandter end den, de have vist ved tidligere Leiligheder; thi foruden at de holde de ti Skibe indespærrede, som jeg sagde, have de sendt syv af deres Skibe hen at blokere Landskronas Havn paany, hvor Svenskerne lavede sig til at gaae tilsøes med 9 Skibe til. Hollænderne ere af den Formening, at det, som Terlon gjør⁴⁾,

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 436—37 (under 15de Mai fralægger Vogelsang sig al Del i Fredens Forhaling, i Anledning af et skarpt Brev fra de Witt af 7de Mai), 440—42 (Slingelandt ligeledes), 442—43, 447—62 (lang Relation fra Slingelandt om Forhandl. siden 16de April).

²⁾ Med Brev af 6te Mai, — Ex actis etc. inform. fol. D—D 2.

³⁾ Trykt i Ex actis etc. inform. fol. F—F 1 med Svenskernes Svar af samme Dato.

⁴⁾ Slg. Terlon, Mém., II, 477 ff. (hans Brev til de hollandske Gesandter). Ifølge Aitzema (IV, 556) lagde de andre Mediatorer i

stammer mere fra hans bekjendte Partiskhed for Svenskerne, som han har lagt for Dagen i Alting, end fra Kongens, hans Hæres, Besatninger, og at Sagerne i England staae saaledes, at de rimeligvis ikke ville være saa raske derovre til at begynde Krig, som de her ere til at true med den, og at de sely ialtfald, hvis deres Fjender forene sig imod dem, ville finde Venner at slutte sig til for at forsvare sig.

De engelske Kommissærer ville have indført i Fredstraktaten det, som E. M. finder medfølgende under Nr. 3; det første Punkt gaaer ud paa indirekte at ophæve Elbinger-Overenskomsten og tillige Alliancen og som Følge heraf den Bistand, der skyldes Hollænderne, naar de skulde blive angrebne. Det er usigeligt, hvor harmfulde de ere derover, saa at en af Gesandterne, der talte om det, sagde, at heller maatte hans Hænder raadne, end han vilde underskrive Sligt. Det er høist ubehageligt, at de ikke til Syvende og Sidst kunne faae taget den Beslutning, som Øieblikket kræver, thi mens man her vedbliver at være i Tvivl om, hvad der skal skee, skride Underhandlingerne i Preussen saaledes frem, at man bør frygte for, at de gaae videre, end ønskeligt er, med Hensyn til den Del, vi ville faae i Krigen, hvis den skal fortsættes. Men det synes dog nu, at Sagen ikke kan forhales yderligere her, og at Hollænderne ere bestemte paa at lægge Haand paa Værket. Den engelske Kommissær Sidney var igaar til Audiens hos Kongen, udtrykkelig for at meddele ham som en Nyhed, der vilde glæde ham meget, at han havde meget friske Breve fra

Begyndelsen ingen Forbittrelse for Dagen over, at Ruyter havde anholdt Skibene, før Svenskerne udtalte deres Klage over denne Maade at fremskynde Freden. — Under 2½ Mai beklager Rosenhane sig stærkt for P. Brahe over Hollænderne; han sætter nu blot sin Lid til Hannibal Sehested, men bedst var det, „om de havde nogle Penge at smøre Vognen (o: Danskerne) med“. (Brevet findes i Handl. rör. Sver. hist. IX, P. 231—34.) Det udførlige svenske Klageskrift, dateret 30te Mai n. St., findes hos Londorp, VIII, 684—89 bis, og strax den 1ste Juni retter den franske Konge svære Bebrejdelser til Generalstaterne (smstds. 689—91 bis).

England, og at Alt derovre tegnede til Kongens Gjenbestigelse af Tronen; dette er saameget troligere, som han ansees for en af dem, der mest have søgt at hindre en saa lykkelig Begivenhed¹⁾. Det er samme Sidneys Mening, at Kongen nærer stor Uvillie mod Hollænderne, og at han ikke vil undlade at harmes over den Forhaanelse og Skam, som de paastaae at have maattet døie her af dem, ligesaa stærkt som Parlamentet eller endnu stærkere. Medens jeg er ifærd med at skrive dette Brev, er Hamborgerposten kommen med Breve fra Danzig af 1ste dennes²⁾, hvori H. keis. M., min Herres, Befuldmægtigede berette mig, at Fredstraktaten er sluttet dernede og undertegnet af Gesandtskabssekretærerne³⁾. Der er indsat en Artikel i den om den danske Konges Indlemmelse i Freden⁴⁾, men jeg veed ikke, hvordan H. M. vil være tilfreds med den; jeg vilde ønske, at den maatte behage ham meget, for at vi kunde bevare et saa vigtigt Venskab og Forbund, siden vi ulykkeligvis ikke have kunnet naae til en almindelig Fred, — Noget, som jeg med fuld Sandhed kan sige E. M. at jeg har anvendt al min Kraft og al mulig Opmærksomhed paa.

23. *Goes til Filip IV, Kbh. 28de Mai 1660.*

I mit Sidste af 16de (sic) dennes sagde jeg E. M., at vi med den Post, der ankom samme Dag, fik Efterretning om, at Underhandlingerne i Preussen havde ført til Fredslutning, ikke alene mellem Kongerne af Polen og Sverig, men ogsaa med Forbunds-fællerne, med den Forpligtelse, at alt det, der var taget fra Svenskerne i Pommern, skulde tilbagegives, — hvilket fremgaaer af Artiklerne, som den danske Minister har sendt til

¹⁾ Corn. Lerche feirede i Madrid denne for Danmark glædelige Tildragelse med „luminarijs och frydenfy“ (Brev af 26de Mai 1660, i Geheimeark.). Foruden ham havde kun den hollandske Gesandt ved det spanske Hof lagt sin Glæde for Dagen paa denne Maade.

²⁾ Dette Datum maa være gl. St.

³⁾ 3die Mai (ny St.) i Oliva.

⁴⁾ Art. 31 (Punctum Daniæ), see bl. A. Aitzema IV, 520.

Kongen, sin Herre. Denne Begivenhed har vakt stor Bestyrtelse her ved Hoffet, thi endskjøndt man altid har været bange med Hensyn til Polakkerne, havde man dog bedre Mening om Forbundsfællerne¹⁾; og hvad der forøgede den utilfredse Stemning var, at Nogle forvanskede Meningen af de Artikler, der omtale Danmark og Alliancerne, og fortolkede dem, som om Kongen skulde staae aldeles forladt. Men jeg har forestillet H. M., at da Danmarks Deltagelse i den preussiske Traktat ikke kunde opnaaes, uagtet de Konfødereredes Ministre gjorde alle mulige Anstrængelser derfor, kunde Indlemmelsen ikke skee under nogen bedre Form, saalænge Krigen var her, og naar Freden er sluttet, vil det ikke være af ringe Betydning for hans Sikkerhed, at han er delagtig i de samme Fordele, som de fornemste Parter og Forbundsfællerne have betinget sig selv, og hvad Alliancerne angaaer, saa stod de ved fuld Magt, og vi for vor Del vilde opfylde deres Krav med vor sædvanlige Punktlighed og overensstemmende med Retfærdigheden; dette kunde de være saa meget mere forvissede om, som Hr. Kurfyrsten af Brandenburg siger i sit sidste Brev til H. M. af 31te Marts i meget kraftige Udtryk, at hvad ham angaaer, vil han ikke svigte ham paa nogen Maade, og han beder ham om at gjøre ligesaa. Kongen og Ministrene have rigtignok indrømmet Rigtigheden af mine Ord, men med Blikket paa Sagernes Stilling, da man maatte frygte for, at Svenskerne vilde falde over dem her med alle de Stridskræfter, de vilde faae andetsteds fra, hvor de ikke behøvede dem mere, saa at

¹⁾ Det hedder i Brevet fra Corn. Lerche, dat. Madrid 16de Juni 1660 (i Geheimearkivet): „Mand holder ded her dog for, att Keyseren eller Brandenburg ey paa anden maneer med Suensken sluter, end saa viit ded Romerske Rige angaar reseuerendis (sic) sig Eders May“ udj sine riger att assistere end thil udj Danck ochsaa fred bliffuer sluted, huilchet vel vaar att ønsche saa maatte i ded ringeste vere, thi ellers præsumeres Suensken liden inclination thil fred maatte betee, om ded end der offuer med Holland thil offentlig ruptur skulde komme, som Franckrig vel muligt ey heller ugieerne skulde see.“

der var større Fare for, at deres Stilling skulde forværres, end Haab om, at den skulde forbedres, besluttede man at see til at komme ud af Vanskelighederne, som de befinde sig i, og slutte Fred saa godt det er muligt. Da Mediatørerne efter deres indbyrdes Rivninger, som jeg har meddelt E. M., ikke forhandle mere, ligesaa lidt som Hollænderne med Svenskerne¹⁾ efter Skibenes Standsning, lod det til, at der vilde opstaae Hindringer for denne Forhandling, men netop det har befordret den mest, thi Svenskerne ere saa opbragte over Mediatørernes Optræden, maaskee paa nogle Personer iblandt dem, at de for at blive frie for dem vise sig tilbøielige til gunstigere Betingelser for Danmark. De give den Hidsighed og stygge Maade, hvorpaa der hidtil er forhandlet, Skyld for, at der ikke er bleven sluttet en god Fred for længe siden, og lægge stærk Lyst for Dagen til en oprigtig Udsoning med Danmark. Den franske Minister og Englænderne søgte at vedblive med Fredsmæglingen alene, idet de ikke undlod at ophidse Alle mod Hollænderne, men H. M. vilde slet ikke gaae ind paa et saadant Forslag eller tillade, at der skete Noget for at fornærme eller skade dem; tværtimod vilde han medvirke til, at Elbingertraktaten hævdes med samt sine forklarende Tillæg, hvilket er det, Hollænderne fordre og ønske mest, — Sidney²⁾ sætter sig imidlertid kraftig derimod, vægrer sig ved at underskrive de omtalte Tillæg og indbefatte dem i Garantien. Underhandlin-

¹⁾ Under 17de Mai beklage Rosenhane og Bjelke sig for Mazarin over Hollændernes Troløshed; de fremhæve Terlons Bestræbelser for at skaffe Fred tilveie (Ex act. etc. inf. fol. G 1—G 2). Aitzema finder Ruyters Handling ganske berettiget og taler om den med ikke ganske ringe national Stolthed (IV, 557).

²⁾ Trods Sidneys ofte tydelig udtalte Partiskhed for Svenskerne vare disse ingenlunde tilfredse med ham; Rosenhane (i et Brev til P. Brahe) beskylder ham for „galna capricer“, og om Mediatørerne idethele siger han: „om man med flit skulle söka sällsamt och galet folk att förspilla ett godt verk, så hade man i hele världen ej kunnat finna galnare än dem vi nu hafva“ (Carlsson, Sv. hist. u. pfalz. hus., II, 131).

gerne gaae nu for sig ved Hjælp af Hannibal Sehested¹⁾, om hvem jeg sagde E. M., at det er den Samme, der har været ved E. M.'s Hof, han har under hele sidste Krig opnået sig hos Kongen af Sverig som hans Fange, til Kongens, hans Herres, store Mishag. Rigshofmesteren, der er en meget god og velsindet Minister, saa Sehesteds Forslag og dømte om dem, at det kun vil være til Gavn at høre ham, og han søgte da først at skaffe ham Tilladelse til at komme her til Byen, for at han kunde konferere med ham mundtlig, og dernæst at faae H. M. til at see ham for sig og tale med ham. Dette opnaaede han, ikke uden Vanskelighed, som jeg søgte at jævne, da Rigshofmesteren bad mig derom, foruden at Hannibal Sehested anmodede mig om det Samme ved en Neveu af ham, der er Sekretær hos Kongen; thi H. M. vilde ikke troe, at en Ting kunde være til Fordel for ham, som Svenskerne, hans Fjender, og Mediatørerne — der ikke ere hans Venner — ikke blot tillod, men ogsaa tilstræbte ivrig; desuden har han kun Lidet tilovers for Sehesteds Person. Rigshofmesteren har i alle de sidste Dage forhandlet med de svenske Kommissærer gjennem ham. Uagtet Mediatørernes Embed her er blevet unyttigt og ørkesløst, saa at de forleden Dag maatte forhøre sig hos Andre om Sagernes Stilling²⁾, hvilket kun kan bringe dem i Miskredit, synes de at finde sig deri og i Alt, naar de blot ad en eller anden Vei eller paa en eller anden Maade kunne slippe ud af den Forlegenhed og Knibe, hvori de befinde sig. Den 22de dennes kom den svenske Sekretær Hockhaus³⁾ hertil med Sehested og bragte et Udkast fra de svenske Kommissærer overensstemmende med de mundtlige Forhandlinger; efter hvad Rigshofmesteren beretter mig, er dette ikke saadant,

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 442—43, 462—66. Hist. Tidsskrift 4. R. III, 665. Terlon tilregner naturligvis sig alene Æren for at have banet Veien til en Forsoning mellem Frederik III og H. Sehested. Aitzema omtaler slet ikke Sehested som delagtig i Underhandlingerne.

²⁾ Hist. Tidsskr., nys anf. Sted.

³⁾ o: Hoghusen.

at det hurtig kan bringes i en for begge Parter tilfredsstillende Form. Der kan ikke tænkes paa Tilbagegivelsen af Skaane og Blekingen, hvilke Provindser afstodes i Roskildefreden; Øen Bornholm¹⁾ ville de overlade den danske Konge mod en Erstatning, da H. M. fremfor Alt ønsker dette, for at ikke Folket derovre skal blive udsat for Forfølgelser, thi da de med stor Fare have givet sig paany ind under deres retmæssige Herres Regering ved at jage Fjenden ud, fortjene de, at der haves særlig Omhu for dem. De 400,000 Daler for Guinea og Fordringen paa de Adeliges Eiendomme i Skaane give Svenskerne Slip paa, ikke uden at fremhæve stærkt, hvormeget de gjøre for Danmark, efter at de have bragt det i den Stilling, som er almindelig bekjendt. Rømningen af Øerne — idet de lade de Fæstningsværker urørte, som de tidligere vilde sløife — ville de udføre i Løbet af 14 Dage efter Ratifikationerne, som skulle overleveres af begge Parter i Løbet af en Maaned. Forbundsfællerne ere indbefattede og Alliancerne staae ved Magt, saa at der er stor Sandsynlighed for, at man vil naae til Afslutning om faa Dage. Hollænderne tilbageholde endnu de ti svenske Skibe. Generalstaterne have ikke blot billiget denne Standsning af Skibene²⁾, men der meldes derovre fra, at de ligeledes vilde have billiget det, om de havde angrebet og taget dem; der er ingen Tvivl om, at Svenskernes Frygt for at miste disse Skibe, med Alt hvad der er ombord paa dem, er en af de kraftigste Aarsager (skjøndt de søge at dølge det) til, at de gaae ind paa Freden uden Forhalinger, som de tidligere søgte at tilveiebringe; men hvor god en Fred de saa give os, kan den ikke være andet end meget daarlig. Det er visselig meget beklageligt, at denne Krig, skjøndt vi have havt saa udmærkede Konjunkturer til Fordel for os, skal ende som vi nu see den ende, med store Tab for Øieblikket og ringe Sikkerhed for Fremtiden. Nu kommer Sidney frem med, at

¹⁾ Terlon, Mém., II, 495—98.

²⁾ Smstds. 483.

han havde Instruktioner og Fuldmagt til almindelig Fred, og der er ingen Anledning til at tvivle om, at Svenskerne vilde have samtykket deri, naar man havde holdt ved dette Forsæt, hvilket uden Tvivl havde været mere fordelagtigt og tillige til større Sikkerhed for os.

Ifølge de Beretninger, vi have faaet, er det Svenskernes Hensigt ikke at hjemsende deres Hær, navnlig ikke de høiere Officerer og Befalingsmænd, og de raadslaae indbyrdes om, hvordan de skulle underholde dem. Der var lovet den afdøde Konge fra fransk Side, at der vilde blive givet passende Subsidier dertil, men man tvivler om, at de nu faae dem efter Kongens Død, hvorved maaskee det Øiemed er bragt ud af Verden, som man havde, da de lovedes; og det kan nok være, at Sverig snart bliver træt, hvormeget større Erfarenhed det end har i at leire sine Hære i fremmede Lande end at have dem i sine egne. Jeg sender Grev Lamberg en hemmelig Instruktion, som Kongen af Sverig gav sine Ministre i England og som fandtes blandt mange andre Dokumenter, Sekretær Coyet efterlod her¹⁾; han skal lade den oversætte paa Spansk og levere E. M., som deri vil see, hvilke Rænker den Nation spinder mod E. M. og E. M.'s allerhøieste Hus. Jeg meddeler ham ogsaa, i hvilken Tilstand vor katholske Religion befinder sig her²⁾ og hvad jeg betænker for dens Befæstelse og Fremgang, for at han kan gjøre E. M. Regnskab herfor. Den store Guds frygt og Iver, hvormed E. M. forplanter den til Verdens yderste Grændser mod Øst og Vest, giver mig sikkert Haab om, at E. M. vil udstrække den samme Omhu og Forsorg til disse nordlige Egne.

Posten er bleven opholdt nogle Dage for om muligt at melde noget Sikkert og Positivt vedrørende Underhandlingerne her, under hvis Fortsættelse der er fremkommet Vanskeligheder

¹⁾ Fandtes ikke med Brevet.

²⁾ Det er efter al Rimelighed denne Relation, som findes trykt (paa Latin) i Ny kirkehist. Saml., 5te Bd., P. 823—44, efter et Hdskr. i Hannover; den er dateret Kbh. 3die Juli 1660.

af ikke ringe Betydning. Svenskerne fordre, at saasnart Traktaten er afsluttet, skulle de svenske Skibe, der ere anholdte, løslades, uden at man har at oppebie Ratifikationen ligesaa lidt som Rømningen af disse Provindser, og de have saadant Hastværk i Alt, hvad der staaer i Berøring med deres Interesse og Fordel, at just det vækker en vis Mistanke. Man har saa frisk Erindring om, hvordan det gik med Roskildefredens Realisation, at den danske Konge har megen Aarsag til at være tilbageholden og gaae frem med Varsomhed, thi ingen Forsigtighed kan være for stor ligeoverfor Folk, der handle efter saadanne Grundsætninger som Svenskerne, og derfor synes det ikke, at H. M. kan tillade, at de omtalte Skibe løslades, før Freden er ganske opfyldt. Desuden ville jo Hollænderne for deres egen Interesses Skyld ikke være tilbøielige til at gjøre det, thi da vilde de ingen Sikkerhed have i Hænde for Ratificeringen af Elbinger-Traktatens forklarende Tillæg¹⁾; den, som den franske Gesandt tilbyder dem ved at ville give dem sit Ord, veed jeg ikke om de bør ansee for tilstrækkelig²⁾. Uagtet alle de gode Udsigter, der (efter hvad jeg sagde ovenfor) var til Fred, have Tingene altsaa i de sidste Dage stillet sig saaledes, at man maa frygte et større Brud; men Svenskerne, der indsaar, at Hollændernes Frygt for, at man skulde søge ved de andre Mediatorers Hjælp at tilintetgjøre Overenskomsten angaaende Elbinger-Traktatens Tillæg, kunde foranledige dem til en eller anden Beslutning, som vil sætte alt det hidtil Opnaaede ud af Kraft, have erklæret, at de ville give dem den nævnte Ratifikation jo før jo heller, — rigtignok til liden Fornøielse for Mediatorerne, især Englænderne.

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 466—67 (de Witt har med Glæde erfaret, at de krigsførende Magters Befuldmægtigede have lagt Haand paa Fredsværket, og venter snart at høre om den omtalte Sikkerhed), 473—74 (til Vogelsang fra de Witt, omtrent som det forrige til Slingelandt).

²⁾ Terlon, Mém., II, 483—94.

Der fortælles Noget om, at den unge Konge af Sverig er død af Kopper den 23de i forrige Maaned og at Svenskerne stræbe med stor Omhu at skjule det; men de, der have Indpas hos dem, sige, at det ikke lader til, at Efterretningen er grundet.

24. Goes til Filip IV, Kbh. 6te Juni 1660.

Fredsunderhandlingerne mellem de tvende Kroner ere vedblevne saaledes som jeg sagde E. M. i mit Forrige, og Resultatet af dem har været saaledes, at jo mindre Fredsmæglerne have været delagtige i dem, desto nærmere ere de komne Afslutningen. Endelig sluttedes de for to Dage siden, og idag undertegnedes Traktaten¹⁾ af begge Parters Kommissærer og Mediatorerne, endvidere er den offentliggjort. De vigtigste Punkter og Artikler ere: at Svenskerne skulle beholde de Provindser og Landstrækninger, som afstodes dem ved Roskildefreden, undtagen Distriktet Trondhjem i Norge, som den danske Konge beholder uden Erstatning, og Øen Bornholm, som han ogsaa beholder, men imod at give et Ækvivalent, som der skal forhandles nærmere om; Svenskerne opgive Kravet paa de 400,000 Daler for Guinea, ogsaa de (lidet begrundede) Fordringer, som de gjorde paa de danske Adelsmænds Godser i Skaane. Forholdet til Hertugen af Holsten-Gottorp bliver saaledes som det ordnedes efter Roskildefreden; da dette var hidført ved ligefrem Vold under Kongens daværende fortrykte Stilling, er der Anledning til at frygte for, at Forsoningen ikke vil være saa oprigtig, som det nære Slægtskab fordrer og som jeg i Sandhed har søgt at tilveiebringe med al mulig Umag. Forbundsfællerne indbefattes i Traktaten, Alliancerne vedblive at gjælde, saafremt de ei ere til Præjudice for Freden; Kongen af Danmarks Øer skulle gives ham tilbage med samt Fæstningerne, der ei sløifes, som Svenskerne tidligere forlangte og Mediatorerne indrømmede dem, under det Paaskud, at det

¹⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 468, 469.

var dem, der havde anlagt Fæstningsværkerne og at der ikke fandtes nogen Afgjørelse om dette Punkt i Haagertraktaten. Det kunde ikke være andet end saare uretfærdigt, thi det er vitterligt, at den Kalk, hvormed de byggedes, var danske Undersaatters Blod og Sved, og at Hensigten var med dobbelt Grusomhed at lade dem selv nedrive dem. Med Hensyn til Rømningen er Følgende bestemt: Fire Dage efter Traktatens Underskrivelse skal den svenske Leir foran denne Stad være fuldstændig rømmet, atter fire Dage efter Øerne Falster og Møen, otte Dage derpaa Øen Laaland med Fæstningen Nakskov, otte Dage derefter Byen Kjøge paa denne Ø Sjælland. Ratificeringen af Traktaten skal overleveres en Maaned efter Underskrivelsen; fire Dage efter Ratificeringens Overlevering skal Korsør rømmes, dernæst Kronborg ved Sundet og hele Resten af denne Ø, saa at Rømningen skal være aldeles endt sex Uger efter Undertegningen.

De svenske Kommissærer gav Hollænderne det Løfte skriftlig, at om fire Uger vilde de overlevere dem Ratificeringen af Elbingertraktaten med dens Tillæg, hvori der ogsaa skulde indeholdes en Amnesti for Alt hvad der var skeet; til Gjengjæld skulde Hollænderne med H. M.'s Samtykke frigive de 10 svenske Skibe, som de havde anholdt; de synes at have haft ikke ringe Skrupler i saa Henseende, thi nu have de Intet i Hænde, der kan garantere dem Løfternes Opfyldelse. Det om Elbingertraktaten omtales ikke i Fredstraktaten, da de andre Mediatorer og navnlig Englænderne nægtede at underskrive det og binde sig til en saadan Garanti. Hvad Krigsudgifterne angaaer, som Hollænderne forlangte at Kongen skulde godtgjøre dem, for saa vidt som de overskred hvad de havde forpligtet sig til ved Alliancen, erklære de nu, at de Intet fordre, men dette omtales heller ikke i Traktaten, da de ville, at dette skal man takke deres Velvillie for, ikke at de andre mæglende Magter have sat sig imod denne Fordring, saavel her som i Haag. Det er de Punkter, om hvilke der var størst Strid og som nu ere ordnede saaledes som jeg har sagt; og heraf kan E. M.

betænke, hvor ringe Anledning den danske Konge har til at glæde sig over saadan en Fred, og hvor stor hans Venner have til at ynke ham, ja endog være bekymrede derover for deres egne Interessers og Fordels Skyld, thi man maa være bange for, at Tiden vil aabenbare større Misligheder som Følge af denne Omvæltning — hvorved Sverig er bleven hævet, men Danmark fornedret —, end man nu betænker. H. M.'s Standhaftighed har været stor, og skjøndt han har befundet sig i større Nød, end man skulde troe, med hele sin kongelige Familie, idet de undertiden have manglet saadanne Ting, som ikke engang den jævreste Mand mangler, kan jeg sige med Sandhed, at jeg har seet ham besluttet paa at møde den yderste Fare og ingenlunde tilbøielig til at gaae ind paa en saadan Fred; han gjorde det kun, fordi man har forestillet ham, især efter Fredslutningen i Polen, at man maatte frygte for, at han for al sin Udholdenhed kun vilde faae større Lidelser, ja Farer til Løn. Alt dette bedrøver mig overordentlig, da jeg klart seer hans Sags Retfærdighed og da jeg altid hos H. M. har fundet megen Hengivenhed og Velvillie mod det allerhøieste østerrigske Hus; desuden fordi jeg er ham forbunden for den Naade, han har bevist mig ved at forhandle med mig i alle paakommende Tilfælde med særdeles megen Tillid, og H. M.'s Venlighed har i saa Henseende strakt sig saa vidt, at jeg sikkert veed, at Mediatørerne have i Relationerne til deres Regeringer givet mig Skylden for den Fasthed, hvormed man modsatte sig deres Forehavender¹⁾.

Svenskerne foretog forleden et Togt med 6 Krigsskibe mod Øen Femern, som Danskerne havde, og besatte den; den keiserlige Oberst Schulz gik saa med nogle af vore Folk derover fra Holsten, hvor han havde sit Kvarter, forjagede Fjenden

¹⁾ Kun Terlon nævner Goes et enkelt Sted (see P. 8); men naar Svenskerne og Englænderne hentyde til de Keiserliges „uheldbringende“ Indflydelse i Kjøbenhavn og Forsøg paa at forhale Fredslutningen, maa man naturligvis nærmest tænke paa den østerrigske Gesandt.

og tilføiede ham endel Tab. Jeg glædede mig meget over denne Hændelse, fordi de Danske herved have seet med egne Øine, at det, jeg sagde dem, var sandt: at den preussiske Traktat sagde med klare Ord, at Forbundsfællerne skulde trods Traktaten vedblive at hjælpe Kongen af Danmark i Overensstemmelsen med Forbundet, hvilket de syntes at nære større Tvivl om end gavnligt var for deres egne Interesser.

25. Goes til Filip IV, Kbh. 19de Juni 1660.

Den 6te dennes sagde jeg E. M., at samme Dag var Freden mellem de to Konger bleven underskrevet¹⁾ og offentliggjort, og jeg tilføiede nogle af dens Hovedpunkter, hvorom der havde været størst Strid. Den franske Minister og Englænderne tvistedes meget om, hvem der skulde underskrive Traktaten først. Endelig gav Sidney sit Samtykke til, at Franskmanden underskrev først, imod at denne gav ham sit Ord paa, at der derefter skulde affattes fire Exemplarer (instrumentos), af hvilke Englænderne skulde underskrive de to og Franskmanden de andre to, idet saa de to reves istykker, som begge Landes Gesandter havde underskrevet; det syntes at være det mest passende Middel til at undgaae Tvistigheder. Men strax da Traktaten var undertegnet, stillede Terlon den Betingelse for Opfyldelsen af sit givne Ord, at man skulde forhøre sig, om man før havde benyttet denne Fremgangsmaade mellem Frankrig og England; herimod gjorde Sidney høirøstet Indsigelse og forsikkrede, at Franskmandens Løfte var givet uden nogen Betingelse (hvilket Hollænderne bevidne, efter hvad der fortælles mig), og han gik saa vidt, at han vilde sønderrive de Dokumenter, han havde undertegnet, dersom ikke de Andre havde faaet ham derfra. Sidney ærgrer sig saa stærkt som Nogen i Verden kan, forbander sin Lettroenhed og erklærer, at han hverken kan staae sin Øvrighed eller sig selv til Ansvar for

¹⁾ Terlon, Mém., II, 498 ff. (P. 498 det aldeles feilagtige Datum: 27de December 1659!).

hvad der er skeet; men man antager, at alle hans Protester Intet ville nytte, og at give sig til at underskrive de 4 Exemplarer — saaledes som ovenfor sagdes — tænker Terlon slet ikke paa, heller ikke kan han (efter eget Sigende) gjøre et eneste Skridt i denne Sag, før han har faaet Ordre fra sin Herre Kongen, hvem han har meldt det Hele. Desuden reiste den svenske Kommissær tilsøes til Stockholm tredje Dagen efter Traktatens Underskrivelse, saa at det med de 4 Exemplarer ikke mere kan udføres. Ogsaa de to engelske Kommissærer ere reiste¹⁾ over Land til Stockholm for at tage Afsked med Hoffet deroppe. Gesandten Slingelandt tager derop tilsøes²⁾, uden Tvivl i den Hensigt at opnaae Ratificeringen af Elbinger-Overenskomsten; de to andre Udsendinge, Huberts og Haaren, ere vendte tilbage til Holland med fire Krigsskibe; den 4de, Vogelsang, bliver her³⁾ tilligemed Viceadmiral Ruyter og 25 Krigsskibe, indtil denne Fred er bragt fuldstændig til Udførelse.

Den 11te ds. forlod Svenskerne den Leir, de havde nær ved Staden Kjøbenhavn. Det var lidt over 3000 Mand Rytteri og Fodfolk, der rykkede ud af den, ret gode Tropper, efter hvad de Folk fortælle, som saae dem. Leiren forekommer mig saa stærkt befæstet, at jeg ikke kunde ønske, at vi havde angrebet den med de faa Folk, vi havde i Fæstningen, — hvilket man mange Gange har havt isinde. De svenske Tropper, der rykkede ud af den, have fordelt sig omkring paa denne Ø, indtil Tidspunktet til Rømningen kommer. Svenskerne skulde allerede have rømmet Øerne Falster og Møen, men vor Mangel

¹⁾ Afskeden mellem Englænderne og den danske Longe var just ikke meget hjertelig (Aitz. IV, 568).

²⁾ Brieven tusschen de Witt etc. VI, 469—72, 488—89. — Slingelandt, der sendte den første Underretning om Fredslutningen til Holland ved sin Svoger Beveren, mødte selv for Stænderne den 9de September og takkedes for sin udviste Konduite (Aitz., IV, 569—70).

³⁾ V. overværede Arvehyldingen, og hans Beskrivelse af den findes hos Aitzema (IV, 570 ff.). Ruyters Adelsbrev som dansk Adelsmand, udstædt af Frederik III 1ste Aug. 1660, smstds. P. 574.

paa Transportskibe er saa stor, at det hidtil ikke har kunnet skee. Hr. Pfalzgreven af Sulzbach, som er svensk Feltmarechal, skriver til Righshofmesteren og beder, om Terminen for Rømningen af Fæstningen Nakskov paa Lolland maa blive udsat nogle Dage eller at der ialtfald maa gives de danske Kommisærer Ordre til at sørge for Garnisonens Underhold, indtil den kan indskibes. Jeg har tilraadet, at Tingene i alle Maader ordnes saaledes, at man ikke en eneste Time undlader at sikre sig saameget som muligt mod Svenskerne og hvad de kunne falde paa at forsøge. De Tropper, som de have paa de omtalte tre Øer, Laaland, Falster og Møen, ere tydske, idetmindste Størstedelen; man siger, at de ville føre dem over til Pommern, hvorover man ikke kan Andet end forundre sig, ja fatte Mistanke, da disse Egenes Ødelæggelse som bekjendt er saa stor, at de ikke formaae at ernære de Krigsfolk, som de allerede have der, end sige de nye, de ville sende derover. Man taler om — og Svenskerne lade sig selv forlyde dermed —, at de ville begynde Krig med Storfyrsten af Moskau, men Tydskerne ere saa uvillige dertil, ligefra de øverste Officerer til den simpleste Soldat, at de (som de Officerer, der komme herind, berette mig) paa ingen Maade ville lade sig lokke eller tvinge derover, og dette, troer man, nødsager Svenskerne til at gribe til det Middel at overføre dem til Pommern. Saavidt man kan mærke, holde de ved deres Forsæt, ikke at hjempermittere deres Hær, men bevare den staaende, dog indskrænket ved en god Omordning, som de ere ifærd med. Den danske Feltmarechal Schack og Generallojtnant Hans Ahlefeldt, som Svenskerne holdt i Fangenskab i Jönköping, ere vendte tilbage hertil efter Fredslutningen; de fortælle mig som meget sikkert, at Svenskerne have i Sverig formeret paany 32 Regimenter Fodfolk, hvert paa 800 Mand, at der var allerede udstædt Befaling til at afholde Mønstring, at deres Officerer vare gamle Krigere, og at en stor Del af de menige Soldater havde tjent i de sidste Krige; det forbausede dem, at de endnu havde kunnet udskrive saamange Folk i Sverig efter allerede at have

udskrevet saa mange. De sige, at efter alle de Anstalter, der skjønnes, er det ikke Svenskernes Mening at leve i Fred, men ved den første Leilighed, de faae, ville de begynde Krig mod Keiseren, min Herre, og at de ere overbeviste om at have Midler i Hænde til at drage Kurfyrsten af Brandenburg over paa deres Parti; skjøndt jeg mener, at der er Overdrivelse tilstede og at der vil blive flere Vanskeligheder og Bekostninger at tage i Betænkning, før Iværksættelsen naaes, end alle de, der tale derom, forestille sig, forøger det ikke desto mindre min Fortrydelse, som jeg mange Gange har yttret for E. M., over at see, hvorledes de udmærkede Leiligheder ere gaaede til Spilde, som vi havde til at sætte en Stopper for saa farlige Planer, og jeg maa frygte for, at Følgerne af den nys afsluttede Fred blive meget forskjellige fra det, vi ventede os af den. Gud lede det Alt saaledes som bedst tjener til hans hellige Navns Ære.

26. Goes til Filip IV, Kbh. 26de Juni 1660¹⁾.

Den 19de dennes var mit Sidste dateret; deri sagde jeg E. M., at paa Grund af Mangel paa Transportfartøier havde

¹⁾ Hermed en spansk Oversættelse af Fredstraktaten, dateret Kbh. 27de Mai 1660. — Den 8de Juli sender ogsaa La Fuente fra Gratz de vigtigste Artikler af Fredstraktaten til Kongen, samt et tildels i Ciffre affattet Brev, hvori han siger, at Freden vilde være bleven bedre for Danmark, ifald man havde kunnet oppebie Kongen af Englands Beslutning, slg. Aitzema, IV, 557 og Secr. Resol. II, 253–56. Ved den hollandske Ambassades Lykønskingsaudiens hos Karl den 2den havde den bedet ham erindre sig den undertrykte Konge af Danmark, hvortil den engelske Konge svarede: „C'est de la dernière justice qu'on n'abandonne pas le Roi de Danemark que l'on a si mal traité et tant outragé, et je montrerai qu'ayant tant souffert moi-même je suis résolu de protéger les misérables“; Hollændernes Svar lød: „Vous nous trouverez toujours très disposés, Sire, à seconder ce glorieux et louable dessein de Votre Majesté.“ (Beretn. om Aud. er dateret 26de Mai 1660.) — La Fuente yttre ogsaa Frygt for Brud paa Freden fra svensk Side. Hans Brev var for i Statsraadet den 2den Oktober

man ikke kunnet rømme Øerne Laaland, Falster og Møen. Nu er der imidlertid samlet en tilstrækkelig Mængde af dem, og man venter, at Rømningen vil blive foretaget i Løbet af faa Dage. Vi antage, at Fæstningen Nakskov paa Laaland allerede maa være udleveret de Danske, hvorfor Generalmajor Frederik Ahlefeldt, hvem Kongen har gjort til Kommandant der, er reist derved. Hvor de svenske Tropper ville blive transporterede hen, kan endnu ikke vides med Vished, uagtet man baade her og i den svenske Hær bestandig har sagt, at det er til Pommeren. Hr. Pfalzgreven af Sulzbach kom forleden Dag her til Byen og blev her i tre Dage. H. M. gjorde stadig megen Stads af ham og indbød ham hver Dag til sit Taffel. Med ham kom to Pfalzgrever af Birkenfeld og en Landgreve af Hessen, fremdeles fulgtes han af den svenske Rigsraad Sten Bjelke uden nogen Titel. Denne gav H. M. en Lykønskningsskrivelse fra sin Konge i Anledning af Fredslutningen; det kan man sagtens gjøre fra svensk Side, da de have høstet saa stor Fordel af den, men man kan nok tænke sig, at slige Venligheder modtages her med en saadan Sindsstemning, som maa være hos den, der er bleven uretfærdig undertrykt og nu er reduceret til en saa ødelæggende Fred.

Pfalzgreven af Sulzbach forsikkrede Kongen og hans Ministre, at han endnu ikke havde modtaget Ordre med Hensyn til, hvor han skulde begive sig hen med sine Tropper, og at det vilde have bragt ham i stor Forlegenhed, hvis Transportskibene havde været i Beredskab til rette Tid. For to Dage siden kom Grev Dohna fra Stockholm; det siges, at han medbringer Ordre og en Sum Penge til at stille de Officerer tilfreds, som skulle afskediges, da jo Svenskerne have til Hensigt ikke at permittere en eneste Soldat, men kun lade Hæren

tilligemed de fem sidste Breve fra Goes og nogle fra Rebolledo; Raadet udtaler, at man bør takke Brevskriverne for deres Meddelelser, og særlig bør La Fuente underrettes om, at Kongen er veltilfreds med den Iver og Omhu, hvormed han har handlet i denne Sag.

undergaae en Reform. I den Anledning og af Ulyst til at gaae til Sverrig, end sige til Moskau, hvor de ifølge Rygtet vane til at kriges, ere Tydskerne saa utilfredse, at man endog frygter Mytteri; dette skal efter Sigende være Grunden til, at de indfødte Tropper, der vare paa Vei til Helsingør¹⁾ i Skaane, holdes tilbage. Kongen af Danmark sender Frederik Ahlefeldt til England som sin Gesandt; man sætter stor Tillid til dette Lands Konge, ikke blot formedelst det nære Slægtskab, men ogsaa fordi han har vist sig velvillig stemt mod Danmark. Der tales om, at der maaskee kunde forhandles om Giftermaal mellem ham og den ældste af de danske Prindsesser, hvilket synes at være til gjensidig Fordel, og, saavidt jeg kan dømme, vilde det glæde E. M. Gud vil styre dette efter sin hellige Villie. — Efterskrift. Hermed sender jeg E. M. et Exemplar af Fredstraktaten mellem de tvende Konger.

¹⁾ a: Helsingborg.